

CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **82**

Entrevista a Ignasi Mora per Isabel Canet Ferrer.
Articles de Jovi Lozano-Seser, Lluís Alpera, Lluïsa Julià, Víctor Obiols, Gaspar Valero...

Jordi Marín: «A la recerca de l'*homo lector*» (sobre *L'assassí que estimava els llibres*, de Martí Domínguez).

Pau Viciano: «El noucentista militant» (sobre *Josep Maria de Casacuberta: La construcció de la nació catalana*, de Faust Ripoll).

Sebastià Bennasar: «Esperança Camps, la narradora que volia dragar ànimes» (sobre *La draga*, d'Esperança Camps).

Maria Antònia Massanet: «La lògica inapel·lable de les pedres» (sobre *La condició lítica*, de Carles M. Sanuy).

Iban L. Llop: «L'Alguer, terra de valencians».

Sandra Obiol: «Cal no oblidar» (sobre *Vestides per a un ball a la neu*, de Monika Zgustova).

Pàgines centrals dedicades a Caterina Valriu

SEGONA ÈPOCA - HIVERN 2018

SEGONA ÈPOCA HIVERN 2018

núm. 82.

Edita:
Publicacions de la
Universitat de València

Direcció:
Begonya Pozo

Coordinació:
Francesco Ardolino, Isabel Canet Ferrer,
Mireia Ferrando, Antònia Ramon Villalonga,
Vicent Usó, Pau Viciano

Col·laboradors i col·laboradores:
Lluís Alpera, Sebastià Alzamora,
Elisabet Armengol, Sebastià Bennasar,
Ivan Brull, Maria Cabrera, Isabel Canet,
Alba Cayón, Josep R. Cerdà, Tomeu Coll,
Fabrice Corrons, Carles Fenollosa, Almudena
Francés, Sico Fons, Magdalena Gelabert,
Joan González, Àngels Gregori,
Gonzalo Hermo, Xavi Hernández,
Maria Isern, Lluïsa Julià, Iban L. Llop,
Carles Lluch, Jovi Lozano-Seser, Jordi Marín,
Àlex Martín, Maria Antònia Massanet,
Meritxell Matas, Ignasi Mora, Tània Muñoz,
Sandra Obiol, Víctor Obiols, Júlia Ojeda,
Maria Mercè Pérez, Jordi Puig, Miquel Rayó,
Josep Lluís Roig, Sebastià Sansó,
Ismael Sempere, Marc Senabre,
Gaspar Valero, Jordi Valls, Caterina Valriu,
Pau Viciano, Adrià Villar

Disseny:
Albert Ràfols-Casamada

Redacció:
C/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
E-mail: caracters@uv.es
<http://caracters.uv.es> - <http://puv.uv.es>

Il·lustracions d'aquest número:
Tomeu Coll

Distribució:
Gea Llibres (València i Castelló),
tel. 96 166 52 56
Gaia Llibres (Alacant), tel. 96 511 05 16
Midac Llibres (Catalunya), tel. 93 746 41 10
Palma Distribucions (Illes Balears),
tel. 97 128 94 21

Maquetació i Impressió:
ARO/Impressa

PVP: 5 euros
ISSN: 1132-7820
Dipòsit legal: V. 3755-1997

CARÀCTERS

LLIBRES RECOMANATS

Nou anys i quatre novel·les han passat des que Sebastià Alzamora guanyà el premi Carles Riba amb *La part visible* (Proa, 2009). Sortosament per als lectors, enguany el llumajorer torna a la poesia amb *La netedat* (Proa, 2018), un conjunt d'una trentena de poemes breus i un d'extens que s'acompanyen de les il·lustracions de Julio César Pérez i que tenen com a motiu la lluita entre la brutor que acumulam pel fet de viure i la netedat d'esperit a què aspiram per no caure daltabaix.

Celebram que L'altra Editorial hagi publicat per primera vegada en català *Teoria King Kong*, un assaig revulsiu de Virginie Despentes que des de la seva aparició 2006 ha esdevingut fonamental per al feminisme. «Escric d'entre les lletges, per a les lletges, les velles, les camioneres, les frígides, les mal follades, les infollables, les histèriques, les tarades, per a totes les excloses del gran mercat de la tia bona. I començo per aquí perquè quedi clar: no em disculpo per res, no he vingut a queixar-me». Així comença el text que, traduït per Marina Espasa i amb un pròleg de Maria Cabrera Callís, parla des de la pròpia experiència de la violència exercida sobre les dones en qualsevol àmbit social; el matrimoni, la maternitat, el mercat laboral, el sexe o la pornografia. Atractiu i esfereïdor al mateix temps.

Ramon Llull a la recerca de la veritat és una cantata per a tots els públics que fa fàcil allò més complicat: acostar la figura del savi mallorquí als més petits. Divertida i amb un to molt àgil i rondallístic, l'obra explica en vuit escenes els viatges de Ramon Barbaflorida i Tomàs, un acompanyant molt trapella i enginyós inspirat en l'històric Tomàs Le Meysier, cercant quelcom de molt important i que justificarà les seves vides plenes d'aventures llegendàries. El llibre ve acompanyat d'un CD que inclou la gravació del text i les cançons per part de la prestigiosa Escolania dels Vermells de la Seu de Palma. El llibre també inclou les partitures, que ofereixen un escenari riquíssim de les sonoritats més representatives de la geografia lul·liana.

Tomeu Coll (Lloseta-Mallorca, 1979). www.tomeu-coll.com

La seva obra és molt narrativa i es caracteritza per la mescla d'elements figuratius, plens de simbolisme, sobre fons abstractes amb un clar predomini de les tonalitats ocre. La seva temàtica es mou molt sovint entorn de la societat i cerca establir un diàleg, gairebé sempre reflexiu i crític, amb l'espectador. D'aquesta manera, el seu treball, a banda de la recerca d'una bellesa plàstica molt singular i suggeridora, aposta per la reflexió entorn dels grans temes de l'existència. Ha fet exposicions individuals des del 2001 a ciutats com Palma, Eivissa, Maó, Madrid, Barcelona i Gijón entre d'altres, mentre que ha participat a més d'un centenar d'exposicions col·lectives a ciutats com Palma, Madrid, Barcelona, València, Zuric, Basilea, la Haia, Estocolm, Varsòvia, Londres, Mònaco, Miami, Boston o Nova York.

Ignasi Mora: «I per més que ho intentem, acabem a la província»

Ignasi Mora (1952) és fill d'un botiguer del carrer Major de Gandia. Va passar per una fila ben llarga de centres docents i, finalment, el van llicenciar en Filosofia, com ell mateix diu. Des de fa trenta anys, viu a Benissivà (la Vall de Gallinera, la Marina Alta) amb Joana Bataller, amb qui comparteix un fill. Durant aquest temps ha fet de periodista, assessor cultural, professor de català, locutor, guionista gastronòmic i autor de més de vint obres de gèneres diversos, entre les quals destaquen cinc novel·les.

—*L'ofici del pare influeix molt en la teua escriptura?*

—Molt i en molts aspectes, com abans les campanes en una població catòlica. Em va costar d'arrancar a escriure, perquè el món dels botiguers em semblava tan mediocre que no hi havia per on agafar-lo. En totes les novel·les que anava llegint de jove, hi apareixien París, Londres, Roma, ciutats extraordinàries o racons del món ben atractius. Comparant aquells escenaris impressionants amb el carrer Major de Gandia, em queia l'ànima als peus. I no eren només els escenaris; la comparació podia estendre's als personatges, que havien perdut fins i tot les habilitats personals d'abans del miratge de la industrialització. Aquella gent significava un mur d'incomprensió, no sabien res de res. I vaig haver de deixar passar molt de temps fins que vaig copsar que la literatura no copia mai l'anomenada realitat, sinó que la interpreta successivament. Després d'haver escrit *Retalls*, un recull de contes que Josep Iborra qualificà de «realisme literal», vaig començar a escriure obres com *Jo, Gandia* o *Les veus de la família*, on la meua mirada d'escriptor transforma la realitat immediata, la fa esdevenir literatura.

—*La Vall de Gallinera també s'ha convertit en font d'inspiració? Al cap i al fi hi has viscut vora mitja vida.*

—Sí, tot allò que vius, incloent-hi l'indret on vius, és susceptible de ser matèria última d'un text literari. D'altra banda, en *Un corrent interminable*, que ve a ser un

diari de ficcions, Benissivà i la seua gent són els autèntics protagonistes. Ara bé, la Vall de Gallinera, que és un espai dels més preciosos del País Valencià, si bé minúscul o per fortuna minúscul, ha constituït per a mi una mena de palau del silenci, que propicia l'escriptura.

—*¿Vols dir que viure en un poble que no arriba a cent habitants es deu només a la necessitat de silenci per a escriure?*

—No, no vull dir això, vull dir que són infinits els factors que ocasionen un fet o un esdeveniment. I el silenci em resulta fructífer. Si visc al camp, però, és també perquè m'agrada conviure amb la natura i, en canvi, les ciutats em semblen hostils, sòrdides, lletges. Amb tot, els humans anem tan errats que tothom lloga per preus increïbles

un piset de pocs metres quadrats en un medi urbà contaminat fins a les celles. O s'hipoteca fins després del divorci i fins després que les criatures se n'hagen anat a viure pel seu compte.

—*Així i tot, sense la ciutat, no hi ha literatura possible, i menys la catalana, minoritària i minoritzada...*

—Més aviat et replicaria ara que sense un mercat de mínims —siguen materials, siguen virtuals—, la literatura només es produeix en ocasions aïllades, mentre que s'escriuen historietes més o menys insignificants, a banda de tones i tones de versos, alguns de ben notables. Si no hi ha mercat literari de debò, no hi ha ni escriptors de cap a peus, ni crítica literària, ni editorials, ni distribuïdores, ni llibreries, ni ensenyament literari, ni lectors atents, ni mitjans de comunicació que parlen adesiara de tot plegat. Hi ha, això sí, voluntarisme, sobretot en la manera d'intentar fer el paper dels oficis

esmentats, tret de totes les excepcions que hi calguen. En aquestes circumstàncies, que són les de la literatura en català, no valdrà la pena parlar dels meus llibres, que no han llegit més que familiars, amics i resignats alumnes. Crec, Isabel, que farem bé deixant tanta pretensió i tractant només allò que va davant de la processó literària i que ens afecta als que escrivim en català i pertanyem a la literatura catalana.

—*De tota manera, l'existència del lector s'hauria de considerar prioritària en aquest mercat literari, no?*

—Ací solem llegir ben poc i encara menys llegir autors en

Fotografia: Pepe Tono Ortiz

català. Els mateixos escriptors no ens llegim entre nosaltres pràcticament gens. I té gràcia que, a pesar de dir això, aquests dies estiga llegint *La bellesa del temps* de Valentí Puig, un escriptor mallorquí que passeja pel món un conservadorisme suggestiu i escriu literatura, cosa tan difícil. A més a més, Puig empra un català que, amb quatre localismes que no grinyolen per ben integrats, resulta còmode, pràctic i modèlic.

—*Tornem a les qüestions de l'entrevista...*

—Remetent-ne aquestes: sense un mercat amb uns consumidors i uns productors suficients, no pot funcionar una literatura. L'àmbit d'una literatura per als catalans estrictes s'ha demostrat curt massa vegades. Cal fer-ne partícips la resta de catalanoparlants, és a dir, valencians i illencs. Que d'això se'n diga Països Catalans, o països catalans, o àrea lingüística catalana, és igual, sempre que el mercat siga de dotze milions de potencials consumidors de llibres i de cultura en general, i no de cinc milions. Per descomptat, gran part dels habitants de la denominada Espanya protestarà una vegada més contra el nostre mercat, ja que al cap de segles de prohibicions i d'adoctrinament inconscient o conscient, consideren el castellà com un ens sagrat, que ha d'excloure i agranar tota llengua que no siga la seua.

—*I després, què? Com engegaries un mercat literari?*

—Una vegada es possibilita l'espai d'un mercat, s'ha de veure com en altres països civilitzats solucionen les necessitats de cada dia als seus escriptors, ànima de la seua literatura. No puc queixar-me de les substancioses propines dels premis literaris, si més no des del meu punt de vista personal, però considere que els premis no fan escriure els millors llibres i, en tot cas, s'haurien de concedir a obra ja publicada. Ara bé, cal la professionalització dels escriptors. Les fundacions i altres mecanismes financers semblants serien unes eines escaients que permetrien una bona colla d'escriptors professionals, tan professionals com els metges, els notaris o els carnisers. Una altra cosa ben diferent és la capacitat de fer bons llibres i d'obrir-nos al mercat internacional. De tota manera, ens hem de preguntar si els lectors i els autors ens autoexigim prou o no. I jo crec que no.

—*Per què?*

—Perquè vivim a la província i som uns provincians subjectes al centre, al melic, al rovell de l'ou. L'esperit provincial es desinfla ben prompte, desconeix l'ambició que no és mesquina, es perd arrossegant-se darrere dels poders que imposa l'amo. I per més que ho intentem, acabem a la província.

—*T'agrada provocar, no cal que ho digues...*

—M'agrada, és cert. Tinc la sensació de viure en un territori on no es mou ni una fulla, on qualsevol brot vital de revolta de seguida defalleix. Vaig publicar *Viure amb la senyora Parkinson*, un atac i una defensa respecte d'aquesta malaltia, i la gent es quedava astorada, no entien les meues intencions. Continue sent un apassionat d'una pel·lícula molt antiga, però amb la qual em sent identificat: *Rebel sense causa*. I a hores d'ara ser així em diverteix.

—*I la introducció del sexe en els teus textos també pretén la provocació?*

—La meua novel·la *Ulisses II*, per exemple, va rebre unes crítiques de caire personal tan agres que em van fer pensar que si no era perquè aquells crítics no havien guanyat els setanta mil euros —lliures d'impostos— del premi Mallorca que em donaren, tot i haver-s'hi presentat, devia ser perquè els havia tocat una fibra interior de congregants marians.

—*Has dedicat molt del teu temps al periodisme.*

—Des dels divuit anys he treballat en aquest àmbit, bàsicament en el periodisme escrit. Vaig tindre la temptació de fer periodisme comarcal, inventant publicacions periòdiques, que podrien ser productes atractius, però que no eren sostenibles econòmicament. La comptabilitat de totes aquestes revistes era diguem-ne de botiga, quan necessiten una comptabilitat d'indústria. D'altra banda, el règim d'atrinxerament en què viu la societat per a defensar-se de la competència resulta rigorosament clar en les redaccions dels mitjans de comunicació. Tothom, amics inclosos, no sols t'impedeixen formar part d'una publicació o altra, també et fan una putada o altra perquè aprofiten que tu vius fora del seu castell. No he aconseguit mai tindre una columna diària en cap periòdic, ni valencià, ni català (sí, ho dic per si algú m'ho proposa a partir d'ara...).

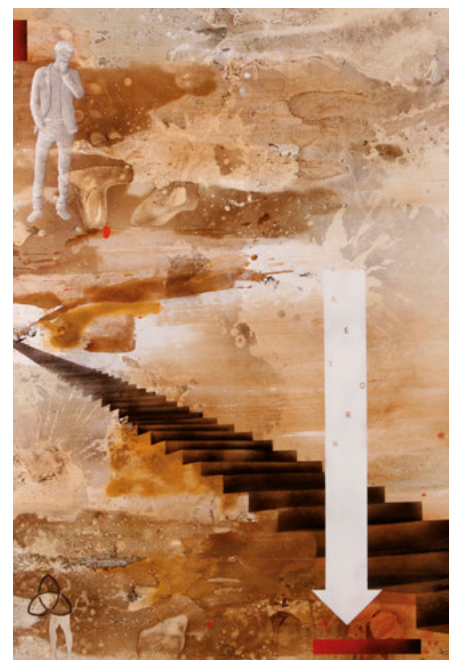
—*Continues tenint projectes?*

—Vitalment, pocs. Quan arribes a una certa edat, t'adones que el món resulta bastant avorrit: es repeteixen les mateixes coses massa sovint. Tot cansa, la vida també. Dit això, continua agradant-me menjar i beure. I allò que em du de cap és l'escriptura de tres llibres alhora, encara que estic segur que em penediria si en diguera qualsevol cosa. Ah!, i una revista de crítica general, *Combat literari*, si el 155 no ho impedeix, per descomptat.

Isabel Canet Ferrer

4

A la recerca de l'homo lector

Després de la publicació d'un èxit com és *La sega*, reconegut per diversos premis com ara el de la Crítica Serra d'Or, el de la Crítica Catalana, el de la Crítica dels Escriptors Valencians o l'Amat i Piniella, i de recórrer la geografia valenciana parlant del maquis, Martí Domínguez ens sorprèn amb un canvi de registre més que substancial. *L'assassí que estimava els llibres* ens aboca a una història contemporània carregada d'elements que en fan difícil la categorització. A priori hom espera trobar una novel·la negra amb una intriga trepidant al més pur estil Agatha Christie, però Domínguez ens transporta a la societat valenciana dels primers anys de l'esclat de la bombolla immobiliària on, amb tot de tocs d'humor, ens desgrana les misèries d'uns personatges carregats de tòpics que es veuen forçats a adaptar-se a una realitat que sovint supera la ficció. La trama negra de l'assassinat que ens presenta només començar i la seva posterior investigació acaben passant a un segon pla, malgrat estar presents al llarg de tota la novel·la, en ser eclipsades per les històries mundanes dels personatges que hi interactuen.

Domínguez demostra la seva coneixença del caràcter rural d'una part de la societat valenciana, així com la idiosincràsia d'una burgesia apostada al Cap i Casal al·lèrgica a tot allò que soni a cultura, acostumada a mirar-se el melic i abocada per les circumstàncies a viure en la seva bombolla en uns casos, o aquella que, a l'estil dels maquis, resisteix amb una cuirassa esquerranosa els vents de ponent que tot ho socarren. Personatges forçats a conviure per uns esdeveniments que els obliguen a empassar-se l'orgull i que els fan enfrontar-se a les seves contradiccions. Estem davant una novel·la amb un component humà altíssim on els prejudicis dels personatges cau l'un darrere l'altre i sembla que ningú pot mantenir-se fidel a uns principis.

Trobarà el lector també l'empremta del biòleg que Domínguez porta dins. Les referències botàniques en particular i de caràcter científic són constants, bé a partir de metàfores o símls, bé amb aparicions estel·lars com ara el cicle de Krebs, que en cap cas resulten forçades però que sovint escassegen a la literatura. Tenir un autor de la talla de Martí Domínguez que tingui una formació científica és un luxe per a les

lletres valencianes i per a la literatura en general. A *L'assassí que estimava els llibres* es fa una clara reivindicació de la cultura, i que aquesta vingui de la mà d'un home de ciència és, al meu parer, una doble reivindicació. Sovint la paraula *cultura* s'associa als àmbits més humanístics, deixant de banda la ciència, com si no fos bàsica en la formació integral de les persones. Amb aquesta novel·la, Domínguez fa un crit en favor de la lectura pel plaer d'aprendre, de créixer com a persones, i ens convida a descobrir tot un seguit de títols que esdevenen una autèntica guia iniciàtica del «bon lector». El títol resulta un pèl revelador,

Martí Domínguez
L'assassí que estimava els llibres
Proa, Barcelona, 2017
320 pàgs.

l'estima pels llibres es destil·la a mesura que avancen les pàgines i el lector s'impregna d'ella fins al punt que és impossible acabar la lectura sense una llista de llibres pendents. Domínguez ens regala implícitament, o no tant, una col·lecció de títols que hauríem de tenir a la nostra biblioteca. Aquesta pedagogia literària en cap cas és prescindible ni gratuïta; Domínguez l'encaixa de manera sublim en la trama de la investigació i esdevé clau en el desenllaç, alhora que és utilitzada, puntualment, per a acostar dos mons que incomprendiblement sembla que viuen vides paral·leles: la universitat i la societat on es troba. Això és un contrastit, és evident que una de les funcions de la universitat és estar al servei de les necessitats que la seva societat li demanda, però paradoxalment semblen viure d'esquena. Una mostra són els títols del servei de publicacions de les universitats; difícilment troben els canals de difusió adequats perquè queden fora dels interessos comercials, cosa que porta molts d'aquests títols a l'oblit o a ser llegits per una minoria cada vegada més endogàmica. Domínguez fa ací una crida, alhora que una crítica, per fer saber al públic general que aquestes publicacions existeixen, que són d'una qualitat més que contrastada i que paga la pena, i molt, conèixer-les. No en va, un dels protagonistes de la novel·la és un llibre recentment publicat pel Servei de Publicacions de la Universitat de València.

Els petits homenatges no acaben aquí. Trobar entre les pàgines del text un Gregori perseguint feixistes després d'un atac a una llibreria és un detall que et transporta inevitablement al Goriet que descobria els llibres en una escola rural perduda en un barranc de l'Alt Maestrat.

Estem, doncs, davant una novel·la eclèctica en la qual l'autor, com un bon mestre faller, agafa un eix temàtic que dona nom a l'obra i a partir del qual descobrim tot un seguit d'escenes carregades d'humor en uns moments i crítica sociocultural en uns altres, quan no ambdues coses alhora. Una obra on cadascun dels molts elements té el seu sentit just i necessari i que mereix ser indultat en la seva totalitat.

Jordi Marín i Monfort 5

Contra l'oblit ignominiós

Xavier Aliaga
Les quatre vides de l'oncle Antoine
XXVII Premi Ciutat de Tarragona
de novel·la Pin i Soler
Angle Editorial, Barcelona, 2017
222 pàgs.

Ferrovitari, militant clandestí, legionari, pare..., quatre cares d'un mateix personatge, quatre papers protagonistes per a un mateix actor. Antonio Aliaga, oncle de l'escriptor Xavier Aliaga, és una persona anònima que va viure una vida extraordinària.

Aliaga escriu un llibre en una segona persona del singular que esdevé universal i col·lectiva. Un exercici de veritat on l'autor narra, sense concessions al romanticisme, la investigació duta a terme per descobrir la vida d'un home que va deixar dona i filles en un poble de la Ribera fugint de la repressió política per no haver volgut sotmetre's a la vida grisa del franquisme. Una fugida que acabarà en un allistament en la Legió Estrangera, la participació d'aquell ferrovitari valencià en batalles llunyanes i, finalment, una vida amb una altra dona i amb més fills en un poble petit a l'altra banda dels Pirineus abans de morir de manera prematura.

La investigació se'ns ofereix com una novel·la introspectiva on no sols ens enganxa la història d'aquell home, sinó que ens atrapa descobrir com la família que es va quedar al poble, dona, germans, pares i filles, van viure tota aquella situació en uns moments en què el silenci cobria tots els aspectes de la vida. I és ací on la història guanya profunditat, en veure com les persones no són perfectes, en veure com totes les famílies amaguen èpiques i vergonyes per poder sobreviure a les seues pròpies misèries i alegries.

L'argument ens situa a Xàtiva l'any 2011 i acaba en aquella mateixa ciutat cinc anys després. Des de les pàgines segueixes els periples que provoca aquesta investigació i camines entre els arxius del PCE a Madrid, entre les tom-

bes d'un cementiri de Tournay, entre una amable infantesa en un poble enmig de l'horta de València..., viatges per diferents dècades amb l'ajuda d'una documentació immillorable: cartes, correus electrònics, fotografies dedicades i dades i fotografies nues. Tot un viatge que ens obre pas a una veritat amagada perquè, com diu Aliaga: «Passa que de vegades, la veritat s'obri pas pels camins més estranys, a través d'una esclatxa inesperada.»

La novel·la avança, els descobriments també, però la vida del narrador i de la família també, les històries es van entrelaçant i les seues vides continuen: dinars familiars, vacances, rutines laborals, naixements, defuncions..., en definitiva, la vida continua mentre les pàgines s'omplen de paraules.

Antonio és el nucli principal de la història, però les dones que apareixen en la novel·la, les dones que envolten a tots aquells homes —els ferrovitaris, els militants clandestins, els exiliats...—, se'ns presenten com a dones que han de sobreviure malgrat tot, malgrat les penúries, malgrat les tempestes, i ho fan més anònimament que l'oncle Antonio, perquè ho fan sense èpica i això les converteix en les veritables protagonistes d'aquests marges de la història. Són realment colpidors els capítols dedicats a les dues dones d'Antonio, la que va figurar en els papers, Remedios, i la dona que va estar present en l'última etapa de la seua vida, Yvette. Uns capítols que donen veu a les que van patir les conseqüències de les decisions que prenien els homes del seu entorn, en una societat que les condemnava al silenci i a l'oblit ignominiós.

«Remoure el passat té conseqüències en el present. Ho vas saber només començar a desembolicar aquesta història.» El passat que se'ns va mostrant al llarg de les pàgines comença a tindre efectes en el present de la narració: coses que es donaven per certes es descobren com a dubtoses; hi ha retrobaments inesperats, cartes oblidades en calaixos que tornen a obrir-se, ferides tancades que decideixen infectar-se de nou..., un passat que retorna per explicar la vida d'un home que no es pot veure aïllada i que s'ha d'humanitzar i relacionar amb altres vides. El resultat final, en aquest cas, ha estat una esplèndida novel·la sobre unes vides que mereixen ser contades i llegides.

Maria Mercè Pérez i Martínez

Hodonímia

Joan-Daniel Bezsonoff
El fill del coronel
L'Avenç, Barcelona, 2017
136 pàgs.

«L'Avenue d'Orléans, anomenada Avenue du Maréchal Pétain durant la guerra, es deia Avenue du Général Leclerc; l'Avenue du Parc Montsouris, Avenue du Président René Coty; la Rue du Géorama, Rue Maurice Ripoches i, per embolicar-ho tot, la part occidental de la Rue Dareau es deia Rue Rémy Dumoncel d'ençà del 1946. Alguns lectors no entenen el meu gust per l'hodonímia. Per mi els noms de carrers marquen els canvis polítics, la fi dels imperis i les fites del temps que passa.» Quan a la universitat als lletraferits ens feien passar per aquell malaguanyat peatge que anomenaven *Esriptures del jo* —avui s'acostuma a parlar de l'autoficció, per dir el mateix i quedar més sofisticat—, ens obligaven a fer certa taxonomia pel mapa dels textos segons la posició que adoptava l'autor: l'autobiogràfica, la bitàcola, l'assagística, la novel·lística... Però, ai las! Ens oblidarem de l'hodonímica. Molts ho haurem fet alguna vegada, això de passejar per indrets del passat amb un acompanyant silenciós, assenyalant amb el dit els noms de carrers, les finestres conegudes, els racons habitats, amb una història que dura només unes quantes passes, les suficients fins que apareix a l'horitzó l'ancoratge del següent record, en la nostra particular hodonímia —no pas enciclopèdica i mestretites, sinó farcida d'arbitrarietats subjectives que connotarien poc més que la nostra història.

El fill del coronel és l'obra amb què Joan-Daniel Bezsonoff culmina la trilogia que formen les seves memòries, i on reflexiona principalment sobre la infantesa i la joventut. Concretament, en aquesta darrera entrega, Bezsonoff ens situa al servei militar realitzat a l'École

Cultura i revolució

Supérieure de Guerre Interarmées (ESGI), i ens deixa clar des del principi: «Malgrat tot el que sé, les matances colonials, les traïcions, les mesquines, malgrat tots els llibres d'història que he llegit, malgrat les meues conviccions catalanistes encara mantinc un real afecte per l'exèrcit francès. És així. Podria mentir per posar una mica de coherència en el meu ideari.» Un primer manifest d'autor: fugir de les estratègies de la ficció —que tan bé domina, per altra banda— que acostumen a oferir una memòria autocomplaent. Amb aquest camp base a la narració, doncs, l'autor ens mena per diversos laberints —el dels carrers, el del mateix edifici de l'ESGI, el de les seves relacions amb la família, amb els companys, amb els professors, amb la capital, amb la cultura, amb la llengua, amb la identitat nacional— des d'una profunda fal·lera gairebé col·leccionista. Així, fins a la darrera pàgina estarem coneixent nous espais, situacions, relacions i persones, deixant-ne una munió pel camí amb una nostàlgia, només en aparença suportable, que assumeix el *panta rei* del temps: «M'hauria agradat intimar amb aquell coronel modest i discret, però la vida és un tren que deixa molta gent a estacions diferents de la nostra.» Guarir la nostàlgia amb una bona dosi d'ironia és un remei dels que diríem naturals.

Però «la col·lecció perd el seu sentit quan perd el seu subjecte», que deia Benjamin —«qui faci només un inventari de troballes sense poder assenyalar en quin lloc del sòl actual conserva els records, es perdrà el millor»—, i aquí hi ha un tret interessant a destacar: la no jerarquització entre els objectes de la col·lecció, que és una característica pròpia i de ben segur calculada de l'exercici memorialístic de Beszonoff, acaba per esborrar el subjecte. Aquest efecte, en una *escriptura del jo*, seria ben interessant si deixés al descobert un mecanisme de buidatge per tematitzar quelcom més important que el testimoni concret que espera el lector; però això no passa, i la sensació de lectura pot arribar a confondre la biografia amb la *bibliografia*, forçant el mot i entenent-lo no (només) com a llista de llibres sinó com a llista de tots aquells referents, records de vivències, que nodreixen un relat vital.

Alba Cayón

Manuel de Pedrolo
Milions d'ampolles buides
Sembra Llibres, València, 2017
256 pàgs.

A prop de l'inici de la celebració del centenari del seu naixement, la figura de Manuel de Pedrolo se'ns fa actualment molt present, sobretot quan llegim —i són consideracions de l'autor— que el període franquista va tenir la virtut de fer-li escriure algunes obres com no les hauria escrites en un règim democràtic: «Cal afegir que m'ha creat algunes obsessions com ara les del problema de la llibertat, al qual ben segur que no li hauria dedicat tantes pàgines en altres circumstàncies.» La necessitat de recrear i denunciar la realitat, de donar-hi una resposta directa, plana sobre tota la seva obra, a més a més de la constant i infatigable reivindicació de les llibertats, tant individuals com col·lectives.

Escrita l'any 1976 i reeditada recentment per Sembra Llibres, *Milions d'ampolles buides* s'emmarca en el context de la Barcelona del 1968, un moment convuls i de mobilitzacions populars en què el moviment antifranquista *lato sensu* va atacar el règim en molts fronts i aquest es defensà en el seu moment ampliant la repressió. És una novel·la d'acció, que conté trets propis del gènere policíac: planteja detalladament la preparació i l'execució d'un atracament organitzat per un grup clandestí d'ideologia socialista i catalanista. Tanmateix, no es tracta d'una novel·la policíaca en el sentit clàssic del terme, com sí que podrien considerar-s'hi *Joc brut* i *Mossegar-se la cua*.

La narració, en primera persona, se centra en les notes del quadern d'un dels testimonis de l'organització, que explica què va impulsar uns «homes sedentaris per naturalesa» a passar a l'acció i fer ús de la violència. Aquest és el focus principal de l'obra, que alhora es complementa amb retalls de

premsa de l'època —«notes del viure civil»—, juntament amb els comentaris del mateix Pedrolo, que intervé en la narració des del moment que rep el manuscrit amb una profecia que funciona com a testimoni de tot el període: «Un dia es parlarà de les nostres activitats com d'una llegenda, i se les desfigurarà per excés o per defecte. Multitud de coses quedaran marginades, faltaran potser el detall, la història menuda.»

Milions d'ampolles buides, però, va més enllà de deixar testimoni i omplir aquest buit de la Història per plantejar una reflexió al voltant de la violència, en aquest cas en circumstàncies polítiques difícils. És violent tot aquell que acut a la violència fins i tot per combatre-la? És possible voler incorporar la sang i alhora conservar les mans netes? O acollir la lluita en tots els seus vessants? En paraules del protagonista, «En el fons juguem, ens ho prenem poc seriosament. La prova és aquesta, que davant l'acció la gent reula. No acceptem la lluita en els únics termes possibles.» Si en *Acte de violència* (1961) es plantejava una situació utòpica de vaga indefinida i de resistència passiva que, sota la consigna «quedeu-vos tots a casa», aconseguia finalment derrotar el poder totalitari i evitar el vessament de sang, a *Milions d'ampolles buides* es percep l'impuls revolucionari en tota la seva essència, així com les contradiccions d'aquesta situació límit en la qual es veuen immersos els protagonistes, provocada per una societat desmesurada, en un món desordenat.

Com bé assenyala Jaume Cabré en el pròleg de l'obra, la figura de Pedrolo era un far en temps difícils. L'escriptor de l'Aranyó deia que «només hi ha una manera d'ésser lliure i d'ésser just: ser conscients de nosaltres mateixos i no permetre mai que se'ns arrabassi aquesta consciència». Per aquest motiu va apostar tant per la cultura com a única arma per defensar-se i combatre l'alienació; «l'obrer encara no s'ha adonat prou que la cultura és una força». Segurament aquesta és l'única arma que ens queda. Es tractava, doncs, de despertar consciències i trencar el silenci i, en definitiva, fer soroll, com el dels vidres de milions d'ampolles buides quan es trenquen escales avall.

Elisabet Armengol Gimeno

Esperança Camps, la narradora que volia dragar ànimes

Esperança Camps
La draga
Llibres del Delicte, Barcelona, 2017
199 pàgs.

Esperança Camps (Ciutadella, 1964) és ara com ara la millor escriptora en llengua catalana de la seva generació. Autora d'una sòlida obra narrativa que ens ha deixat quasi un llibre per any des que el 2005 publicà *Quan la lluna escampa els morts* (Bromera), aquesta periodista menorquina empeltada a València ha perdut qualsevol mena de por i ha optat per la llibertat absoluta fins a trobar una veu pròpia, un estil característic i una gosadia literària que la fan estar moltes passes per damunt del que és habitual en aquests temps en la nostra literatura que tan sovint fa concessions al mercat —migrat— i al lector —escàs. No, Esperança Camps és una escriptora que compta amb aquella rara virtut cada vegada més difícil de trobar que és l'honestedat. Si la nostra fos una cultura normal, tindria uns quants milenars de lectors que apreciarien enormement una literatura sense concessions, d'una potència narrativa de primer ordre. Podria viure d'això. Del prestigi dels seus llibres. Però és clar, he dit si fóssim una cultura normal i potser m'he equivocat: hauria d'haver dit si fóssim una cultura excepcional, com la francesa, les nòrdiques, la nord-americana. Si Esperança Camps hagués nascut a Nebraska, tindria una beca d'una fundació per poder dedicar-se a escriure. O com a molt escriuria i ensenyaria a un *college* o a una universitat. Però és menorquina empeltada a València. I ho repeteixo, la millor escriptora catalana de la seva generació. I els millors escriptors de cada generació no escriuen llibres perquè els lectors els llegeixin al metro.

Ara ens arriba *La draga*, publicada per Llibres del Delicte, l'editorial de Marc Moreno. Però això no és una novel·la negra. Negra ja una mica, és clar, com ho fa la immensa majoria de la seva obra —potser només *La cara B* i *L'illa sense temps* són una mica més canòniques dins aquest concepte de la novel·la de gènere, i d'aquestes dues, fins i tot només la primera—, però no és negra. Tot i això, hi ha una devastació moral, hi ha un cadàver —es torba a arribar però hi és— i hi ha

una contínua exploració del joc de la identitat que fan que aquesta novel·la sigui quelcom molt especial.

La història comença quan Ignasi, un càmera de televisió prou reconegut de cinquanta anys, decideix tornar a Illa després de ser acomiadat. En aquesta tornada sabrem que és fill d'un altre Ignasi, un home amb negocis tèrbols al port de Poble. I anirem reconstruint la seva història familiar, el fracàs en el matrimoni i la filla, la seva estada a la fonda mentre li arreglen la casa pairal, on vol muntar una llibreria, i la seva relació amb un mestre d'aixa i amb Júlia, la metgessa que ha vingut a Illa a trobar un refugi. És clar que la història mai no serà la mateixa quan la draga tregui del fons del port el cotxe del pare amb un cadàver al maleter. Ignasi haurà d'interrogar-se

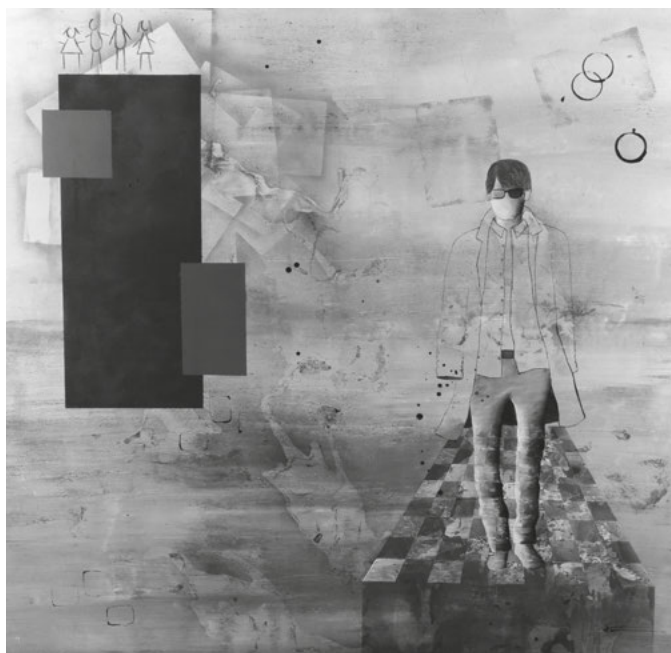
sobre qui és ell i qui era la seva família i, sobretot, aquesta figura paterna.

Camps empra elements que ja hem vist a les seves obres anteriors: periodistes, escriptors i gent de lletra poblen els seus texts i les dicotomies entre els espais. Illa, Península, Continent. Poble i Ciutat. Com si el joc de pertinences i d'identitats quedés així molt més marcat dins aquest anonimament de la societat postmoderna, com si tots fóssim els bàrbars dels quals tenim por, com diu Todorov, i no sabem si aquesta por deriva del fet de la seva arribada o de saber-nos iguals que els que venen de fora. Les fugides també són una constant en l'obra de Camps. Els Pirineus al *Naufragi a la neu*, per exemple. O un altre cop Illa a *L'illa sense temps*.

I llavors hi ha allò que converteix aquest text en alta literatura: una voluntat d'estil, unes ganes de crear bellesa sempre al servei de la història, que cada pàgina de *La draga* ens impacti emocionalment i estèticament. Camps s'ha posat els guants de fer feina, però no els d'operari de la draga sinó els d'orfebre de paraules. I ho aconseguix sobretot gràcies a un prodigiós efecte narratiu, el de la mescla de veus per explicar-nos aquesta història: una segona del singular molt poderosa que es converteix en tercera o en primera si cal, amb una fluïdesa natural que recorda el quadre de Picasso de *Les senyorettes del carrer d'Avinyó*.

I si en realitat Picasso hagués volgut pintar només una senyoreta des de tots els punts de vista possibles, des d'una multiplicitat de perspectives, per plasmar sobre dues dimensions la realitat tridimensional? Doncs així es comporta la veu narrativa de Camps, que alterna les tres posicions per mostrar-nos aquesta història de podridura moral, de degradació humana i social, des de tots els punts de vista possibles. I ho fa com si la draga que drena el port ens estigués pouant l'ànima i ens fes arribar a la conclusió devastadora de la novel·la: la impossibilitat de l'assumpció de les culpes dels altres, la certesa de ser un d'aquells autòmats de joguina.

Sebastià Bennasar

El mèrit de la senzillesa

En el pròleg a la novel·la *Mirall trencat*, Mercè Rodoreda escrivia: «Escriure bé costa. Per escriure bé entenc dir amb la màxima simplicitat les coses essencials.» I, una mica més endavant, afegia: «Tota la gràcia de l'escriure radica a encertar el mitjà d'expressió, l'estil.» En efecte, per a la novel·lista catalana era fonamental trobar el to, la manera d'explicar la història, i un bon i reeixit exemple d'això és la veu narradora de la Colometa a *La plaça del Diamant*. No és gens gratuït esmentar aquesta novel·la a propòsit de *Color de llet*, de l'escriptora britànica Nell Leyshon: qualsevol lector atent podrà copsar un cert grau de coincidència entre totes dues obres des de les primeres pàgines, tot i les també evidents i nombroses diferències.

La protagonista de *Color de llet*, Mary, escriu «de pròpia mà», com ella mateixa repeteix, la seua història, ambientada en l'Anglaterra rural dels anys 1830 i 1831. Es tracta d'una noia de catorze anys, d'extracció pagesa, que ens retrata la misèria de la seua vida familiar. Tant ella com les seues tres germanes es troben sotmeses a un pare despòtic i a l'obligació constant del treball. Un dia, el pare la lloga de criada a casa del vicari, i Mary entra en contacte amb un món que no coneixia en absolut, en el qual per primer cop rep mostres d'afecte, especialment per part de l'esposa del vicari. Progressivament, se'ns van mostrant els clarobscur de la relació de Mary amb el vicari i la seua família, que conduiran cap a un desenllaç sobtat i potser inevitable.

Mary és una noia sense cap formació, que només ha conegut l'entorn de la granja, però amb una intel·ligència natural que la fa especialment desperta, lúcida: «Tens alguna cosa», li diu un dels personatges, «suposo que un enginy o una astúcia innats.» Es tracta d'una jove rebel i amb una sinceritat que desarma, que no sap ni pot ni vol mentir, i això dona peu a alguns diàlegs realment inspirats. Però la gran troballa de Nell Leyshon en aquesta novel·la és la veu narrativa: la Mary narradora. Amb un llenguatge simple i senzill, com correspon al perfil del personatge, ens va mostrant les seues vivències amb ingenuïtat, sobriament, sense escara-

falls. La senzillesa es mostra fins i tot en l'estil: l'absència de majúscules, els períodes sintàctics breus, els punts i a part constants. Tot això amb l'afegit que, tot i tractar-se d'una narradora interna, en poques ocasions mostra els seus pensaments íntims, el que realment pensa; potser perquè allò que és realment important és inexpressable, almenys per a ella, una noieta humil que tot just acaba d'aprendre a escriure. Aquest fet, a més de contribuir a la versemblança de la narradora, fa que la novel·la guanye en poder de suggestió.

Es pot dir, per tant, que Nell Leyshon encerta, a totes passades, en el «mitjà d'expressió», com deia Mercè Rodoreda. Però també «segueix» l'altre con-

sell rodoredià a què fèiem referència a l'inici: explicar amb simplicitat «coses essencials». Al capdavall, l'aparentment simple narració de Mary és, en el fons, d'una duresa i una cruesa considerables, i no deixa de retratar realitats socials —del segle XIX, en efecte, però també actuals— profundament injustes i inhumanes: la situació de la pagesia, el treball infantil, les desigualtats socials, l'abús de poder. I, sobretot, les dures condicions de vida de les dones. El procés, narrat amb detall a la novel·la, pel qual Mary aprèn a llegir i escriure, n'és una mostra: si ets dona, pobre i analfabeta només podràs accedir a una formació, a un creixement humà, pagant un alt preu. Al cap i a la fi, tota l'estada de la protagonista a la casa del vicari pot ser interpretada com això: una fabulació sobre la dificultat històrica de les dones per a sortir de la situació de pobresa, precarietat social i degradació humana a què han estat condemnades.

Hem fet referència a l'aprenentatge de l'escriptura per part de la narradora, a través del qual es planteja un altre dels grans temes del llibre: el poder de la paraula escrita. És a través de la narració per escrit, com el personatge s'encarrega de recordar periòdicament, que Mary pot ordenar tot allò que li ha passat. I esdevenir, al capdavall, lliure. En aquest sentit, *Color de llet* és també una preciosa narració sobre la confiança en les paraules i en el poder alliberador de l'escriptura.

En l'àmbit de la nostra literatura, Víctor Català ja va demostrar com el món rural pot esdevenir tràgic i universal. La novel·la de Nell Leyshon és, en certa manera, un «drama rural», que reflecteix realitats molt punyents i planteja temes universals amb l'embolcall d'una veu ingènua i senzilla. L'autora resol amb solvència aquest doble repte, gràcies al fet d'haver trobat un to adequat per a una narradora inoblidable. Com deia, de nou, Mercè Rodoreda, amb mots totalment aplicables a *Color de llet*: «La sensació de cosa viva la dona la naturalitat, la claredat d'estil. Una novel·la són paraules.»

Nell Leyshon
Color de llet
Traducció de Jordi Martín Lloret
Angle Editorial, Barcelona, 2017
192 pàgs.

En bones mans...

Jordi de Manuel
Mans negres
Pagès Editors, 2017
136 pàgs.

Jordi de Manuel és biòleg de formació i escriptor per devoció. L'autor disposa d'una trajectòria literària digna d'esment: relats, reculls de contes i sobretot novel·les —la seva especialitat— de diferents gèneres per a adults, infants i joves. Entre aquesta producció, cal mencionar la sèrie negra i policíaca —amb tocs futuristes i distòpies (vaja, elements de ciència-ficció)— protagonitzada pel policia Marc Sergiot, l'inspector més llonge de la nostra literatura criminal, formada pels següents títols: *Tres somnis blaus* (2000), *Cels taronges* (2001), *Cabells porpres* (2003), *L'olor de la pluja* (2006), *El raptor de gnoms* (2007), *Mans lliures* (2009), *La mort del corredor de fons* (2012) i *Foc verd* (2016).

En aquesta ocasió, De Manuel ens presenta *Mans negres*, novè lliurament de la sèrie, format per un conjunt de set relats amb un concepte unificador, el de «les mans», no només com a part inherent del nostre cos, sinó també com aquelles extremitats que permeten cometre els actes més delictius i sanguinaris: delinquir, matar, assaltar, segrestar, violar... I d'això van aquestes històries que amb títols ben encisadors com «Cop de mà», «Jocs de mans», «A mà armada», «Mans a l'obra», «Mà de ferro», «Una mà de pintura» i «Mans brutes» ens ofereixen com a temàtiques principals els instints més menyspreables de la condició humana —gelosia, cobdícia, venjança, ira, luxúria, fanatisme—, amb tota mena de formes de matar: suïcidis, atracaments, mutilacions, extorsions, violacions, maltractaments, desaparicions...

Val a dir que en tots els relats —amb més o menys protagonisme— hi apareix Marc Sergiot, antiheroi intuïtiu i sagaç, observador i reflexiu, nostàlgic i sentimental, addicte a la nicotina —tíllat

com el Colombo català—, tan sensible a les olors com als vincles familiars, i altres personatges secundaris de la sèrie, alguns d'ells ja extints. Uns relats ambientats en bona part a Barcelona, un espai urbà on proliferen nous i antics barris —Poblenou, Vila Olímpica, Gràcia, Pedralbes, Via Laietana, Diagonal—, i els seus contrastos. Una ciutat comtal que l'investigador estima i odia, observa i analitza: la ciutat de les motos, dels vehicles que transiten, de persones que caminen, i, de vegades, també «la ciutat de la grisor i que li encongeix el cor [...] on els plàtans, gegants silenciosos que guarden les voreres, tenen les branques nues [...] dels pidolaires que s'acosten per netejar els parabrises, [...] dels tramvies blaus sense passatgers, [...] i la dels semàfors vermells».

Una nova entrega en una teranyina de temàtiques, jocs i interrelacions —teatral i epistolars en aquest cas— i nous camins per l'univers «sergiotà» que l'escriptor aprofita per fer tota mena de jocs intertextuals, des de lectures predilectes —Kafka, Capote, Dahl, Bradbury, Conrad, Matheson, Kerouac, Stoker, Verne i Ballard— i gustos musicals —Rolling Stones, Richard Wagner— fins al seu particular homenatge a Manuel de Pedrolo, un dels seus autors de capçalera —aquest pròxim 2018 es commemora el naixement del seu centenari—, i del qual som deutors —diu De Manuel. I és que cada relat inclou una frase que reproduceix algun títol de l'escriptor lleidatà: des de les novel·les negres i policíiques pròpiament reconegudes com *Es vessa una sang fàcil*, *L'inspector fa tard* i *Joc brut* —només hi faltaria *Mossegat-se la cua* i *Algú que no hi havia de ser* per completar la llista de títols negros— fins a d'altres de parapolicíiques amb caire polític —*Milions d'ampolles buides*—, de ciència-ficció —*Aquesta matinada i potser per sempre* i *La mà contra l'horitzó*— o fins i tot autobiogràfiques —*Avui es parla de mi*—, formen una llista ben personal.

Ja ho sabeu: relats sòrdids i ben foscos, vertiginosos i inesperats, elegants i excel·lentment narrats, un món literari apassionant —el de Jordi de Manuel— que us lligarà de mans —i ja posats de peu— a qualsevol racó de les vostres cases. Quedeu avisats.

Àlex Martín Escribà

Un retorn des d'on escriure el trànsit

Urbà Lozano
Vindrà la mort i tindrà els teus ulls
Bromera, Alzira, 2017
216 pàgs.

Després de mitja vida a Sicília, un professor de medicina a punt de jubilar-se torna al seu poble natal. La seva mare ha mort: l'ocasió perfecta per plantejar un trasllat definitiu a casa i, amb el retorn, començar un diari de memòries, l'inici del qual coincideix amb el del llibre mateix. Assistim a una primera escena que manté un vague ressò de l'escenari de *L'étranger*: un seguici rere el taüt en un dia de calor sufocant. I de fet, la sobrietat i el judici escèptic del qui narra també recorda la de Meursault, tal com ha notat Toni Sabater, equiparant la fredor i la indiferència d'ambdós personatges. En l'obra de Lozano, a més, aquesta indiferència contribueix a enterbolir la percepció dels esdeveniments que el relat arrossega, i converteix la vida del protagonista en una sèrie de casualitats que comparteixen un subsòl ambigu de fets que ni es resolen ni s'expliquen.

Tractant-se d'un diari, la novel·la fusiona dos temps, tot alternant-los. Anem coneixent el passat de l'escriptor, que es va teixint obeint a la lliure associació d'idees que és pròpia de la memòria, i que adquireix, en aquest cas, una forma força lineal: la infància, la carrera de medicina, el trasllat a Itàlia on obté una plaça de docent, i finalment la coneixença de Fiorella, amb qui enceta una vida compartida que dura fins al moment de l'escriptura. Aquesta trama es construeix des d'aquí, una mena de present suspès, si bé el seu autor ha optat per transcórrer aquesta setmana de solitud des de la més tediosa supervivència. Fiorella ha hagut de tornar a Itàlia, i a més de la sacsejada que aquest fet suposa per si sol, ell habita l'espai límbic de qui negocia la projecció del passat al

Aprendre a llegir amb Joan Miró

poble i el xoc de la tornada. L'acció, en aquest pla, és mínima: tot ocorre entre el procés de sobreviure i el d'escriure's, encara que aquest últim exercici aviat començarà erosionant l'aparent rectitud i coherència de certs fets, amb l'aflorament de preguntes i dubtes d'un transcurs vital que es creia sòlid.

La fusió dels dos temps és profunda i subtil gràcies al punt d'equilibri que suposa el personatge de Fiorella, que en el transcurs de l'escriptura del diari funciona com una mena de mirall: el dia que no truca, i per tant, no parla, el protagonista no escriu. En aquest sentit, la fredor característica de qui es dedica a disseccionar cadàvers contrasta amb una passió profunda: objecte de la seva adoració, Fiorella s'ha encastat al tedi vital de l'home fins al punt que aquest dubta de la seva capacitat de viure sol. I en aquest sentit no és estrany que ella es reveli causa i fi del diari, fins al punt que en el seu final, que coincideix amb el de la novel·la, la forma testimonial de l'escriptura s'assembla al gènere literari on col·locaríem un testament: hem assistit a la construcció d'un diari en viu però nosaltres no n'èrem els receptors. «Vindrà la mort / Tindrà els teus ulls» són els versos de Pavese amb els quals el text es clou i que Lozano també pren per títol. Però la poesia de Pavese no només funciona com a paratext, sinó que s'incrusta a la vida dels personatges, en les traduccions de Fiorella, i així mateix, en la referència constant a un altre Cesare, amant de la dona, que irromp a la vida del protagonista amb la violència característica dels tercers.

Val a dir que la fusió absoluta de temps que resulta el llibre encara és més meritosa si tenim en compte que tot transita entre desplaçaments que s'efectuen encreuadament. El protagonista surt del poble valencià per anar-se'n a Sicília, però tornarà a València per enterrar la mare, mentre que Fiorella, que l'ha acompanyat a València, farà el trajecte invers per finalment traslladar-se a València. En aquest sentit, el present té la consistència d'un no-lloc, perquè és només l'espai d'unes anades i tornades que es revelen profundament connectades, tant en el fons com en la forma.

Maria Isern Ordeig

Irene Verdú, Maria Martínez
Joan Miró. El Príncep preguntador
Il·lustracions de Noèlia Conca
Lletra Impresa, Gandia, 2017
34 pàgs.

L'obra de Joan Miró, inspirada en la fantasia i els aspectes onírics i irracionals de l'ésser humà, amb el seu ressò poètic reforçat per símbols i figures simplifícades i el poder visual dels colors primaris contrastats, esdevé d'un immens atractiu per als infants. La seva capacitat d'evocar un món màgic i secret a través de formes geomètriques i orgàniques barrejades connecta fàcilment amb les habilitats dels més menuts, capaços d'imaginar realitats paral·leles i representar-les amb colors vistosos i formes elementals. Per aquest motiu, Miró resulta un autor molt recomanable a l'hora d'endinsar les criatures en el coneixement de les arts plàstiques.

Entre la bibliografia publicada en català que pot esdevindre útil per a aquesta finalitat cal destacar el llibre *Joan Miró*, de la col·lecció «El Príncep Preguntador», escrit per Irene Verdú i Maria Martínez, il·lustrat per Noèlia Conca i publicat per Lletra Impresa aquesta primavera. L'encert d'aquest llibre és la bona adequació de la informació a les necessitats dels primers lectors i lectores, als quals s'adreça. L'esforç de concreció i estructuració és, sens dubte, un dels punts forts de la proposta tant literària com visual.

El llibre està estructurat en tres parts perfectament identificables i d'una extensió pràcticament idèntica. La primera part introdueix el tema que es desenvoluparà en les dues parts posteriors, en aquest cas la figura artística de Joan Miró, a través dels personatges protagonistes de la col·lecció que són el Príncep Tafaner i el Savi Saberut, tots dos inspirats en qualitats humanes molt valorades en la infància, com són la curiositat i la saviesa.

La segona part s'organitza com un àlbum numerat que, pàgina a pàgina,

permet descobrir als nens i nenes qui va ser el pintor surrealista, amb dades bàsiques de la seua biografia, quina va ser la seua obra, quins eren els colors i les formes que emprava, i quin el vocabulari bàsic que predomina en la seua producció. Els textos s'acompanyen d'una selecció de les creacions més conegudes, com ara *La masia*, *L'or de l'atzur*, *Retrat IV*, *Dona i ocell* i *L'estel matinal*, entre d'altres, com a estímul visual i informació complementària indispensable, ja que en un llibre sobre un artista és tan important l'exposició de la seua producció com allò que se'n puga dir.

La tercera i última part constitueix una mena d'apèndix amb un glossari on s'expliquen els conceptes utilitzats en el text, una bibliografia sobre llibres d'art en castellà, valencià i anglès i, finalment, una presentació de les tres autores i dels altres dos títols de la col·lecció, que són *Els castells* i *La lluna*, tot conduït per la mà de Flabiol, un simpàtic joglar que fa referència a la capacitat de convertir el treball en joc i que proposa alguna activitat als xiquets i xiquetes.

Un altre aspecte reeixit del llibre és l'harmoniosa combinació visual de l'obra de Miró amb les il·lustracions de Noèlia Conca, senzilles i expressives, amb un traç molt fi, colors primaris i secundaris contrastats i absència d'ombra, que entronquen de manera efectiva amb l'univers infantil.

Estem, per tant, al davant d'un llibre eminentment didàctic i amb vocació de convertir-se en una eina útil, tant a casa com en l'àmbit escolar, ja que pot integrar-se perfectament en els materials d'iniciació a la lectura a l'aula o a la biblioteca. De fet, els textos estan escrits emprant dos tipus diferents de lletra, lligada i majúscula, per a facilitar l'aprenentatge. Hi ha altres recursos que enriqueixen la lectura: una cantarella per iniciar el llibre, frases que adopten la forma de versos rimats o la repetició de fragments de text en anglès. A més, ha estat concebut com a estímul de processos d'investigació que fomenten per una banda l'autonomia i per altra el treball en grup.

La bona acollida que està tenint la col·lecció ha animat Lletra Impresa a publicar el llibre també en castellà, alemany i anglès.

Isabel Canet Ferrer

L'altre W. B.

Enric Umbert
L'últim passatge de Walter Benjamin
Edicions 62, Barcelona, 2017
174 pàgs.

L'admiració intel·lectual amb la qual hom s'acosta sempre a un autor com Walter Benjamin és quelcom ineludible; no només pel fet de ser un dels noms més recurrents dins l'arxiu contemporani de qualsevol estudiós de literatura, o d'humanitats en general, sinó més aviat perquè la seva incansable empremta —com un dels pensadors més rellevants del segle XX— sembla ressonar-nos cada dia amb més força, fins a arribar a aquell punt incòmode que no podem defugir sense ser esquitxats. Certament, aquest és l'impuls principal que porta Enric Umbert a escriure una crònica-ficció que es fa a si mateixa tan delicada com summament íntima; i sens dubte aquesta n'és l'originalitat absoluta. L'entrada quasi celestial —i no emprem aquest terme de manera innocent— en la recreació del que foren els últims dies de vida de W. B. desperta ràpidament en el lector una empatia fortament seductora. Així doncs, ben impregnats de la característica aurèola benjaminiana i evocats necessàriament a la recerca d'un espai interior que ens autoritzi a un diàleg a tres, entenem que això només va de col·leccionar memòries, en un exercici de lluita col·lectiva contra el pas del temps. El format cronístic i el to amè i planer de la narrativa d'Umbert ofereixen una aproximació poc comuna a la figura del pensador alemany, sempre exaltat per la complexitat i l'eclecticisme dels seus treballs. La cosa interessant aquí, però, és que en cap moment perdem de vista el Benjamin de la Història, de la *Deutsche Romantik*, o el traductor de Baudelaire, sinó que al llarg del breu dietari som capaços, en tot moment, d'establir sinergies entre la carnalitat emmalaltida de la seva persona i el *Geist* genuí del seu pensament. Dit d'una altra manera, Umbert

escriu des de la màxima benjaminiana que dona veu als vençuts de la Història, en un sentit fins i tot metareflexiu, perquè en definitiva, el que està fent és crear l'espai on tingui cabuda el W. B. més humà. És en aquesta direcció on creiem que el gest de recuperar un autor d'aquest nivell, registrat en el cànon filosòfic occidental exclusivament pel seu llegat *post mortem*, esdevé doblement intel·ligent; lluny de dissertacions acadèmiques i entelèquies discursives, Umbert escriu una veritable poètica del que fou el darrer viatge d'un jueu alemany fugitiu del nacionalsocialisme. Els versos de *Les flors del mal* o les paraules de Schiller certament ajuden a reforçar estèticament aquesta idea, però encara que no fossin tals mencions, el seu text seguiria funcionant de la mateixa manera, perquè precisament l'atenció gira al voltant de les petites coses: l'engrunament de les pedres de la platja de Marsella, el rellotge de butxaca de W. B., les papallones enxampades per en Joseph —fet que no deixa d'estar inspirat en l'obra *Infància a Berlín cap al 1900* que el mateix Benjamin escriu... «Es podria dir, en certa manera, que intento recuperar tot allò que va passar desapercbut. El món de la infància i la seva naturalesa sempre m'han captivat [...]. Intento que, en reproduir aquell moment ja viscut, no deixi mai de fer-ho.» I poc sabem si aquest fragment de *L'últim passatge...* parafraseja directament el Benjamin original o si són paraules pròpies d'Umbert; el que sí que ens deixa entreveure és la humanització més humil del W. B. més abandonat, aquell que sentia una forta admiració pel seu pare, un marxant d'antiguitats, que li va transmetre l'amor per la tasca que defineix a tot col·leccionista: la de transfigurar les coses adquirides per treure'ls, posseint-les, el seu caràcter de mercaderia, i atorgar a aquestes peces tan sols el valor de la seva afició. Així doncs, davant del personal estira-i-arronsa constant de Benjamin contra el Progrés —teleològic per definició— i la seva catàstrofe racionalista, sembla que només podem escapar-ne amb empremtes com aquestes, les que fan història en les nostres biblioteques, «empremtes que són la unitat mínima de lectura d'un camí»...

Júlia Ojeda Caba

No parles del mal

Antoni Rubio
Black Friday
Sembra Llibres, València, 2017
160 pàgs.

Black Friday és un recull de contes incòmode, cru i mordaç que ens encara amb una realitat evident i al mateix temps invisible dins la nostra societat. El mateix esdeveniment del *Black Friday*, al qual fa referència el títol, ja és en si explicatiu d'allò que trobarem entre les pàgines de la nova «llavor» de Sembra Llibres.

Per als menys entesos, l'anomenat «divendres negre» és una jornada comercial que marca l'inici de la temporada de compres nadalenques als EUA. Com sempre, els *mass media* ho aborden des d'una perspectiva sensacionalista: a la televisió hi podem observar el deliri, les cues, els atropellaments, la violència autoritzada —per dir-ho clarament— i, fins i tot, propiciada en nom de les ofertes i el consumisme més extrem. Tanmateix, no hi trobarem mai una crítica o una anàlisi sobre la deshumanització que suposa el desenvolupament d'aquesta jornada.

Antoni Rubio, no obstant això, ja siga pel seu ofici de professor o per la seua passió pel periodisme, no té por d'introduir les mans en el fang i extraure'n vint xicotetes històries en forma de literatura que constitueixen una mostra de les contradiccions i els errors del sistema del qual formem part. L'autor hi tracta temes tan escabrosos com l'assassinat, la drogaddicció o la violació, i problemes tan actuals i presents en tota l'escala social com l'anorèxia, la inadaptació escolar o la malaltia d'Alzheimer.

Els inadaptats són els grans protagonistes d'aquest recull des de bon començament: amb un «Inici de final», el del pres 801170069 que mor de sida a la presó de Picassent, passant per Omar, l'iraquí que es veu obligat a cercar el «Valhalla» finlandès, fins al tio Manel, abandonat al geriàtric del camí del Cementeri, s/n. A *Black Fri-*

day, però, també hi trobarem espai per a individus plenament incorporats a la societat moderna com l'home gris de «Mosques» o els diversos protagonistes d'«Efecte papallona», relat en què es tracta un tema tan actual com la corrupció.

Com a contista, Rubio utilitza diferents estils narratius que aporten diversitat i originalitat al recull. Així, utilitza un monòleg interior ben extrem a «Grossa»; construeix «Bucle» a partir de frases curtes i repeticions; o insereix majúscules, exclamacions i una cançó per posar-nos en la pell de la xiqueta d'«A la voreta de la mar». Pot ser que l'escriptor no invente nous recursos, però aquesta pluralitat narrativa fa més amena i interessant la lectura. Al cap i a la fi, ens trobem davant un bon nombre de contes que, admetem-ho, no presenten temes fàcils o agradables.

El mateix autor és conscient d'aquest «mal rotllo» que provoca el seu llibre i del perill de convertir-se en un «agònies», i ho expressa per la boca dels seus personatges en l'últim conte, «Final feliç», en què una mare novençana té problemes per acabar-se el llibre del qual forma part. Rubio tracta d'alleugerir la pesantor dels temes que vol tractar mitjançant la ironia i l'humor negre. Un bon exemple d'això el constitueix el conte homònim «Black Friday», que relata les peripècies d'un sospitós a través de diferents càmeres de vigilància i que conté un final tan apoteòsic com delirant.

A més a més, és interessant identificar les referències intertextuals que trobem en contes com el kafkià «Metamorfosi», o la divisió en capítols del conte més extens, «Ombres», basada en un proverbi de Confuci: «No veges el mal, no escoltes el mal, no parles del mal.» Aquest darrer conte que fa reflexionar sobre diferents temes com la brutalitat policial i la prostitució constitueix, al meu parer, un dels relats més interessants. El desenvolupament més extens d'«Ombres» permet a l'autor formar una història més travada i crear uns personatges ben atractius. En canvi, hi ha relats que pel fet de ser més curts són més senzills i no aconsegueixen tanta força narrativa.

Amb tot, l'obra de Rubio es constitueix com un catàleg de realitats molestes que, sense deixar de conscienciar-nos i fer-nos reflexionar, esdevenen una lectura amena i atractiva.

Xavi Hernández

editorial afers

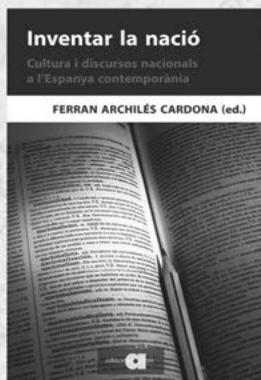
Ferran ARCHILÉS (ed.)
La persistència de la nació
Estudi sobre nacionalisme
294 pp.

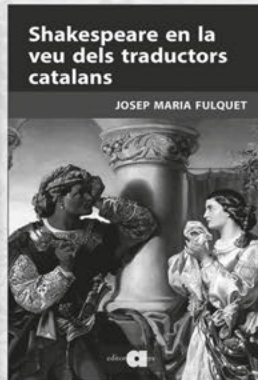
Anne-Marie THIESSE
França
Quina identitat nacional?
140 pp.

Linda COLLEY
Unió i desunió
Què ha mantingut i què està dividint el Regne Unit
184 pp.

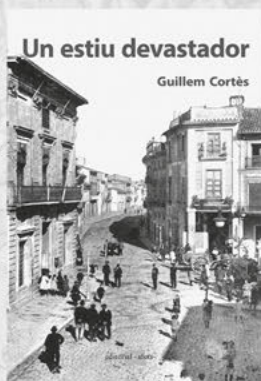
Ferran ARCHILÉS (ed.)
Inventar la nació
Cultura i discursos nacionals a l'Espanya contemporània
360 pp.

Josep Maria FULQUET
Shakespeare en la veu dels traductors catalans
220 pp.

Albert PALÀ MONCUSÍ
Viure l'anticlericalisme
Una història cultural del lliure pensament català (1868-1923)
338 pp.

Guillem CORTÈS
Un estiu devastador
192 pp.

Kurt TUCHOLSKY
Un llibre dels Pirineus
224 pp.

afers 87
Un Mediterrani transnacional al segle XVII
278 pp.

Informació i subscripcions: Editorial Afers, s.l. / Apartat de Correus 267
46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.cat / <http://www.editorialafers.cat>

Moments de vida (3)

Club Editor ha publicat el volum *Cartes a Mahalta*. Es tracta d'una selecció de 116 cartes de l'extensa correspondència entre el poeta Màrius Torres i Mercè Figueras, escrita entre finals de setembre de 1936, quan es conegueren al sanatori de Puig d'Olena on tots dos estaven ingressats, i el setembre de 1942, poc abans de la mort del poeta. No és que no sabéssim res de l'existència de Mercè Figueras, la Mahalta literària, però fins ara no havíem conegut la seva veu. Resseguir-la a través de les cartes que envia a Màrius o dels comentaris que generen en les de l'amic és tota una experiència. De cop i volta se'ns ofereix una personalitat molt poderosa i alhora enigmàtica. Era gironina i de família de metges, com el mateix poeta lleidatà; imaginem que no havia pogut tenir una formació reglada gaire temps per la tuberculosi que patia des de l'adolescència, tot i que havia estat deixeble de Fabra. Posseïdora d'un caràcter lliure, obert, juganer; bona coneixedora dels noms de les plantes i dels

ocells, que Màrius li envejava, i d'una escriptura ràpida, atrevida, suggestiva, que fascina l'aprenent de poeta.

Parlem de dos joves de 25 i 27 anys quan es coneixen. De seguida es van enamorar, encara que aquesta paraula no s'acaba de pronunciar mai: «Tu també estàs content, Màrius? Què ens passa? A mi encara em dura i encara soc prou boja per somniar coses boniques.» Ella ja ha tingut una relació intensa, «un amor blanc», al qual sembla que està abocada novament... Però Màrius rebutja convertir-se en una «larva de l'espècie 'pare de família'». Li escriu i fa conèixer «Cançons a Mahalta». Mercè i Màrius són dos con-

fidents i amics, que fan servir la ploma com el lloc d'expressió de la seva subjectivitat, a més a més de tot tipus d'interessos culturals. I això és el que les fa d'un valor humà i literari impressionant. Aconsegueixen crear un univers personal únic, vital i líric.

Cal llegir-les al mateix temps que les que s'entrecreuen amb en Joan Sales (*Cartes a Màrius Torres*, 1976), que inclou les de Sales a la Mercè, la seva primera corresponsal. El contrast amb la guerra que es desencadena a fora és brutal. I permet bastir el mosaic del grup literari de Puig d'Olena, com l'anomena Montserrat Casals en l'epíleg. També amb Esperança Figueras, punt inicial de la relació. Pensaven viure plegats com a grup literari en la torre del passeig Maragall. Després tot es capgira. Però en tornar de l'exili, el primer que publica Sales són les cartes a la Mercè i en Màrius. Va esperar-se a la mort de Figueras per donar el primer testimoni del grup.

Lluïsa Julià

MÈTODE.
LA REVISTA
DE DIVULGACIÓ
CIENTÍFICA
DE LA
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA
SUBSCRIU-TE
ARA
www.metode.cat
Preu Subscripció anual (4 números l'any):
30 € PER A ESPANYA, 40 € PER A L'ESTRANGER

L'Alguer, terra de valencians

Jan corre davant meu, a una distància prudencial perquè, en cas necessari, pugua agafar-lo a temps i no rodole per les escales que hi ha a la vora de l'edifici que va ser un hospital militar i ara és la seu de la Facultat d'Arquitectura de la Universitat de Sàsser. Anem en direcció sud pel passeig de la muralla que fa de frontera entre la mar i l'Alguer, el mestral deixa les coses a lloc i de sobte Jan s'atura en veure Riccardo, el seu company de la guarderia. Cap, diu Jan tocant-se amb la mà dreta el cap. Cap, respon Riccardo, imitant-lo.

La mare de Riccardo es queda més tranquil·la —li he explicat que de moment Jan les parts del cos les diu en valencià i gran part dels verbs en italià—, ara ja sap d'on ve i què significa la paraula que durant els últims dies el seu fill repetia de manera insistent a casa. Després del comiat, continuem la passejada i sense saber exactament per què, li dic al meu fill que ací hi van arribar Ausiàs March, Jordi de Sant Jordi i el pare de Joanot Martorell. No venien com a poetes, sinó com a cavallers, i l'Alguer va ser només un lloc de pas abans de continuar el seu viatge cap a Nàpols. Les paraules que li he dit i que a mi tant m'emocionen, a ell no li fan cap tipus d'efecte, i segueix la seua cursa, alié als meus deficiis i preocupacions intel·lectuals. Ara, sense els vols directes a Girona o Barcelona, caldrà esperar les vacances o algun pont llarg perquè els turistes catalanòfons passegen la llengua per aquests carrers, buscant, potser, l'últim parlant de l'alguerés.

Passem per davant de la seu de l'Ateneu Alguerés, fundació amb la qual col·labore des que vaig arribar a l'Alguer, i rememore els noms dels amics que han vingut fins ací per cantar, fer una xerrada o llegir la seua obra: Clara Andrés, Ismael Calvet, Gaspar Jaén, Joan Navarro, Maria Josep Escrivà, Xavier Farré, Jordi Mas, Manuel Baixauli, Anna Moner... Les mateixes cares, si fa no fa, del públic i la pregunta o comentari que quasi sem-

pre arriba al final de l'encontre: «Tot això és molt interessant, però caldria potenciar aquest plaer per la llengua i la literatura entre els més joves.»

Sí, és necessari que els joves mantinguen i recuperen la llengua, però per fer-ho caldria que les administracions treballaren de manera conjunta, que l'escola hi creguera, que hi cregueren els mestres que omplien la sala durant el seminari que vaig fer dins del curs de llengua i didàctica del català de l'Alguer per a ensenyants dels centres educatius de la ciutat, organitzat per l'Ofici Lingüístic Regional, amb la col·laboració del Municipi de l'Alguer i la Generalitat de Catalunya. Pense en els amics que han treballat i treballen perquè l'alguerés no desaparega: Carla, Luca, Aldo, Guido, Carmela, Antonio; en els professors de català a la universitat que m'han precedit i he conegut: Andreu, Dolors, Mireia, Ximo; en les associacions alguereses i la perenne discussió sobre com s'ha d'escriure en alguerés, sobre quin model de llengua seguir o si cal crear-ne un de nou, si l'alguerés és català o

no, si els catalans volen tornar a colonitzar aquesta terra...

La fi del projecte Palomba, la fi de l'experiència de La Costura, el tancament de l'oficina de l'Alguer de la Delegació de la Generalitat de Catalunya a Itàlia i el perill de la continuïtat dels estudis de català a la Universitat de Sàsser deixen a les mans de les associacions i al voluntariat la difícil tasca d'ensenyar i difondre la llengua i la cultura pròpies amb poquíssims recursos econòmics. Pense en tot el treball dut a terme durant tants anys i en el treball que continuen fent i tinc la sensació que de vegades el que importa és el titular de diari, l'esdeveniment programat el mateix dia per dues o tres associacions per tal de conquerir un públic minso i ser els primers en una competició tan absurda com estèril.

Si llegiu els informes de la Xarxa CRUSCAT o feu una recerca per internet trobareu informacions molt més detallades referides a l'estat de la llengua algueresa i al seu ensenyament, però una de les coses que m'ha sorprès sempre és que en totes les activitats que es fan sobre l'alguerés, en les presentacions de llibres o en conferències sobre la cultura catalana, poquíssimes vegades he vist pares amb els fills, avis amb els nets, oncles amb els nebots. Com podem pretendre que qui ens ha de succeir estime la llengua i la cultura d'aquest territori si no compartim aquestes experiències amb ells com si fora la cosa més normal del món? Quin sentit té parlar de Lull, March, Martorell o Espriu si desconeixen la tradició literària de la ciutat? Quin sentit té parlar-los dels viatges de Pla o de la història dels mercaders catalans i que desconeguen l'obra de Marcel Farinelli, posem per cas?

Jan segueix corrent davant meu, feliç. Ell, que ha nascut a l'Alguer, en quina llengua es relacionarà d'ací a deu o quinze anys? I els seus fills o els seus nets, l'entendran si els parla en la llengua del seu pare?

Balanç d'un centenari: Joan Valls i Jordà

Ens sembla que els alcoians, en primer lloc, i els intel·lectuals valencians, en general, confiàvem arribar a la commemoració del centenari del naixement del gran escriptor alcoià, Joan Valls, per fer-li tota mena d'homenatges que la seua singular figura literària i humana mereixia. I la veritat és que hi ha hagut una quantitat considerable d'actes, publicacions i diverses cerimònies en honor del nostre lletraferit, i, a més, per diverses poblacions significatives del País Valencià: Alcoi, Gandia, Alacant, València, Sueca, Muro i potser en algun lloc més que se'ns escapa. Amb tot, creiem, com molts poetes i crítics, que el reconeixement més important que aquesta efemèride podia lluir —la publicació de l'obra poètica completa en català— no ha pogut encara ser duta a terme. I això que ha plogut —o ha deixat de ploure— massa des de 1989, any en què va morir l'autor alcoià!

Siga com siga, el balanç provisional amb què comptem, d'allò més significatiu, és el següent: en primer lloc, tres llibres ben diferents: *100 Anys / Cent Poemes (Antologia)*, a cura de Manel Rodríguez-Castelló (Ajuntament d'Alcoi, 2017); *Enterreu-me en batí i en sabatilles: Biografia novel·lada de Joan Valls i Jordà*, d'Ester Vizcarra (Lletra Impresa Edicions, Gandia, 2017), i *El borum i els gospins: El lèxic tradicional d'Alcoi en l'obra de Joan Valls Jordà*, d'Eugeni S. Reig (Alcoi, 2017). En segon lloc, hem d'esmentar dos *dossiers* sobre la figura de l'escriptor alcoià publicats en dues revistes com ara *Saó*, dins el número de maig del 2017, amb Manel Rodríguez-Castelló com a coordinador, i *Eines* —revista de cultura i ensenyament de l'IES Pare Vitòria, d'Alcoi, núm. 27, any 2017—, amb la coordinació de Jordi Botella; hi podríem destacar diversos articles interessants, com el d'Emili Rodríguez-Bernabeu, J. Botella, B. Francés Luna —entorn del compositor Amand Blanquer i la seua col·laboració musical amb els textos de Valls—, A. Ferrer, J. Pérez Montaner, una entrevista feta a L. Alpera parlant de Valls, etc. En tercer lloc —*last but not least*—, hi ha un llarg article d'alta divulgació publicat dins l'«Art + Lletres» del diari *Información* de la ciutat d'Alacant, amb data del 30 de novembre de 2017, a càrrec de Manel Rodríguez-Castelló; amb el títol

«Joan Valls i Jordà: L'esperança amb foc de llibertat», esdevé una veritable síntesi tant de les darreres activitats que ha dut a terme l'autor de l'article, conegut poeta i president des de fa anys de la societat alcoiana Amics de Joan Valls, com del present i futur de l'obra de Joan Valls. D'altra banda, caldrà subratllar, com fa el mateix Rodríguez-Castelló, que «en el fons de l'obra de Valls batega sempre, matisada per les circumstàncies concretes de cada moment històric, una consciència clara de pertinença a la classe treballadora i un compromís explícit amb els anhels de llibertat i justícia social». Finalment, en quart lloc, esmentarem les diverses activitats de tot tipus que institucions i societats culturals han mamprès, principalment a les ciutats abans assenyalades, i sobretot a Alcoi, com cicles de conferències, lectures de poemes, un calendari amb fotos i versos de Joan Valls, l'exposició «100 vegades Joan Valls», representacions de sainets i actes diversos en homenatge a l'insigne escriptor alcoià.

Amb tot, i com hem dit al principi, ens manca, ben lamentablement, el gran projecte, la gran il·lusió dels alcoians i lletraferits valencians de veure publicada i «d'escampar l'obra del Gran Desconegut», com remarca Rodríguez-Castelló. Ell mateix, des de fa temps, ha mantingut la il·lusió de tirar endavant, des de l'Associació d'Amics de Joan Valls, però òbviament a títol personal i com a estudiós de l'obra de l'escriptor alcoià, un projecte d'obra poètica de Valls que arreplegués els seus vint poemaris autònoms —excloent-ne, per raons òbvies, l'antologia *Cent serafins*. Comptava amb el suport de l'Ajuntament i la Fundació Mutua Levante d'Alcoi. Es tractaria d'una edició canònica, ben revisada i corregida, a cura del mateix Manel Rodríguez-Castelló, amb el màxim respecte per l'autor i els seus propis criteris lingüístics, però esportant d'errades d'impremta i descuits els seus llibres originals. L'editorial que se'n responsabilitzaria seria Edicions del Buc. Sembla que en la reunió que l'Ajuntament feu amb els hereus de Valls, tot i que se'ls va explicar bé l'esmentat projecte, s'hi van negar, i no van oferir cap alternativa. Potser, una vegada més, l'Ajuntament, com a representant del poble i dipositari de l'arxiu de Valls, s'hi va mostrar una mica *pusil·lànim* davant les nebes i hereves del poeta alcoià. I hem utilitzat aqueix mot car no era la primera vegada que l'Ajuntament no tancava el cas, donat que ja va rebutjar una edició semblant dos anys després de morir el poeta, quan el representant de l'editorial Columna de Barcelona es va oferir a publicar l'obra poètica completa de Joan Valls en col·laboració amb l'Ajuntament però aquest va rebutjar la proposta. En aquella ocasió, en vaig esdevenir un testimoni presencial.

Dissortadament, un cop més, no s'ha aprofitat l'autoritat de l'Ajuntament d'Alcoi per tancar definitivament aquesta càrrega moral que arrosseguem les institucions i els escriptors valencians pel fet de no veure publicada l'obra lírica més interessant de Valls. I per acabar-ho d'arrodonir, la Generalitat Valenciana s'ha desentès del centenari de l'insigne escriptor alcoià, Joan Valls i Jordà, i no ha fet cas de la petició de l'Ajuntament d'Alcoi.

Lluís Alpera

Sentim el ressò d'un cant que és la veu del poder. El vell bard ordena les paraules de la tribu en un relat coherent que posa veu a la veu discontinua de la comunitat i hi ha poetes que encara volen jugar aquest paper. Com si la poesia fos el torn necessari per modelar el caos, el somni complert de la unitat en un món fragmentari, confús, imperfecte. El bard, un terrissaire. No obstant això, en contra d'aquesta visió de la poesia com a ordre i fundació —*Volksgeist* articulada, transformació de l'ésser en la paraula—, hi ha una altra estirp de poetes que escriuen des de la consciència de la ruptura, que saben acollir amb les mans obertes la multiplicitat de les coses, el fang informe del món a què cap mà destra podrà donar mai la forma d'un atuell. En Sebastià Perelló pertany a aquest llinatge.

Repareu en les paraules que obren *Amb la maror*: «L'ambició del poeta, deia Nietzsche, és recompondre, retornar a la unitat, allò que no és res més que fragment, enigma, atzar espantós. Però hi ha no sé què d'ansia de poder, en aquest desig excessiu de domini.» Certament, l'operació de tornar allò que és plural en singular, tasca assignada tradicionalment a la poesia, suposa un exercici de poder. Tot mite, tot relat fundacional —en realitat, tot relat i prou—, tria uns fets, aquells que millor escaven al desenvolupament d'una determinada narrativa, i expulsa els elements discordants al traster de la història. És a dir, genera restes. Paul Celan, no per casualitat citat al començament d'aquest llibre en traducció d'Arnau

Escriure la multiplicitat

Sebastià Perelló
Amb la maror
 Leonard Muntaner, Palma, 2017
 104 pàgs.

Pons, i en feliç diàleg amb el seu títol —«Dins la maror / de les paraules nòmades»—, ens va ensenyar que la funció de la poesia ha de ser fer visibles aquests rebuigs. Situar-se no a la vora del bard, articulador del mite que estructura l'origen i el destí d'una comunitat, sinó de les restes que aquest mite produeix, dels rebuigs que romanen ancorats al llenguatge molestant com un símptoma. Un posicionament a contrapoder. Des de la mateixa concepció del poema. Una escriptura de la ruïna.

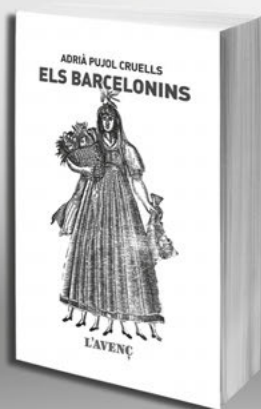
A més de destacat crític i assagista, en Sebastià Perelló és autor d'una obra de creació ambiciosa des del punt de vista estètic que transita pel recull de contes —*Exercicis de desaparició* (1999); *Mans plegades* (2004)—, la novel·la —*Pèls i senyals* (2008); *Veus al ras* (2016)— i, per descomptat, la

poesia —*La set* (2007); *Percaceries* (2010), i ara *Amb la maror* (2017). El lector aficionat a l'escriptura de Perelló trobarà en el seu nou llibre de poemes algunes marques d'estil de l'autor per a refugiar-s'hi. Per exemple, la carnalitat que caracteritza la seva feina. Una poesia corporal, oberta als sentits, on les paraules passen fregant la pell fins a eriçar-la. Carn i desig. Forats, comisures, gana. Un cor que batega al pit, una boca oberta. «Fes-me un lloc entre la copa / i els llavis badats que besen / l'aigua que sempre ha de córrer.» També trobarà un culturalisme ben comprès. Seria fàcil acusar el poeta de citar per erudició, a la llum de les nombroses referències —velades i explícites— a altres autors que s'estenen al llarg del llibre, però no hi ha una sola citació gratuïta. Perelló sap que l'ofici de la poesia és indissociable del de la lectura i que tot bon poeta és capaç de «fer el nou amb el vell» —Gérard Genette—, encavalcant capes de versos com en un palimpsest. Fer-se seu l'altre, escriure sabent que tota llengua és prestada.

Si *Veus al ras*, Premi de la Crítica Catalana 2016, va significar la consagració de Sebastià Perelló com a narrador, *Amb la maror* suposa el llibre de maduresa d'un poeta que deixa empremta. El meu consell com a lector: deixar-se anar sense prejudicis a través de les paraules, amb i dins la maror, cap a allò que és desconegut. Al bell mig del camí trobareu la recompensa.

Gonzalo Hermo

ELS LLIBRES DE L'AVENÇ

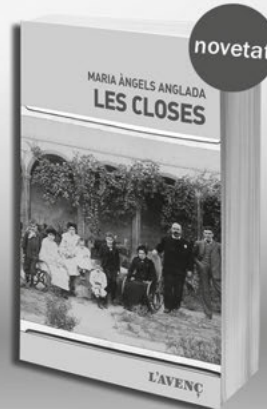
Adrià Pujol Cruells
Els barcelonins

Julià Guillamon
El barri de la plata

Katherine Mansfield
Diaris

Maria Àngels Anglada
Les Closes

elsllibresdelavenc.cat

Escriure contra la mort

Ezra Pound
Els Cantos pisans
Traducció de Francesc Parcerisas
Adesiara Editorial, Martorell, 2016
343 pàgs.

Pound és sens dubte un dels pares de la poesia del segle XX. És molt llarga la filera dels seus deutors literaris. *Els Cantos pisans*, que ara publica l'editorial Adesiara traduïts per Francesc Parcerisas, es van publicar per primera vegada l'any 1948. L'autor ja era un poeta reconegut amb desenes d'obres publicades.

Els poemes d'aquest llibre formen part d'un projecte vital de Pound que abasta prop de cinquanta anys. *Els Cantos pisans* són onze poemes d'extensió variable que comprenen del poema 74 al 84 en l'obra completa *The Cantos*.

La poesia de Pound és una poesia holística: alia l'anecdòtic personal amb l'experiència lectora i literària per formar una Història —amb majúscules— que ultrapassa els conceptes de veritat i realitat. *Els Cantos pisans* —i sobretot *Els Cantos pisans*— brollen a partir d'una poesia fragmentària, a estones hermètica per la multitud de referències i citacions literals de tradicions culturals molt diverses i que prenen un nou significat en el context dels poemes. Més enllà dels atributs, Pound no estableix jerarquies: els personatges històrics i els genis de la Literatura habiten el mateix món que els amics i els companys de cel·la del poeta. Els temps se superposen i s'activen com un gerundi continu. És, en el fons, una tècnica paisatgística que dota d'amplitud i saviesa el seu quefer poètic i que no s'ha de confondre amb la insolència.

Si de vegades Pound sembla irreverent és perquè no defuig la denúncia. Amb les deesses gregues, els caràcters xinesos i les constants evocacions a l'art apareix un món pragmàtic funest, salvatge moltes vegades, amb una inèrcia destructora que Pound havia patit i

coneixia molt bé. És innegable el caràcter testimonial dels seus versos. En aquest sentit, és directe i expeditiu, com ho va ser Villon —amb els seus versos, Pound, que també era músic, va compondre una òpera.

Villon és un dels grans noms que cal associar amb el poeta estatunidenc. Els altres són Dante i Whitman. El cas de Dante és evident: la perspectiva dels fets consumats és seductora i reuneix tota la casuística efimera que el món acostuma a exhibir. Amb Whitman, Pound estableix una relació que evoluciona de manera ambivalent i *Els Cantos pisans* en són un bon exemple. No es pot negar el geni de Whitman, però el món es ramifica i s'acomplexa també sota les allaus de dignitat.

Pound, amic i suport d'incomptables poetes, literats i artistes en general, va establir un matrimoni amb la poesia que va durar tota la vida difícil i viatgera que li van posar al cor. Dins de les seues inquietuds s'hi encabien totes les cultures, totes les arts, totes les èpoques. Pound sospitava del temps i sabia que la unitat era un joc dispers i erràtic. Va provar de mirar-la a la cara i sense por i va semblar paranoic, inconcret, traïdor i quasi màrtir. Jugar a la veritat té aquestes coses.

Quan *Els Cantos pisans* van veure la llum, Pound estava reclòs en un sanatori mental. Per aquest motiu no es va executar la condemna que el va sentenciar a mort per traïció. És una història llarga que apunta el mite de Pound. Ignore si *Els Cantos pisans* són la millor iniciació a la poesia d'aquest poeta original i excels, però és una sort tenir aquest llibre fantàsticament traduït per Francesc Parcerisas en la nostra literatura. Més que llegir a Pound, cal estudiar-lo, cartografiar-lo, perquè els seus territoris van més enllà del que sol abastar l'obra d'una persona i la seua poesia és una de les portes més grans del segle XX.

Irònicament, a Pound el va salvar la bogeria. Els amics el van salvar de la mort acusant-lo de demència i va seguir escrivint els seus «desequilibris» per a l'espècie humana. Els seus versos perduraran fins a l'arribada del Judici, per dir-ho a la manera cristiana. Quevedo li assenyalava el lloc: «Tras ellos venía la Locura en una tropa con sus cuatro costados: poetas, músicos, enamorados y valientes.»

Ivan Brull

Trencant el sostre de carn

Maria Isern Ordeig
Sostre de carn
II Premi Francesc Garriga
AdiA / Cafè Central / LaBreu /
Buc, Barcelona, 2017
54 pàgs.

Maria Isern ha escrit un llibre on les parets de la pell són traspassades i desbordades. Engolides, de fet, per un forat negre, com el color de la portada, que s'empassa tota la matèria i deixa un espai que no és ni buit ni ple. Resseguint *La teoria dels cossos foradats* de Marta Segarra, un intertext essencial, veiem una construcció del cos a través de la seva desmaterialització, que s'articula a través del desig que envolta i crea els forats. Uns orificis erotitzats com les boques o la vagina dentada —«aquell orifici esgarrifós i egoista parint-te», com les ferides que deixen veure més enllà. Aquests forats donen al lector la sensació d'uns cossos mancats de límits que els defineixen, que s'escapen de la forma i els contorns per fugir de les definicions. I a la vegada, aquests cossos estan en constant expansió més enllà de la pell, cap a l'univers on habiten els cossos celestes, que també estan buits «com cercles de baf», però que transpiren vida amb aquest alè.

Isern ens introdueix la idea del cos expandint-se a l'univers amb l'epígraf de David Foster Wallace que obre el recull i que serà obsessió, referent i camí de l'autora. Ens situa al Big Bang, l'explosió original, però «de qui la llavor primera?». El paper dels naixements i la maternitat tenen un paper cabdal a *Sostre de carn*, el sorgiment d'un jo poètic que no neix sinó que és «extirpada de tu, mare» —una imatge que ens remet als poemes del part de Maria-Mercè Marçal. Tenim, doncs, un individu que s'arrenca de la carn de la mare en lloc de ser-ne expulsat-nascut. Un jo poètic narcisista que arriba fins a fecundar-se a ell mateix —«Tot va ser per sexe propi»— o que també es llegeix com una individualitat desdoblada amb els

seus progenitors. Plantejat com un joc on ambdós jugadors poden ser un mateix, però que demana «pagar amb gana estricta un taulell amb ratlles noves». Una fam per taulells de retícules amb regles noves.

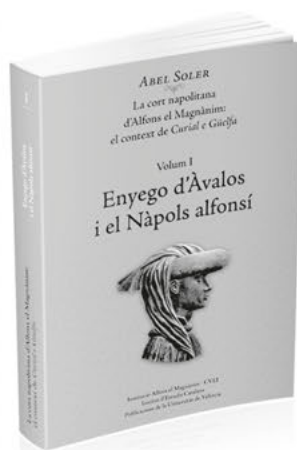
Els poemes prenen un nou caire dotant la pell de més protagonisme a partir de la citació d'Artaud: «la peau est une usine surchauffée». La pell marca uns límits en forma de «parets de gèrmens», uns animalons que ens emmurallen, protegeixen i ataquen, però també atrapen. Un cos que no deixa imaginar-se com un tot i que es veu com una fàbrica de tubs, líquids i espais —*La metafísica dels tubs* d'Amélie Nothomb s'entreu per aquests versos—, cada cop més deshumanitzat. La pell serà analitzada al detall, i reduïda a una unitat bàsica, a un forat petit i insignificant com és el porus, un orifici per on, no en va, hi entra matèria però també d'on surt el pus. Un forat paradigmàtic per la definició dels forats de Marta Segarra, on són problematitzats per la seva ambigüitat entre sortida i entrada, i que per això sempre són misteriosos, complicats i paradoxals.

Després d'haver explorat les estrelles, Isern passarà a resseguir el «Mantell subterrani» que dona títol a un dels poemes, a través de pous, caus i gorgs que porten a la tomba, l'últim forat, amb «Cançó de mort» i «Declivi». Fins al punt que el poema «Biografia» descriu una autòpsia. *Sostre de carn* se'ns presenta, doncs, com una autòpsia de cossos, una vivisecció d'elements orgànics que estan predestinats a podrir-se: «et deixaràs corcar la pell fins a prendre la forma contrafeta d'una arrel» (32). La caducitat de la carn i el pas del temps s'uneixen amb un cert decadentisme i pessimisme plasmat a la imatge del nen que munta al cavallet mecànic del poema «Peixera». Finalment, quan ja no ens queda la carn, «caldria de nou palpar-se l'esquelet».

Maria Isern coneix molt bé el panorama literari en què es mou —i no és casual que comenci el llibre un «I també» que la inscriu en una tradició continuadora d'un relat que entén «l'escriptura com a cos». La guanyadora del 2n Premi Francesc Garriga ajunta així la seva veu a la d'altres poetes com Maria Sevilla, Lucia Pietrelli, Mireia Calafell o Irene Solà, que perforen amb la paraula pell i cos.

Meritxell Matas

NOVETATS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

La cort napolitana
d'Alfons
el Magnànim: el
context
de *Curial e Güelfa*

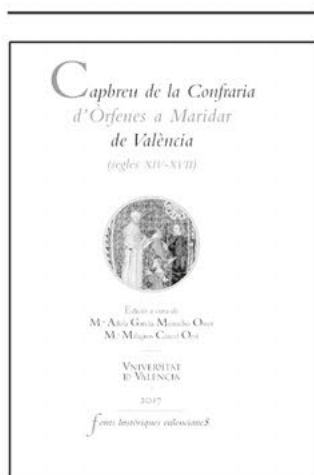
Abel Soler
Pròleg d'Antoni Ferrando

2017 - 4754 pp.
ISBN (OC): 978-84-9134-215-1

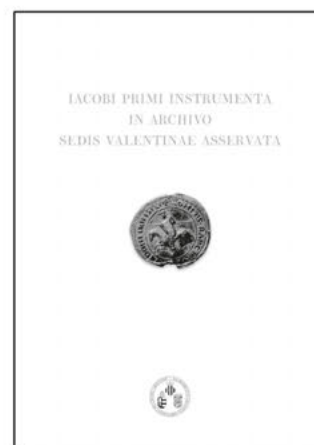
VOL. I: 1194 pp. 65 €
ISBN: 978-84-9134-216-8

VOL. II: 1602 pp. 65 €
ISBN: 978-84-9134-217-5

VOLS. III/I i III/II: 478+1480 pp. 90 €
ISBN: 978-84-9134-218-2

Capbreu de la Confraria d'Orfenes
a Maridar de València
M.ª Adela García-Menacho
M.ª Milagros Cárcel

Iacobi Primi Instrumenta
in archivo sedis
valentinae asservata
J. V. Boscá, M.ª J. Carbonell,
M.ª M. Cárcel, J. Cortés, F. M. Gimeno,
M.ª L. Mandingorra, V. Pons

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
PUBLICACIONS PUV

c/Arts Gràfiques, 13 - 46010 València - Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> - publicacions@uv.es

Sampere, nen profeta

Als seus 89 anys, després de més d'una vintena de llibres publicats i més d'una quinzena de premis guanyats —entre ells alguns de tan prestigiosos com el Premi Carles Riba o la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya—, Màrius Sampere torna a les llibreries amb *Dèmens*. Aquest poemari veu la llum un any després de la publicació de *L'esfera insomne* (LaBreu Edicions, 2016), llibre que va ser guardonat amb el Premi Cavall Verd i amb el Premi Lletra d'Or d'aquell any.

A *Dèmens* ens retrobem amb el millor Sampere, amb els seus dracs i bruixes, amb el seu Déu o no i el seu misteri, amb les gotes de la seua carn prestada. L'univers de Sampere, bastit amb contes i vides i somnis, és sempre un bon lloc on passar les nits d'hivern, les vesprades al tren, els matins a casa. És per això que tornem a Sampere com es torna al foc de la llar o a l'escalfor de la caldera: perquè té no sé què d'uterí, de refugi, de ventre, de cambra en calma des d'on gaudir, en silenci, de la nit de trons i aigua que des de fora colpeja rítmicament el vidre brut de la finestra.

«Cada ésser està sol», comença Màrius Sampere, «i Déu no va venir.» Per sort, la resta de mortals el tenim a ell, i amb *Dèmens* podem submergir-nos, de nou, a l'estiuença bassa de la infantesa, nus, lliures encara de prejudicis i pecats, amb la roba ben a la vora per si acudira l'amo sense fer soroll. Com cada primavera. Sota l'aigua encara se sent la remor primigènia, la del ventre de la mare o la de la banyera a l'hivern, o la de les restes d'aquella explosió seminal. I ens abracem les cames surant en l'encara no. «Déu no va venir, i quatre arbres fan un bosc sencer.» I ens desperten els somnis que ens han fet quan encara res no era un malson, les cançons que se'ns emportaven de la vida a la vida, les bèsties fantàstiques i els personatges que encara ens sotgen des de racons no tan ocults del nostre

Màrius Sampere
Dèmens
LaBreu Edicions, Barcelona, 2017
76 pàgs.

ésser. A cada poemari del mestre Sampere hi retrobem la bassa de la infantesa en la més pregona obscuritat —car és l'obscuritat, la fosca, la no existència, què ens empeny a fer el salt final cap a la tebior de l'aigua. I dic de la infantesa perquè érem nens quan entràvem. Ho érem quan vam sortir? «El qui s'ho creia, / que vivia, encara no / sap que no, i canta i balla / mentrestant, les bruixes es pentinen.» Màrius Sampere ens obre de nou les portes del seu univers entre la immensitat del somni i la petitesa del melic, o el que és el mateix: entre Déu i l'individu caminant, entre l'àngel i el tallaungles. «Mirem-nos nus / i sagrats; som la fi / de l'esforç estèril. La suor / ens ha ungit.» A través d'unes veus antigues de l'ara, els versos de cadència profètica de Sampere dormen sota la carabassera de Jonàs, però es desperten serens, i no esdevenen ràbia sinó repte, duel, de tu a tu, amb un Déu que no va venir, i a qui per tant ja no s'espera, però... qui sap? Sampere es troba còmode en aquest no saber, en aquest dubte afirmatiu, com qui creu que allò no va amb ell. I potser és això. Potser és que en aquest trescar entre paraules, en aquesta mar de sons i significats que componen el poemari, entre l'infant i el profeta, hi ha només una certesa: la humilitat, la consciència d'insignificança. «Els més savis han marxat, / queden les coses tal com són.» I potser és per això que

ens meravella la seua poesia: perquè explica el món tal com és, amb un estil en aparença senzill però en detall complexíssim, tal com és. Amb un llenguatge directe, nu, com el d'un infant, però que conserva el poder evocador de la paraula sola, com el d'un infant. Amb la mirada nua, lliure encara —o lliure de nou?—, i amb una textura deliciosa al paladar en ser recitada. Poc s'ha parlat i poc es parla del gran mestratge de Màrius Sampere per crear textos no només rics en imatges i signes, sinó també bells en les diferents oralitats (pública i privades), que són, en la meua humil i tendra opinió, part indispensable del fet poètic. Perquè: què és la poesia si no és dita? Què és, si no és elevada del blanc i negre dels fulls tacats a l'ací i ara que habitem? Què és si resta plana, buida de l'alè dels altres, muda i aixafada per fulls i pols i oblit a qualsevol prestatgeria? Màrius Sampere ens ho posa ben fàcil, i qui l'haja llegit o escoltat ho sabrà: si hi havia algú que pensava que podria llegir en veu baixa els seus poemes, haurà quedat ben decebut; s'enlairan com coloms a la llengua, s'escaroten rere les reixes dentals i demanen amb força una veu física, material, que els allibere.

Màrius Sampere demostra, una vegada més, ara amb *Dèmens*, que és una autèntica bèstia poètica com en queden poques, i ens convida de nou a submergir-nos en el seu univers que afronta la vida des del somni i la fantasia, i la maduresa des de la infantesa i el joc. «Quin absurd, quina bestiesa! / Dius que aquest poema no l'entens.» I és que cada poema de Màrius Sampere —com qualsevol bon poema— no s'ha d'entendre: aneu, compreu el llibre, obriu-lo, llegiu-lo, i si ja cap al final encara no sabeu què fer amb el poema, espereu. Ell us ho aclarirà.

Ismael Sempere

Marc Granell, el poeta necessari

Marc Granell és un poeta necessari, com ho són Vicent Andrés Estellés, Miquel Martí i Pol o Antonio Machado, i no és casual que anomeni aquests poetes que el lector té ben gravats en l'imaginari de la seva memòria, en clau, precisament, de necessitat. Marc Granell ja sorprèn l'any 1977 amb *Llarg camí llarg*, Premi Vicent Andrés Estellés, publicat per Eliseu Climent. Un llibre de poemes molt madur que anava en la línia de renovació de la lírica valenciana. Versos com «És en amor que en amor conclou» o, per exemple, aquests: «Res no dius car res no coneixes. Mai / no saberes abandonar el perfil reposat, / la breu estatura del teu front. I sofreixes / la vida com un sol somni perfet.» L'any 1990, havent publicat tan sols quatre llibres de poesia, surt l'antologia *Tria personal 1976-1989* (Edicions de la Guerra). Ja en aquest volum ens trobem amb poemes definitius, aguts i compromesos que colpeixen el lector: «Western», «Vesprada d'amor i única», «Maternitat», «Terra lliure», «O.A.P.», «València sota la lluna»..., poemes que van més enllà de l'àmbit local, que enfoquen escenes mundanes on es fa evident la denúncia i la buidor existencial. Deu anys més tard apareix l'obra completa a *Poesia reunida 1976-1999* (Edicions de la Guerra, 2000). L'encapçala un pròleg de Vicent Alonso que fa una aproximació excessivament personal i de vegades defuig entrar a l'anàlisi objectiva de la poesia de Granell, però fa la funció principal, que és la de recorregut que situa el lector. Aquest volum, on s'incorporen els llibres escrits fins al moment, es tanca amb *Versos per a Anna, Corrent de fons, Matèria d'ombra* i alguns inèdits. Afortunadament per als lectors, Marc Granell ha continuat escrivint i aporta una poesia que confirma la seva línia ascendent. Ara apareix una nova i definitiva *Poesia completa (1976-2016)* publicada a la prestigiosa Institució Alfons el Magnànim i a cura de Vicent Berenguer. El llibre conté un pròleg de Francesc Calafat força revelador i molt ben estructurat. Calafat ens apropa a una poesia contundent, precisa i amb un vessant ètic proper al que anomenaria una cons-

Marc Granell
Poesia completa (1976-2016)
Institució Alfons el Magnànim,
València, 2017
472 pàgs.

ciència de la fragilitat, tant la física de l'autor com la social. A la poesia de Marc Granell hi trobem l'alliberament humà com a idea insubornable, i alhora, la mort que plana sobre totes les coses que passen dins i fora del poeta. El recull inclou els seus darrers llibres, *L'horta nostra* —compost per poemes breus, essencials i senzills: «Coneix el camí / qui se sap ell també / camí i no meta»—, també els llibres *Tard o d'hora*, *Jazz*, o l'apartat «Altres poemes» i «Poemes esparsos», on Marc Granell aprofundeix en el seu compromís i tracta d'igual a igual els protagonistes de la història i els fets actuals sense defugir la denúncia de les injustícies del món contemporani. No seria just deixar de banda el Marc Granell renovador de

la poesia, Granell projecta una estètica que atrapa el lector, no exempta d'experiment. En el poema «Les platges desertes» del llibre *Materials per a una mort meditada* de l'any 1980, arriba a descriure el paisatge fins al límit de l'expressivitat: «Blanc. Ungles blanques pintades de blanc. / Blanques pupil·les. O un silenci / de maragdes obertes.» La platja esdevé un espai de llum reverberant, o no és la platja el que el poeta evoca? «El pensament no serveix per a morir la vesprada / i els llavis defugen / d'ascendir la simetria / dels teus braços», el pensament situa el poeta en un camp imprecís on hi ha una alteritat que pot ser subtilment interpel·lada; la platja sembla un escenari enlluernador i evocatiu. Per reblar el poema de la manera següent «No sé si demanar una cervesa / o beure'm a poquets / i aquesta boira.» Torna a una realitat que no acaba d'ajustar-se a una mirada convencional. Granell no defuig reptes i afronta també amb valentia la poesia per a infants, inclosa en el volum; en paraules de Calafat: «No pretén allisonar sinó sensibilitzar i fer visibles sovint els valors ètics bàsics i treballar les possibilitats expressives de la paraula. El plat fort serà el joc, perquè és el que toca de més a prop els menuts.» També són reveladors els tres escrits teòrics breus del final a l'apartat «Poètica». Aspectes de Marc Granell que no deixen de mostrar-nos la seva actitud davant de la poesia, complexa, vitalista i calidoscòpica. *Poesia completa (1976-2016)* hauria de ser una oportunitat per a la recepció de l'obra de Marc Granell entre un públic més extens que el valencià. Des d'un angle més obert, diria que som davant d'un poeta europeu consolidat, perfectament exportable per la nostra cultura. A Barcelona hi va protagonitzar un Arts Santa Mònica amb el programa de la ILC, conduït per la infatigable Laura Borràs i a cura de Maria Josep Escrivà. Els seus lectors de Barcelona, de Palma, de Perpinyà, sabem que la poesia de Marc Granell és, a totes passades, absolutament necessària.

Carles M. Sanuy transporta a la lírica una aspror geològica que serveix de trampolí per a la reflexió metafísica en aquesta delicada *condició lítica*, guanyadora del Premi Bernat Vidal i Tomàs del 2017, que ve a engrèixar el remarkable catàleg d'AdiA Edicions.

El certamen de Santanyí durant els darrers anys s'havia convertit en planter de descobriment o consagració de joves poetes, però ha fet un gir en venir a consolidar l'obra d'un autor lleidatà que constitueix una baula indispensable en la cadena de poetes ponentins imprescindibles: Jordi Pàmies, Jaume Pont, Pere Rovira...

Dir la pedra, allò que és ferm però mal·leable, que ens frega i esgarrapa, és l'objectiu del llibre, com l'erosió d'un «paisatge devastat i apocalíptic», segons s'hi refereix Jaume C. Pons Alorda en l'epíleg; com un «grap de pols / abandonada / i erma», en diu el poeta. Però a aquesta tria temàtica matèrica, rugosa i pesant, s'hi afegeix una reflexió metafísica profunda que deixa estreta i petita la dimensió geològica del llibre. Perquè vida i mort, reversos inseparables, esdevenen els veritables protagonistes dels paisatges lírics de Sanuy: «ets l'eruga / que teixeix / ingènua / en la crisàlide / [...] o el cuc / que nia / en la purulenta / podridura d'un cadàver / i s'hi alimenta abjecte?».

La lògica inapel·lable de les pedres

Carles M. Sanuy
La condició lítica
Premi Bernat Vidal i Tomàs
de Poesia 2017
AdiA Edicions, Calonge, 2017
76 pàgs.

Aquest és un poemari d'estructura impecable, on els poemes-pòrtic «res no roman...» i «gebre» s'alineen perfectament amb la «condició lítica» —l'autor s'ha permès d'adaptar al seu gust l'adjectiu—, formada a la vegada per «ofidia» —centrat amb la protagonista del pecat original— i per la pròpia «condició lítica», a més de per «mineralogia visionària» i una «tornada».

El lector a qui li agradi espigolar i enamorar-se de poemes contundents i memorables tal volta es veurà frustrat: aquest és tot un llibre colpidor i trasbalsador. Una petita joia poètica que s'ha de servir i tenir sempre a mà per tornar-hi una vegada i una altra. I és en la seva totalitat, llegit d'una tirada, quan s'erigeix en tota la seva magnificència. És un poema-tot, de difícil segmentació, ja que és en la lectura de conjunt, eixamplant-se poema a poema, que assolix el seu veritable significat. En podríem dir poema-assaig o de recerca i afegir, simplement, que Sanuy hi excel·leix.

Aquesta sensació de poema-tot —no m'hi referiré amb el concepte de poema-riu perquè l'obra de Sanuy el supera amb escreix— és consolidada pel protagonisme del blanc de la pàgina, que dialoga amb el text, tot seguint el deixant de Mallarmé a *Un coup de dés*, però que ve augmentat pel fet que cada poema continua amb uns punts suspensius emmarcats per parèntesis.

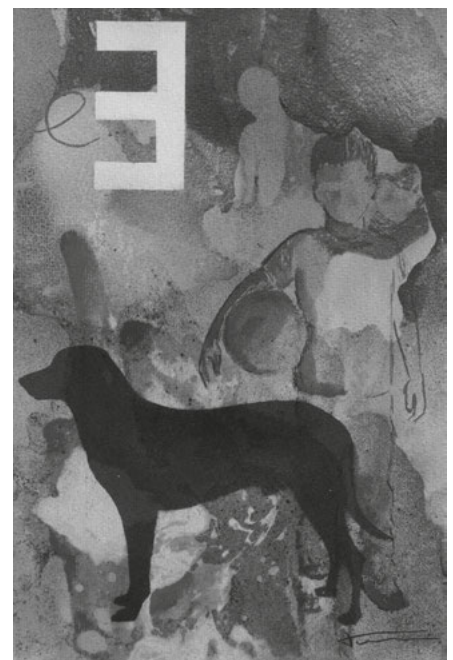
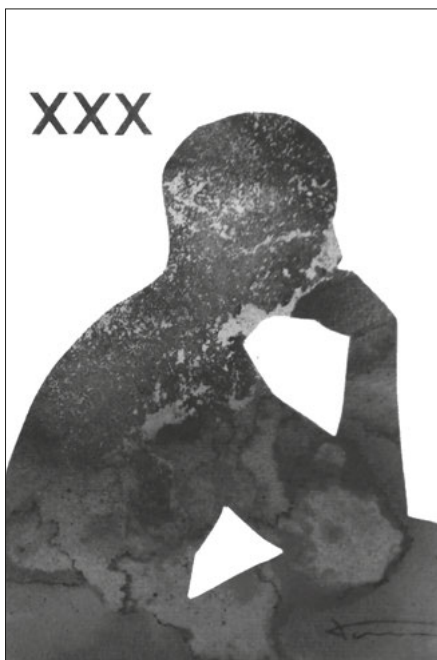
A més del joc amb el blanc i amb el buit, la poesia de Sanuy és despullada, descarnada fins a l'os —parafrasejant també el mateix autor—, concentrada fins al seu moll d'una manera

que es dona escassament en la poesia nacional. Penso en Antònia Vicens i Mireia Vidal-Conte, però és una línia que troba més ressons en poètiques estrangeres.

Cal afegir que Sanuy no escriu, esculpeix, cisella la paraula. Ja ho diu l'epílog, que és un «poeta de pedra picada», que «manega els materials talment una escultura». I la seva condició lírica es fon en la lírica en què ens inunda el poemari. Són versos precisos, ben definits, afilats i tallants, fins i tot. La seva lírica és la del tall per la precisió, però també la de la maça, per la potència del cop que assesta al lector. Tot el poemari està ple de versos que se t'arrapen al cos a cada lectura i que saps que t'acompanyaran, persistents, durant molt de temps. Cal tornar a *La condició lítica* una vegada i una altra, per llegir, per inspirar l'escriptura, per trobar conhort però també per insistir en la ferida.

I per això ens deixa la pedra, els ossos, l'ivori, la fulla seca, la sorra, la pols, la cendra, les escates, la pell, l'empremta inesborrable, fent-nos real la lògica inapel·lable de les pedres, proclamant l'ordre inalterable de les coses, des de la terra fins al cosmos, des del forat negre fins als verals on nia la memòria.

Maria Antònia Massanet

Actualitat del replicant Manel Marí

A *Blade Runner*, una pel·lícula que Manel Marí i jo havíem comentat en alguna conversa, un personatge diu, a propòsit de la curta vida dels replicants, una de les frases cèlebres que aquest film ha instal·lat dins la memòria col·lectiva: «La llum que brilla amb doble intensitat dura la meitat de temps.» És exactament el que ha succeït amb Manel Marí: va donar tanta llum, i tan resplendent i tan clara i benèfica, que els que ens en vàrem beneficiar gràcies a la seva amistat no ens podem avenir de la durada tan curta, tan excessivament curta, del seu temps de vida.

Han passat tot just disset dies d'ençà de la mort de Manel Marí quan escric aquestes línies: temps encara no suficient per haver fet el dol de la seva absència, però sí per comprendre, a contracor, que no ens tornarem a trobar, almenys en aquesta vida, o aquest pla de l'existència, o com se n'hagi de dir. Em penso que no és gaire freqüent que, en la mort d'una persona, més enllà de la família estricta, els amics rebin també el condol de molta gent —com a anècdota, jo vaig rebre també, al tanatori Ciutat de València mateix, el d'una parella que em van confondre amb el seu germà, cosa que sens dubte hauria fet esclatar en Manel en una de les seves homèriques riallades. Doncs això ha succeït també amb motiu del traspàs de Manel Marí, que aquells que compartim l'orgull d'haver estat amics seus hem rebut nombroses i sinceres expressions de persones que ens han volgut acompanyar en el sentiment. Perquè saben que se'ns n'ha anat algú a qui vam estimar molt i que ens va estimar molt, i que per a nosaltres també és una pèrdua incomprendible i de molt difícil acceptació.

He dit i escrit aquests dies, i ho penso repetir cada vegada que en tingui ocasió, que amb Manel Marí se'ns ha mort un dels poetes en llengua catalana més importants de la seva generació, que és també la meua. O dit d'una manera més contundent, un dels millors poetes que han escrit en català en les últimes dues dècades. No es tracta de cap elogi funerari ni de cap

ditirambe fruit de les fúnebres circumstàncies. Es tracta d'un consens que, de manera tàcita o explícita, tothom tenia assumit. La poesia de Manel Marí, feta de rigor formal, de brillantor expressiva, d'una capacitat extraordinària per a la construcció d'imatges memorables i d'una actitud vital que combinava sense gesticulacions ni escarafalls la insurgència amb la tendresa i la maduresa amb l'alegria, en resum, allò que se'n sol dir la veu del poeta, era una de les més seductores, sòlides i incontestables que s'han produït entre nosaltres al llarg d'aquesta última vintena d'anys. És una obra que no tan sols mereix la perduració, sinó que imposa aquesta perduració, la continuïtat i l'aprofundiment en la seva lectura i relectura, de forma natural.

I com que ell no hi és, d'aquesta continuïtat, d'aquesta actualitat permanent de l'obra que ens deixa, ens n'hauem d'ocupar nosaltres, entre tots. El Govern Balear, a través de la consellera de Cultura Fanny Tur, ha reaccionat amb promptitud i diligència concedint el premi Ramon Llull a títol pòstum a

Manel Marí i organitzant juntament amb l'AELC un acte d'homenatge a la seva Eivissa natal, el 20 de març al bar Can Pou, al qual és ben segur que en seguiran molts d'altres, ara i en els anys a venir. Les institucions i les entitats culturals i literàries sabran fer el paper que els correspon, però algú com Manel Marí, que va ser ciutadà dels Països Catalans i va exercir com a tal fent d'home pont entre persones i territoris, especialment entre les Balears i Pitiüses i el País Valencià, sens dubte rebrà els actes de reconeixement i recordança de la comunitat ciutadana i cultural a la qual pertanyia i en la qual va militar a la seva manera incansable i feliçment àcrata.

Òbviament, l'element central de l'actualitat de Manel Marí és l'obra, que ha de ser recuperada i posada en valor tan aviat com sigui possible. Quan dic «recuperada» em referesc al fet, habitual en el gènere poètic, que bona part dels onze llibres de poemes que va publicar entre 1999 i 2016 són actualment inaccessibles o de difícil i restringida localització. Cal, per tant, un pla editorial que consti d'una antologia àmplia i raonada d'aquesta producció, així com d'un projecte de l'obra poètica completa —en un sol volum o en diversos, etc.—, a càrrec d'alguna editorial o editorials solvents que vulguin comprometre's en la difusió de la poesia de Manel Marí i a mantenir-ne vigent l'accés per als lectors. A més de les contribucions crítiques dels estudiosos i lectors especialitzats que, des de l'àmbit universitari o des de publicacions diverses, s'hi vulguin acostar.

Cap al final de *Blade Runner*, en l'escena segurament més recordada de la pel·lícula, el replicant Roy Batty li etziba al caçador Deckard: «És dur viure amb por, eh? Això és el que significa ser un esclau.» La poesia de Manel Marí és important per tot el que hem dit i, potser sobretot, perquè ens incita i ens ensenya a no tenir por i a no ser esclaus. I per això és actual i exigeix perdurar.

BIBLIOGRAFIA

INVESTIGACIÓ I DIVULGACIÓ

- El Carnaval a Palma, com era abans*, Ajuntament de Palma, Palma, 1989.
El Carnaval a Mallorca, Olañeta, Palma, 1995.
Calendari de festes de les illes Balears i Pitiüses (amb altres autors), 1992.

NARRATIVA

- Alaní, alurt, alaquí!*, Cort, Palma, 1995 [infantil].
En Galceran i les marietes, Bambú, Barcelona, 2006 [infantil].
Les banyes d'en Cucarell, Cruïlla, Barcelona, 2007 [infantil].
Llegendes de Mallorca, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2009.
Quatre retocs, Cruïlla, Barcelona, 2012 [infantil].
Balears i Pitiüses: terres de llegenda, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2013.
Els plets de les aigües, Ajuntament d'Esporles, 2013 [infantil].
Aux origines du monde: Contes et légendes d'Espagne, Flies France, París, 2015.

ESTUDIS LITERARIS

- Història de la literatura infantil i juvenil catalana*, La Galera, Barcelona, 1998.
Influència de les rondalles en la literatura infantil i juvenil actual, Moll, Palma, 1998.
El rei Jaume I: Un heroi històric, un heroi de llegenda, Olañeta, Palma, 2005-2008 (2a edició de luxe i ampliada).
Paraula viva: Articles sobre literatura oral, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2008.
Imaginari compartit: Estudis sobre literatura infantil i juvenil, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2010.
Sant Vicenç Ferrer: història, llegenda i devoció, El Gall, Pollença, 2010.
La literatura per a infants i joves en català: Anàlisi, gèneres i història (amb Gemma Lluch), Bromera, Alzira, 2013.
El Comte Mal: entre la història i la llegenda, El Gall, Pollença, 2014.
Personatges de llegenda a la tradició popular mallorquina, Leonard Muntaner Editor, Palma, 2014.

Record vespres d'estiu a la fresca de la placeta de davant de casa tot escoltant contarelles que l'amo en Joan treia dels baguls més vells de la memòria, jo —menuda— amb els ulls esbatanats i les orelles ben obertes. I sobretaules asseguda a la falda de la mare, amb històries repetides un cop i un altre que em semblaven sempre noves. I les dues biblioteques del meu poble on passava les fosques tardes d'hivern a recer del fred o les tedioses hores del sol de l'estiu en la fresca ombrívola dels prestatges plens de llibres, tot perdent-me entre les pàgines dels tebeos. També record llargues nits de lectura amb la meva germana, cada una al seu llit, cada una amb el seu llibre a les mans, obrint finestres per descobrir el món que hi ha més enllà de la realitat. I celebrar cada nou llibre que entrava a casa com qui festeja l'arribada del convidat més preuat, lectures juvenils en modestes edicions de butxaca, *best-sellers* i clàssics del *círculodelectores*, tot en un aiguabarreig indestriable sense ordre ni concert. I record com manllevava àvidament els pocs llibres que hi havia a les cases dels veïns o els parents. I la descoberta dels noms sonors dels escriptors: Neruda, Machado, Cervantes, Clarín, Tagore, Lorca, Alberti...; més tard vindrien Rodoreda, Calders, Villalonga, Miquel Àngel Riera, Jesús Moncada... A l'institut, les classes oficials de literatura espanyola i les classes voluntàries de literatura catalana, títols i noms d'autors que cartografiaven pàgina a pàgina, vers a vers, constel·lacions de descobertes. També, en aquests anys, adonar-me'n que podia i volia escriure en la meua llengua, i aprendre la nostra normativa com qui conquereix lletra a lletra el territori que li ha estat vetat, i que sap ben seu. Tot això cristal·litzà en dues decisions que han marcat la meua vida: estudiar filologia per ser professora de literatura i ajudar la meua germana a l'ho-

ra d'obrir una llibreria a Inca. D'aquesta manera, la meua relació amb la literatura es consolidava i estructurava: elegir, llegir, descobrir, explicar, recomanar, analitzar, reflexionar, divulgar, promoure, convidar..., llibres i lectura com a professió, el meu ofici, la meua tasca. Llibres i lectura com a camí a recórrer, com a pont per creuar, com a cruïlla per decidir, paret a omplir de finestres, mur a escalar, bosc a explorar, jardí a florir, port des d'on salpar i al qual tornar.

Aquests anys em dugueren, també, una altra descoberta: en explicar les històries que em seduïen —en explicar-les de viva veu—, podia seduir els qui m'escoltaven. Ho vaig descobrir en els ulls fascinats dels meus primers alumnes a les aules de primària on feia de mestra, en la seva insistència que els narrés un cop i un altre una història que ja coneixien, en el delit amb què esperaven l'hora del conte. També vaig descobrir que sovint, en explicar contes a menuts i grans, un calfred em recorria l'espina quan aconseguia d'establir un fil invisible i indestructible entre ells i jo, entre la paraula i qui l'articulava, entre la història i qui l'escoltava. Va néixer així el meu *alter ego*, na Catalina Contacontes, i així s'ompliren d'objectes fascinants les seves maletes, objectes que es vinculen a històries per viaranyos insospitats. Juntes hem recorregut els llocs més diversos del nostre territori per a desenfil·lar i enfil·lar històries, per compartir milers i milers i milers d'hores de fantasia just amb la força de la paraula compartida. Narrar és per a mi una manera d'explicar i d'explicar-me, de fer viure la literatura més enllà de les pàgines dels llibres.

M'agrada llegir, m'agrada narrar, però també m'agrada estudiar la literatura com a fet cultural. Fer classes, analitzar les obres, estructurar-ne la història. És per això que impartesc docència a la Universitat, que participo en equips de recerca, que escric articles i estudis literaris, que faig conferències i confegesc antologies. Més enllà de l'emoció estètica que em produeix la lectura o la narració, vull saber el com i el perquè i el de quina manera ho fa, i ho vull saber per mi i poder-ho explicar als altres. Als milers d'alumnes que han passat per les meves classes els he convidat a compartir amb mi aquesta emoció i aquesta descoberta; vull pensar i creure —i creure i pensar— que sovint ho he aconseguit. També, adesiara, em complau posar les meves paraules a les velles històries que des de fa segles rodolen de boca en boca, i és per això que he publicat nombroses adaptacions i recreacions de rondalles i llegendes. I més enllà d'aquestes recreacions, he gosat —algunes vegades— escriure i publicar alguns contes, que neixen de la confluència entre la fantasia popular i les petites pinzellades de la meua pròpia fantasia. Són senzilles històries que parlen d'infants i d'éssers màgics, de mancances i de desigs i de maneres de trobar les fórmules que ens portaran a obtenir allò que desitjам, perquè a través de les paraules els homes i les dones trobam les solucions i dibuixam els somnis.

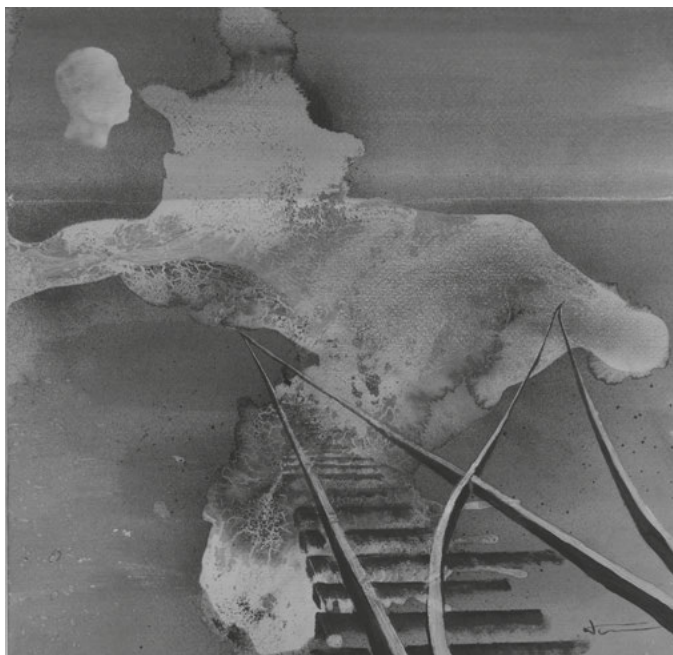
**Pàgines patrocinades per la Institució
de les Lletres Catalanes**

Caterina Valriu i la passió per les rondalles

Si confiam en les dites populars —el meu padrí sempre em deia que de la feina surt el profit—, no hi ha dubte que Caterina Valriu ha collit i collirà un bon profit de la feina que ha anat fent al llarg de més de vint-i-cinc anys, i que encara fa, en el camp de les rondalles.

La personalitat de Valriu, contràriament al que és més habitual, no és monogràfica sinó que té múltiples cares, ben diferenciats però complementaris. Dins el camp que ens ocupa, el de les rondalles, Caterina Valriu ha deixat una petja indiscutible com a investigadora, que inicià amb la tesi doctoral *Influència de les rondalles en la literatura infantil i juvenil catalana actual* (1998) i a la qual han seguit un nombre destacat de publicacions de referència pel que fa a l'estudi rondallístic. Podríem esmentar com a exemple els reculls *Paraula viva: Articles sobre literatura oral* (2008) i *Imaginari compartit: Estudis sobre literatura infantil i juvenil* (2010), o l'extens i rigorós capítol dedicat a la rondalla que apareix al *Tradicionari: Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*.

Des del primer contacte amb la tasca investigadora de Caterina Valriu ens adonam que s'hi conjunten rigor científic i passió a parts iguals. Perquè Valriu aplica els seus coneixements com a doctora i professora de la Universitat de les Illes Balears a l'estudi de les rondalles, que ha estat, i és, una de les seves línies d'investigació principals, però no ho fa des de la perspectiva de l'analista freda, sinó des de la d'aquella que coneix i estima el que té a les mans, perquè està convençuda que darrere les rondalles hi ha molt més que una matèria d'estudi. Ella sap que hi ha l'ADN del nostre poble, de la nostra manera de ser particular, perquè rere les traces que envolten els motius i les versions que es repeteixen arreu del món, hi trobam l'esperit dels nostres avantpassats en forma de paraules i

expressions, de maneres de viure i de relacionar-se; perquè es tracta d'una matèria primera que porta implícita la nostra personalitat com a poble. Per això, l'aportació de Caterina Valriu va més enllà de la d'un pur estudi científic i ens acosta a la realitat viscuda pels qui ens han precedit i que desitjам compartir amb aquells que ens succeiran: els nostres fills i nets.

Això no és tot, però, perquè la passió que ha acompanyat Caterina Valriu al llarg dels anys l'ha transformada en una altra persona: Catalina Contacontes. És un altre dels seus cares, i així, ella ha agafat el relleu de les generacions d'informants i de narradors que han enriquit el dia a dia de la nostra nissaga i hi han aportat transcendència i bellesa. A través d'aquest personatge paral·lel, Caterina Valriu s'ha passejat per biblioteques i places per regalar rondalles a petits i grans i, d'aquesta manera, ha estès la mà, plena de tradicions i d'emoció, a tothom que l'ha escoltada. Més de vint-i-cinc anys de contar rondalles són també més de vint-i-cinc anys de transmetre la passió que Valriu sent per aquests relats que el temps ha anat modelant fins avui i que ella també modela i refà cada vegada que els conta.

A més a més, Catalina Contacontes té una traça particular per contar rondalles, un especial *savoir faire*: el to de veu, els gestos, les oscil·lacions i les maletes carregades d'estrís màgics i sorprenents mantenen l'atenció de tothom que l'escolta, sigui quina sigui la seva edat o situació. Poques persones tenen aquest do i el fan servir per a una comesa tan noble. Fins i tot, tot connectant el seu talent amb el vessant docent, ha impartit un gran nombre de cursos adreçats a mestres o a altres persones interessades a aprendre aquest art.

La passió que Valriu sent per les rondalles l'ha duita, fins i tot, a escriure'n noves versions i adaptacions, i aquest és un altre dels cares de la seva figura. I és que té tan interioritzats els paràmetres d'aquestes històries i coneix tan bé el públic al qual van adreçades que no és estrany que hi dediqui la seva capacitat creativa, val a dir que amb un èxit molt destacat tant de publicacions com de traduccions de les seves obres de creació.

Si hagués de triar la qualitat que més caracteritza la figura de Caterina Valriu, em decantaria per la seva capacitat de treball, perquè ella és una dona que destaca com a treballadora incansable i que sempre està immersa en un gran nombre de projectes de feina, molts d'ells vinculats, d'una manera o altra, a les rondalles. Per això, tant des de la perspectiva de l'etnopoètica com des de la simple estima natural del nostre poble per la tradició rondallística, tenim molt a agrair a Caterina Valriu. La seva feina incansable en l'àmbit científic i la seva passió per la transmissió de les rondalles, que ha sabut compartir i contagiar a milers de persones, han marcat una fita i l'han convertida en un referent compartit, en una figura clàssica i gairebé mítica que es mereix la nostra gratitud i admiració.

M. Magdalena Gelabert i Miró

Caterina Valriu, entre la Història i la Llegenda

L'obra de Caterina Valriu Llinàs és ampla i variada. A més de la seva dedicació a la rondallística i, més en general, als estudis etnopoètics, un vessant de la seva investigació polièdrica i multidisciplinària tracta la llegenda —tan apropada a la rondalla que a vegades són indestriables— i la història. Una de les seves primeres obres, que constitueix alhora la seva tesina, cavalca entre la història, el folklore i l'etnologia; es tracta d'un estudi sobre l'antic Carnaval de Mallorca, que es publica en dos volums: *El Carnaval a Palma, com era abans* (1989) i *El Carnaval a Mallorca* (1995). El mètode d'investigació d'aquest treball té com a base les fonts orals. Vull insistir en aquest tema del contacte directe amb les persones, perquè la professora Valriu no només ha tingut centenars d'alumnes per la seva vocació docent, sinó que també ha entrevistat dotzenes i dotzenes de persones per la seva vocació investigadora; el sotasignat en pot donar fe, car, quan érem ben joves, coincidírem moltes jornades en les engrescadores «Setmanes de Renovació Educativa» dels anys 1980. Per arrodonir aquesta fantàstica relació personal amb el més gran ventall d'interlocutors possible, Valriu ha dirigit més d'un miler de sessions de narració per tal d'apropar la gent, especialment els infants, a les històries contades de viva veu. És en aquest darrer vessant quan la nostra valenta dona es converteix en na Catalina Contacontes.

En els últims deu anys, podem destacar els treballs de Caterina Valriu sobre grans figures llegendàries de la nostra terra: *El rei En Jaume I: Un heroi històric, un heroi de llegenda* (2008), *Sant Vicent Ferrer: història, llegenda i devoció* (2010) i *El Comte Mal: entre la història i la llegenda* (2013), publicats amb la col·laboració de l'investigador i guia de patrimoni Tomàs Vibot.

Com diu Carme Oriol al pròleg del recull d'articles de Valriu titulat *Paraula viva*, «a partir de les llegendes, es dona una documentació valuosíssima per conèixer la història i la geografia mallorquines i per fer-ne una eina pedagògica de gran valor». Efectivament, Valriu ens transmet que sovint la llegenda ha exercit les funcions de «petita història local» i que ha estat un dels principals mitjans d'endoculturació, car a través de les llegendes hom aprenia religió, histò-

ria, ciències naturals i socials. En aquest sentit, Caterina també ens proposa itineraris per on transcorre l'acció que narren les llegendes, la qual cosa constitueix una eina molt motivadora que permet treballar el programa dels estudiants d'una manera amena i enriquidora.

A partir dels estudis de Valriu, sabem que el cicle llegendari de Jaume I és el més vast, el més ric, el més complex i el més difós arreu. Ell és l'heroi fundacional i primigeni, el que alliberà les Balears i València dels sarraïns, el que marcà les roques amb la forta petjada del seu cavall fabulós, el que portà la fe cristiana a les terres que fins aleshores eren dels infidels. Valriu ha elegit treballar sobre la figura mítica d'aquest rei heroic perquè és un tema que permet analitzar la llegenda des de diversos enfocaments que són alhora complementaris: la for-

mació èpica de l'heroi, la vinculació del fet llegendari a la història, la relació amb l'entorn geogràfic i natural, i les interrelacions entre la llegenda i la literatura.

Sobre sant Vicenç Ferrer, les investigacions de Valriu ens submergeixen, a partir de l'estada que el dominic valencià realitzà a Mallorca l'any 1413, en un viatge entre la realitat històrica i la llegenda. Valriu realitza una anàlisi del corpus llegendari de sant Vicenç Ferrer i n'estudia la tipologia dels miracles. Amb el llibre i els articles de Valriu sobre sant Vicenç Ferrer podem resseguir les passes del sant valencià a Mallorca punt per punt, establir els llocs on predicà, quina va ser la percepció del seu missatge entre els mallorquins de l'època i arrebregar la petja llegendària que ha perviscut al llarg dels segles en la memòria popular. Captem l'impacte de la seva personalitat i el fenomen de masses que constituïen les seves campanyes de predicació, que exercien un gran poder de suggestió sobre la gent que l'escoltava. Però Ferrer no només era un gran comunicador, també era un mestre que allisonava sobre la moral dels seus seguidors. És la visió llegendària d'una realitat històrica documentada, el reflex de l'impacte que la seva personalitat singular exercí sobre l'imaginari de la gent.

Pel que fa al comte Mal, la professora Valriu estudia l'adaptació d'un arquetipus literari a un personatge històric: de la fusió entre el comte Arnau català i el noble mallorquí Ramon Safortesa va néixer la figura llegendària del comte Mal. L'anàlisi de les aportacions de Mn. Alcover, de l'arxiduc Lluís Salvador i del romanç del comte Mal ens permet definir un corpus llegendari i creatiu molt ric i suggeridor que inclou una llegenda de bandolers i una altra d'ànimes, a més de la balada de l'aparició de l'esperit del comte, la qual cosa ens demostra la permeabilitat entre els diversos gèneres folklòrics.

Per al gaudi del públic adult, Caterina Valriu ha publicat dos aplecs de versions literàries de llegendes de les Illes, *Llegendes de Mallorca* (2010) i *Balears i Pitiüses: terres de llegenda* (2013), on recull un munt de llegendes que solquen les Illes de cap a cap.

Els contes de na Caterina Valriu

Usarem per començar paraules de Caterina Valriu: «En els contes que escric sempre hi ha infants que troben éssers fantàstics [...], amb els quals viuen peripècies que els ajuden a créixer, sovint explicades mitjançant endevinalles, poemes, embarbussaments i cançons que provenen de la nostra tradició.» Paraules escrites a *Plou i fa sol* (Barcanova, 2011, il·lustrat per Nívola Uyà), en què, en efecte, una nina escolta els plors d'una bruixeta sotmesa a un curiós imperatiu. Portar dol els dies que plou i fa sol alhora: «Plou i fa sol, / Les bruixes se pentinen. / Plou i fa sol, / Les bruixes porten dol.» Nina, personatge fantasiós, referència popular. Valriu en estat pur. En el conte, hom demanarà a l'arc de Sant Martí que deixi a les bruixes part dels seus colors. Perquè elles volen «Anar a la moda, amb vestits de colors ben divertits: blau cel, groc, lila, vermell, verd i maragda! De quadres, ratlles, flors, amb llaços i tuls.»

Al relat *Les banyes d'en Cucarell* (Cruïlla, 2007, il·lustrat per Àngels Ruiz), un nin troba un ésser amb «la barbata punxeguda, una cua llarga i els peus talment les potes d'una cabra». Això és: un dimoni en la forma pròpia de l'imaginari mallorquí, basat en les descripcions que en va fer Antoni Maria Alcover en les *Rondaies mallorquines*, algunes d'il·lustrades per Francesc de Borja Moll. Valriu escriu aquí un clar homenatge a En Jordi d'es Racó: «dimonis, dimoniarros, dimoniets, dimonietxos i dimonions». El dimoni plora, en el conte, perquè no té banyes. La solució, des de la pura naturalesa del fet de créixer, permet jugar amb una glosa tradicional ara adaptada a cançó infantil: «El dimoni Cucarell / no té banyes, no té banyes. / El dimoni Cucarell / no té banyes ni capell.»

Una versió original de la glosa és: «El dimoni cucarell / va néixer en temps de magranes; / sa mare tenia ganes / de tocar-li pes clotell», i una versió més de picat deia «de tirar-lo des bordell». En Guillem d'Efak té una «Cançó del dimoni Cucarell» (1966).

Apuntam tota aquesta erudició petulant per fer veure que aquest dimoni és rellevant a Mallorca. Del Diccionari Alcover-Moll: «*Dimoni cucarell*: nom de certa classe de dimonis de la qual la gent no té idea clara, però que no es confon ni amb el dimoni gros ni amb els dimonis boiets.» L'escriptura de Valriu té fonaments.

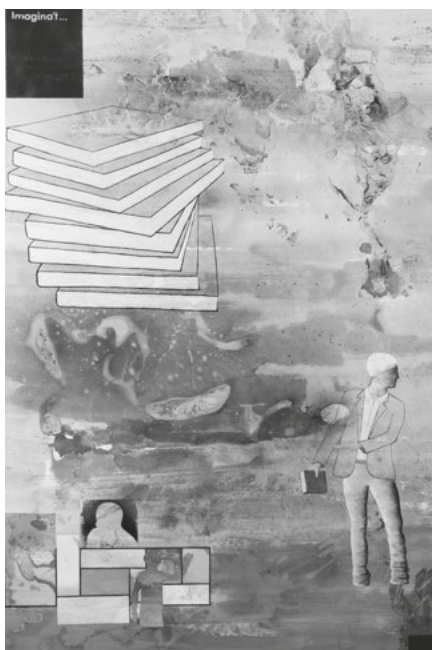
A *Contes per contar a un gegant* (Alfaguara Grup Promotor, 2006, textos de M. Escardó i Bas, C. Valriu, R. Ros, L. Jiménez, E. Ramón i A. García-Castellano; il·lustrat per Luis Filella), Valriu conta que un nin troba el Peix Nicolau, un altre preciós personatge de l'imaginari rondallístic (no només) mallorquí. Un contundent «Aquell va ser l'inici d'una bona amistat» és una aclucada d'ull adreçada al lector adult. Valriu expressa cultura. A *Plou i fa sol*, per exemple, hi són Verdagner, Salvat-Papasseit o Josep Carner. A *Alani, Alurt i Alaquí* (Edicions Cort, 1995), tres nins interactuen amb un patge dels Reis d'Orient. Valriu, no obstant, no limita l'abast dels seus contes.

A *L'amic de paper* (Jollibre, 2016, il·lustrat per Rebeca Luciani), el protagonista tindrà relació amb un personat-

ge immersit màgicament en el món dels llibres. En aquest cas, Valriu, tal vegada en el que podria ser un canvi de registre, proposa notables referències literàries: *La volta al món en 80 dies*, *L'illa del tresor*, *Tom Sawyer*, *Els tres mosqueters*, *Mecanoscrit del segon origen*, *El petit Nicolau*, *Emili i els detectius*, *Robinson...* I suggereix, didàctica, cercar bibliotecaris que «sàpiguen recomanar el llibre segons la cara de cada lector», que «sàpiguen explicar contes als lectors petits [...] [i] als grans», que «sàpiguen trobar el lector adequat al llibre», perquè «els llibres també tenen dret a tenir bons lectors». Autora, mestra, narradora, estudiosa del món de les llegendes i de la literatura infantil i juvenil: Caterina Valriu.

A *En Galceran i les marietes* (Bambú, 2006, il·lustrat per Carme Peris), Valriu regala noms de simpàtiques marietes: Pigarda, Trescaflors, Camacurta, Lloseta...; i d'animalons i plantes: arboç, esquirols, cadernerres, pinsans, petxines... Hem d'acabar. Caterina Valriu poua en la tradició i també en la literatura. El que escriu és divertit; és protagonitzat per personatges ingenus, però enginyosos i, sobretot, generosos. Valriu agombola. Estimula imatges i colors, accions i entorns. El dinamisme dels seus relats és calmos. I els seus temes no oculten problemàtiques personals (la solitud, per exemple) o col·lectives i manifesten valors positius: bon humor, empatia, lectura, diversitat, compromís amb el planeta, l'altruisme... En aquest sentit, *Quatre retocs* (edició singular, 2010), amb dibuixos d'alumnes de les escoles Kabafita (Brikama, Gàmbia) i Melciur Rosselló i Simonet (Santa Maria, Mallorca), dirigits per Nívola Uyà, és un projecte de cooperació. Aquí, Valriu usa dues tradicions: una d'afriicana (sobre l'origen de la ratapinyada) i una de mallorquina (sobre la raó per la qual les abelles, en picar, moren). Preciosa mescla. Des de la tradició i la memòria que ens identifica, cap al més enllà pel que ens uneix.

Miquel Rayó

Na Catalina contacontes. L'educació de la sensibilitat

Són les 18 h de la vesprada, hora-baixa a terres mallorquines, i la biblioteca està plena de gom a gom. Xiquets i xiquetes d'edats diverses agafen lloc entre catifes i cadires de colors. Se saluden, riuen i parlen. La narradora observa l'escena, ja preparada al costat de les seues maletes. Com tantes altres vegades, les paraules comencen a brollar dels seus llavis: «Vet aquí que en aquell temps...», i es fa silenci, un silenci expectant i sincer, el silenci de qui vol escoltar una història. En eixe precís instant, Caterina Valriu, la professora i investigadora, esdevé també, perquè una no deixa mai de ser l'altra i totes són la mateixa, na Catalina Contacontes.

Caterina Valriu i Catalina Contacontes són la mateixa dona de veu dolça i mirada clara. La primera és experta en literatura infantil i en rondallística, que coneix en profunditat les rondalles mallorquines i les europees. Treballa a la Universitat de les Illes Balears i a les seues aules transmet als alumnes la passió per l'etnopoètica. La segona porta barret i maleta i ix dels despaxos i l'àmbit acadèmic per a apropar aquestes rondalles a tots els

racons de les Balears i tornar-les allà d'on havien eixit.

Era l'any 1987 quan va realitzar, precisament a la biblioteca del seu poble, Inca, la seua primera sessió de contes. I ho va fer en un moment en què aquesta activitat, la de contar contes en biblioteques, encara no gaudia de la popularitat que té en l'actualitat. Tanmateix, ella ja contava històries des de feia temps (des de sempre, en realitat) al seu alumnat d'infantil i primària; per tant, passar a convertir-se en una narradora oral professional, una de les pioneres en aquest àmbit a Mallorca, no va ser sinó part d'un procés natural.

Recorda la fascinació que sentia, quan era menuda, per les històries que els majors del seu barri contaven a les nits a la fresca. I com aquesta mateixa atracció la portà a estudiar i conèixer aquestes històries, com a investigadora i docent universitària. En el seu vessant com a narradora oral, Catalina aprofita justament els seus coneixements de literatura infantil, així com de la rondallística i del llegendari mallorquí, per a triar les històries que comparteix amb el públic, donat que com ella mateixa afirma, «la clau mestra és la narració —allò que passa—, la força del fil narratiu». Això no obstant, l'intel·lecte no serveix de molt, sobretot davant d'un públic com l'infantil, exigent i generós a parts iguals, si no va acompanyat d'una veu, una mirada, un gest i una manera d'escoltar que li permet adaptar la història al moment i l'audiència concrets.

Avui la sessió de contes està a punt d'acabar-se. I quan finalitza l'última història, comença a desfer-se eixe espai imaginari i compartit que na Catalina ha aconseguit crear amb el públic. Després de més de 500 sessions de contes, però, ella afirma que no es cansa. Perquè cada vegada és diferent, i en aquest art de creació però sobretot de recreació que és la narració oral, l'impuls essencial continua sent «aquell calfred que et recorre l'espina, els pèls dels braços ericats», o la recerca del plaer i l'emoció a través de la paraula dita.

Ara recull unes campanetes que va adquirir durant un congrés a Varsòvia, alguns àlbums il·lustrats, la maquineta de fer bombolles de sabó, aquell titella que després de tants anys encara l'acompanya. Tot torna a les maletes en espera d'una propera ocasió. De camí cap a casa potser farà una parada per la llibreria Espirafocs d'Inca, perquè na Catalina Contacontes, d'històries i llibres mai se'n cansa.

A Catalina Contacontes la pots escoltar a les sessions que encara fa a les biblioteques de Mallorca, però Catalina apareix quan l'emoció embriaga Caterina, tot passejant per un poble o de viatge amb cotxe. La imatge retallada d'una muntanya, un estri tradicional, una casa de poble... A qualsevol racó, Caterina s'inspira i rebusca a la memòria, i apareix Catalina per a contar.

[Aquest text ha estat redactat a partir de converses amb la mateixa Caterina Valriu i l'entrevista «De l'ofici de narrador» que apareix al llibre *Imaginari compartit* (2010), editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat.]

Tània Muñoz i Almudena Francés

**Construiré mil ponts mil vegades,
sols per estar amb tu.**

**Sé que visc en els teus pensaments quan rius,
quan mires,
quan abrades...**

**Hi ha moments que em parles poc,
o em calles.**

**En ocasions les paraules són escasses,
o penses que no em necessites.**

**Encara que no m'escoltes, o que fins i tot
arribes a oblidar-me, no m'importa.**

**Perquè el que realment importa, el més poderós
és que, des de la primera paraula fins a l'última,
sempre estaré al teu costat.**

www.sempreteua.com

**GENERALITAT
VALENCIANA**

**SEMPRE
TEUA**

La teua llengua

L'atlas d'un món difícil de Yolanda Esteve

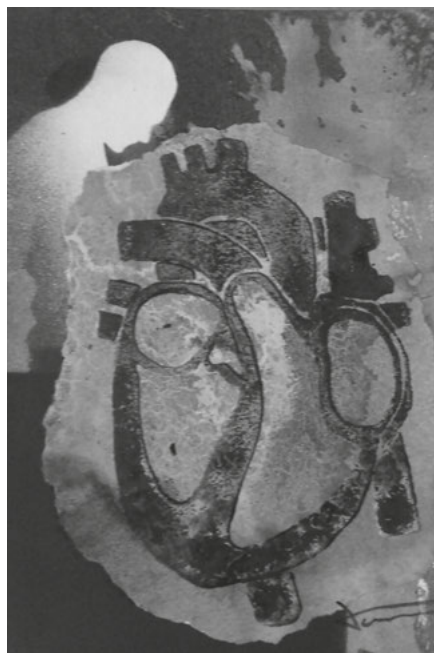
Des del primer poema que llegim a *Intercity*, ens preguntem qui habita el poema. La contundència —així també es titula el poema inicial— i la força de l'autora, marcant ja d'entrada tota una declaració de principis, permet preguntar-nos, com a lectors, quina classe de persona viu en el poema que ha escrit. I és que, des del primer moment en què tenim a les mans aquest llibre de versos, la contundència esdevé una forma de confortabilitat.

Adrienne Rich parla, en un dels seus assaigs, d'una «política de posició». Defensa la idea que una determinada autora hauria de poder referenciar el món a partir del propi cos i les seves específiques concrecions socials. I aquesta és la ubicació concreta que utilitza Yolanda Esteve (Barcelona, 1970) a través dels versos que avui ens regala: la poeta crea una relació íntima amb el lector/a a través dels espais, els objectes i les maneres d'habitar els cossos i els llocs. L'autora es passeja per una geografia recíproca, que construeix i alhora la construeix, fugint en tot moment de qualsevol mena de confort, prenent així una perspectiva que li permet una rara comoditat on s'incorporen les presències o s'enyoren les absències, on s'interroga perquè de tota mena, des de la tragèdia col·lectiva fins al gest fallit d'una trobada personal. L'altre/a es converteix, en els poemes d'Esteve, en subjecte i alhora objecte d'aquest paisatge; un paisatge que es configura, al cap i a la fi, com una construcció social que forma la seva pròpia biografia.

Ahmet Rasim va deixar escrit que la bellesa del paisatge radica en la seva melancolia. A la segona part de l'obra, la citació del poeta turc s'evidencia. La poeta ens situa en una localització evocadora: carrer Berggasse, bressol del naixement de la psicoanàlisi, que actualment ocupa la Casa Museu Freud. I, a partir d'aquí, es teixeix tot un seguit de localitzacions a través de les quals la poeta intenta crear una mena de «geografia de la calma», amb la lentitud que exigeix aturar-se per copsar els detalls més

Yolanda Esteve
Intercity
37è Premi de Poesia Senyoriu
d'Ausiàs March de Beniarjó
Edicions Tres i Quatre, València, 2017
70 pàgs.

insignificants que són, al mateix temps, els que marcaran els rumbos de la història, una voluntat que es concreta amb el poema «Intercity», que evoca clarament un dels personatges que més resumeix la tragèdia de l'Europa del segle XX: Walter Benjamin. A Yolanda Esteve, la figura del filòsof li serveix per crear una mena de poètica urbana. Sens dubte ha estat Benjamin qui millor ens ha ensenyat a llegir les ciutats, a establir una dialèctica amb el territori, a fer-ne jocs semiòtics dels espais. I això, a través de les pàgines d'aquest llibre Esteve ho compleix a la perfecció. La poeta entèn cada referència de la ciutat com un cosmos lingüístic per desxifrar —des de les prin-

cipals estacions d'Europa fins al nom d'un cafè—; els espais parlen a la turista que recorre la ciutat i, a mesura que la va fent seva, la converteixen en ciutadana. També d'aquesta manera, a partir de l'apropiació, el territori esdevé paisatge en el moment en què pren connotacions. Jane Jacobs, la gran activista de l'urbanisme a Nova York, al seu monumental *The Death and Life of Great American Cities*, en fa un paral·lelisme comparant el passeig per la ciutat amb una dansa. I explica que tota ciutat modèlica ha de disposar de dos components: intimitat i seguretat. La majoria dels poemes que componen aquest llibre funcionen com a paraigües: protegeixen i donen confiança.

Yolanda Esteve estableix amb l'altre/a no només una fermesa que fa que, com a lectors/es, ens identifiquem davant unes paraules honestes, sinó que també construeix un espai a través del qual ens fa còmplices de la seva poètica. En els gestos més mínims, en les opcions més insignificants i en els matisos més quotidians, comença la revelació i la revolta, l'itinerari d'una poeta que, com els salmones, neda a contracorrent. L'error, el dolor, el fracàs, el buit i el precipici; acceptar la tempesta i, finalment, reconèixer la calma. *Intercity* trobaran un paisatge que emociona des de la primera pàgina, que té la màxima voluntat de fer justícia a la memòria, de reivindicar la bellesa per damunt de qualsevol barbàrie i d'entendre, al capdavall, el cos com un camp de resistència. L'obra va ser guardonada el passat 2017 amb el Premi Senyoriu d'Ausiàs March de poesia de Beniarjó. Fins al moment, l'autora només havia publicat *Perifèries* —guardonat amb el Premi Creu Verda 2016 de Montblanc i editat a Cossetània Edicions. I, malgrat que a penes hi hagi un any de diferència entre els dos lliuraments poètics, hi ha un salt qualitatiu important que ja ens permet parlar d'una veu interessant i a tenir molt en compte.

Al ventre de la balena

Qui subscriu aquestes línies l'altre dia va patir en carn pròpia una anècdota lingüística: havia demanat als seus alumnes de 2n d'ESO —posem que de tretze anys— que descrigueren allò que veien per la finestra. Per casualitat, aquell dia hi havia una boirina, una mica de broma. Doncs bé, els alumnes li van demanar com s'anomenava aquell tel que difuminava lleument les coses. *Boira*, va respondre el professor. I ells van reconèixer la paraula. Com a mínim no els era aliena.

Això passava a Bellreguard —la Safor—, un lloc on aquest fenomen natural és del tot excepcional. Potser no n'hi ha hagut cap de persistent en els darrers deu o quinze anys. Quinze anys que són els que un va passar fent classes a Benigànim —la Vall d'Albaida— a uns trenta quilòmetres del primer. Allí, ningú va dubtar mai a l'hora de trobar la parauleta perquè tots els anys hi ha períodes de boira persistent. Això, a banda de demostrar quant de mal fa la inexistència de mitjans de comunicació en la llengua pròpia, corrobora l'anècdota —incerta, d'altra banda— de les cinquanta maneres d'anomenar la neu en inuit.

I per a què, tanta introducció? Doncs només per a justificar que tota llengua està influïda pel seu context i tota literatura està influïda per la llengua en la qual està escrita i pel seu context, així com una escultura de fusta o marbre o ferro no es pot deslliurar de la matèria. De la mateixa manera que, gràcies a la incorporació —més— normalitzada de la dona a la literatura, tots hem guanyat temes i matisos.

Potser el tema més evident és el del naixement —o, ai las, l'avortament. No en poemes esparsos, sinó amb tot un llibre. Poetes com Christelle Enguix, Amadeu Vidal i Bonafont, Antoni Xumet..., s'hi han dedicat —sí, els homes també se n'han enriquit— amb volums que tracten molt diversament el tema. Ara s'hi afegeix Sònia Moya amb *Intersecció de conjunts* (Témenos Edicions, Barcelona, 2017). És aquest un llibre que va «carn endins i carn enllà / i carn a través, absolutament / sencera». Per tant, no cal esperar una

visió lineal ni planera ni, per descomptat, feliç. Perquè no hi ha cap tu més jo que un fill/a. De manera que aquest volum explica no només la part quotidiana de la maternitat —que sí—, sinó que també es converteix en un espill on reflectir-se, on pensar-se un mateix i on recuperar les pròpies bubotes o enfrontar-s'hi.

Hi és tot, en aquest poemari: la tendresa, la responsabilitat, la desesperació, la consciència de la pèrdua —passada i futura—, la dificultat de descriure tot això. Però malgrat que tot és referit a la filla, tot és reflexió sobre la vida, també, com a «Tresor de llunes», que són les unges, però «que cauen com els dies / sense fer soroll».

De vegades és la paraula el centre del llibre, com en el cas d'*ABCdari poètic* de Sílvia Romero i Olea (Perifèric Edicions, Catarroja, 2016), on, com diu l'autora, «quan el vaig començar a escriure, la idea que emparava el projecte era retre un homenatge poètic a la paraula, i vaig considerar que iniciar cada poema amb cadascuna de les lletres del nostre abecedari era una manera d'aconseguir-ho». Així, no és

estrany que ens trobem versos com «crec en la veritat de la paraula», i també diversitat mètrica —fins i tot el sonet— i, de tant en tant, de rimes. Així, és d'agrair la disciplina abecedàrica que no defuig ni la *k* —sí, també la *k*. Com la *w* i la *y*, en uns poemes on predominen la contenció, la diversitat temàtica, la voluntat d'homenatge a unes paraules i, al capdavall, a una llengua.

Perquè, si de llengües es tracta, res com la traducció per a dilatar les pròpies limitacions. Com és el cas de *Circulació en la boira*, de Rakul Jónheðinsdóttir Tróndheim (Edicions 96, la Poble Llarga, 2017), una jove poeta de les illes Fèroe traduïda per Josep Vicent Cabrera, amb el suport d'altres persones més enteses que ell en la llengua feroesa.

És aquest un poemari diferent, amb una presència abassegadora de la natura de la qual només es troba recer a la casa, però tant la vida com la mort fan referència a la natura, des del sol salvatge a l'àvia morta que segueix els gavians; tampoc defuig els sacrificis d'animals: l'escorxament dels corders, la matança —tradicional— de balenes a la platja, les olors, la pluja que viatja cap amunt, els arbres esquifits... Tot això hi és, certament. I ens permet gaudir de la diferència, diversificar les nostres comparacions i metàfores.

Tanmateix, també trobem la relació de l'autora amb aquest espai i, especialment, en i amb el temps: s'hi veu de menuda, d'adolescent; ens conta com canvia la relació amb la natura, amb l'edat. I tot per acabar amb un últim element que presta el títol al llibre —no us deixeu enganyar per l'aparença de *plaque*, es tracta d'un poemari complet—: la boira, que canvia la realitat per convertir-la en «gairebé irreal». Per això, acaba: «No sé on soc, / però sempre soc de viatge, / d'anada i tornada. Un circuit / infinit en la boira.»

Per a això aprofita la literatura, també; perquè els alumnes puguin saber què és la boira, encara que no en tinguen al poble.

Josep Lluís Roig

Una (ajornada) glòria literària

Les prestatgeries de les llibreries assumeixen sense recances el ritme frenètic que dicta la postmodernitat creativa del segle XXI. Una fenomenologia que també s'encomana als aparadors que els llibreters engalanan a correu, abans que la nova fornada d'exemplars reemplaci les novetats de l'última mitja hora. I els volums ataquen altres prestatges, propers escriptors i fins i tot piles amuntegades al costat de la caixa enregistratora dels establiments. Res no pertorba aquesta bulímia editorial que diu molt de la capacitat productiva d'uns temps on la quantitat i la qualitat fan molt difícil traçar una panoràmica acurada de l'escena global. Si no hi ha prou mans per ressenyar obres, ni tan sols per llegir-les, és certament frustrant constatar que tard o d'hora se'ns pot escapar alguna obra mestra, escolada entre la voràgine de novel·les o poemaris que desfilen davant nostre. És l'explicació que se m'acut a l'hora d'esmentar el

cas de l'escriptora estatunidenca Lucia Berlin i alhora l'èxit tardà del seu *Manual per a dones de fer feines* (L'Altra Editorial, 2016): una antologia de contes que ha assolit ressò i generoses vendes just quan se superen els dotze anys de la mort de l'autora. Es tracta d'un petit miracle editorial que esdevé un oasi dins el col·lapse de referències amb què encarem el nostre dia a dia i que, a més d'alentir i estimular la velocitat del panorama actual, ens demostra que el mercat literari encara pot redreçar el ritme d'una incessant singladura amb més escumera que trajectòria. Així mateix, cal matisar que el

cas de Berlin s'abeura de la tradicional aurèola dels autors maleïts, amb biografies ben peculiars, talment enrevesades, i vicis més eloqüents encara. Tant se val: l'alcoholisme de l'autora d'Alaska, entre altres particularitats, és un factor determinant en el bastiment d'una obra tan convincent com autèntica; una veu prodigiosa que ha aconseguit perforar el llinar dictatorial de les novetats literàries per tal d'allotjar-se en el present i ennoblir, a més d'amplificar, el perfil d'una escriptora pràcticament desconeguda. Una gratificant reflexió arran d'un èxit que contradiu els imperatius de les modes i les tendències que massa sovint esquarteren prematurament els continguts de les prevades prestatgeries. Un bàlsam, en definitiva, per reconciliar-se amb la celeritat del món editorial i celebrar que, de vegades, la glòria literària és només una fita ajornada.

Jovi Lozano-Seser

No coneixia la Patrícia Gabancho fins fa mig any, més o menys. Un dia parlàvem amb Francesco Ardolino i jo va, tu què faries, amb aquest pròleg del Pedrolo?, perquè hi ha diguem-ne estima i diguem-ne confiança i diguem-ne fàstic; un còctel explosiu. Per què no, la Gabancho? Va prou per lliure i alhora té prou autoritat i està en prou bona forma (acabava de fer l'*Amalia*) perquè pugui sonar la flauta i ens faci una cosa inesperadament bona (perquè d'un pròleg així tothom espera, sense acabar de confessar-ho, sopor, previsibilitat, t'ho-faig-perquè-mira). El dia que ens vam conèixer, francament, em va deixar la sensació que no ho veia massa clar, que no podia dir que no, però que ja veuríem. Em va trucar tres setmanes després amb una eufòria desfermada per les quatre novel·les, i de la conversa que havíem tingut el primer dia ja m'havia quedat clar que aquesta dona no estava en un moment de la vida de regar-te les orelles amb coses que no es cregués. Que s'ho deixaria tot, en

L'Auster no val res

aquell pròleg, que l'obra era una sorpresa majúscula, que com era que no les havia llegit o no les recordava, que aquest estiu t'ho passo. Estava avisat, però el pròleg a *La terra prohibida* va ser una sorpresa extraordinària.

T'arriba el llibre, truques a la Patrícia per dir-li que n'hi envies i que ha quedat tan bé; algunes bones noves de les expectatives obertes, perquè sembla que hi ha interès; alguns comentaris tristos sobre la merda de país i la merda de gent, perquè era octubre del 18 i eh, que no cal dir res? Riures que trenquen galtes per necessitat i un punt de foscor. No entenc per què ens vam entendre tan bé i no ho entenc, no. El

dia de la roda de premsa ens veiem, en tot cas, vindré com faci falta, deia. Ens anem trucant, aviam com estem. D'acord. El dia abans la truques per darrera vegada de puntetes i sabent-te greu la insistència i et diu que no, que impossible, que ho havia programat, però impossible. Més riures negres, he inaugurat una planta del Clínic, aquesta setmana m'he llegit l'Auster i has de dir per mi que no val res, que Pedrolo Pedrolo Pedrolo Pedrolo. I jo no podia saber que es moria, no ho sabia, m'havien fet feliç i mal aquelles converses, però no podia saber que es moria. Va ser la setmana següent. Vist en la distància, sento vergonya d'haver-me sentit tan esplèndid aquell dia, i de no haver dit allò que em demanava de l'Auster, tot i que no tenia sentit fer-ho, no era la meva feina i pensava que ja en faria una columna ella quan sortís, matisant-ho bé i parlant-ne amb propietat. I això: dolor.

Jordi Puig 33

L'«absolució» del noucentisme

Jordi Casassas
La voluntat i la quimera
Premi Carles Rahola d'Assaig 2016
Pòrtic, Barcelona, 2017
320 pàgs.

El passat sempre ha sigut un terreny de joc amb alguna cosa a guanyar o a perdre, i això per molt que els historiadors —o els bons historiadors— s'esforcen a centrar-se en els fets concrets i a ser conscients que tot allò que diguen estarà contaminat per la seua pròpia visió. Jordi Casassas n'és sabedor, d'això: de totes dues coses, que el passat es juga però també que cal separar-se'n, respirar i filar prim. Ve de publicar *La voluntat i la quimera: El noucentisme català entre la Renaixença i el marxisme*, un assaig històric sobre aquest moviment polifacètic que creuà i canvià —o intentà canviar— Catalunya entre finals del segle XIX i —sobretot— principis del XX. Unes línies ben documentades, centrades en el vessant polític del moviment, no tant en el cultural i menys en el literari, i, des del meu humil secularisme, amb cert to absolutori; línies que meresqueren, per cert, el Premi Carles Rahola d'Assaig 2016.

«El noucentisme», presenta Casassas, juntament amb el Romanticisme i el marxisme, «constitueix un dels tres elements culturals de la nostra particular trajectòria contemporània», premissa inicial que llança, però, amb prudència: «Soc conscient del perill que representa reduir-ho tot a aquesta triple successió d'hegemonies», presa tan sols per «ser útil per entendre més bé la dinàmica general, cultural i política de l'espai català». Aquest és, doncs, l'esquema sobre el qual orbita l'obra.

«Cap d'ells [els noucentistes]», afegeix, «ni tan sols va intuir que el món on volien projectar la seua voluntat intervencionista estava a punt d'ensorrar-se en la gran tempesta que ocuparia la primera meitat del segle.» Un moment *clau* —que n'hi ha, que no ho s'ho guen?— de la història contem-

porània de l'Europa occidental, per tant, amb la configuració de les noves societats de masses i els canvis de paradigmes culturals i intel·lectuals que se'n derivaven, entre ells la figura de l'intel·lectual-guia, implicat i intervencionista en la realitat que l'envoltava. Intervencionista fou també la gènesi del noucentisme, que l'autor recorre en la primera part del llibre, entre els postulats bàsics d'un moviment de «pobra teorització» però d'«intensa praxi» i la seua contextualització dins del marc europeu, amb especial atenció als casos de França i d'Itàlia. Són aquests estats europeus els que concentren més similituds o paral·lelismes, segons l'autor, amb els símptomes de canvi que aleshores feia patent el noucentisme en el cas català: les tensions de la ciutat i de les noves joventuts, els diàlegs amb el passat —amb «el món d'ahir», que en deia Zweig— i la reorganització de tot plegat que això imposava.

Més avant, Casassas concreta i analitza a fons el fenomen. Així, n'identifica sis fases: els «precedents» (1876-1901), la plural «definició inicial» (1902-1906), «l'eufòrica» (1907-1910), la «d'institucionalització i nova definició estratègica» (1911-1918), la «política» (1919-1930) i, finalment, la de «pèrdua d'influència» (1931-1966). La figura d'Eugeni d'Ors, òbviament, tampoc no podia faltar, i és radiografiada des de l'eclosió fins a la «defenestració» final i les posteriors anàlisis sobre el seu suposat «prefeixisme», desmentit en aquest cas per manca de proves.

Tot avança amb una prosa molt digerible en un assaig *polític* de bon llegir, si de cas amb alguna reiteració i generalització sobrera, però que aconsegueix amb escreix, trobe, el seu propòsit de donar una visió àmplia i alhora consistent del noucentisme des del seu vessant políticocultural. Els experts del gremi en dirimiran els conflictes precisos, en tot cas, i conclouran la relació exacta del noucentisme amb «el procés de democratització d'una societat en ràpida transformació i amb un dèficit crònic de poder», al voltant d'aquella Barcelona «que adquiria consciència definitiva de la seua condició de metròpoli mediterrània enmig de violències de tota mena». La resta, mentrestant, podem gaudir d'un treball ben fet.

Carles Fenollosa

L'art de recordar de vegades no és individual

Pere Antoni Pons
*Guillem Frontera: Paisatge
canviant amb figura inquieta*
Leonard Muntaner, Mallorca, 2017
286 pàgs.

Se sol dir que cada persona és un món, i és ben cert que això és així. Però jo encara diria més, cada persona és un univers, amb les seves galàxies, estels, planetes, forats negres, cosmos i microcosmos. En definitiva, la immensitat de la ment humana faria agafar vertigen al neuròleg més expert. Amb això vull arribar a la visió de la vida com un seguit d'experiències i acumulacions de records, imatges i moments que queden gravats en el nostre cervell, o que hi romanen oblidats durant anys fins que qualcú com Pere Antoni Pons els fa reviscolar. Aquesta és ben bé la pràctica que l'autor ha duit a terme amb Guillem Frontera, figura clau del panorama literari illenc i espectador privilegiat dels canvis més importants succeïts en aquest territori durant les darreres dècades.

Quan es tracten les autobiografies i les biografies es tendeix a pensar, en el primer cas, si s'ha dit tot, si hi ha enganys, si hi ha aspectes maquillats, etc.; i en el segon cas, si tot està pactat, si es rectificquen coses i si l'entrevistat diu la veritat. En aquest sentit ocorre un fenomen que també es dona amb les històries de vida o la recollida de material folklòric oral: la ment humana no és un disc dur inalterable. Aquesta vitalitat de la ment es pot relacionar amb la pura vitalitat de l'obra de Pere Antoni Pons, *Guillem Frontera: Paisatge canviant amb figura inquieta*. Efectivament, fins i tot el títol ens diu als lectors que tot canvia, tot es mou, el paisatge, l'espectador i la vida en general. La biografia que articula Pere Antoni Pons és en forma de pregunta i resposta durant gairebé tres-centes pàgines, però això no es fa monòton ni

Les ànimes d'Àfrica

feixuc. El diàleg que estableixen els dos interlocutors fa pensar que es troben en un saló prenent un cafè, o en un bar, però que parlen de la vida sense cap pretensió. Fa la impressió de ser un interrogatori que es retroalimenta entre l'entrevistat i l'entrevistador, l'un engresca l'altre i a l'inrevés.

Són molts els canvis que s'han manifestat en la societat mallorquina: socials, polítics o territorials, entre molts d'altres. El més interessant és que Frontera conta les seves vivències des d'una perspectiva molt analítica; és un espectador crític que transmet un sentit de l'observació fascinant. Pere Antoni Pons interroga Frontera des dels seus primers anys de joventut, passant per l'adolescència, fins a arribar a l'edat adulta. I ho fa a través de les anècdotes i etapes per les quals ha passat la seva línia vital. Des de la vida en el seminari, passant per l'època de periodista, els contactes amb els sectors literaris i culturals de les Illes o els aspectes polítics, fins a la seva representativa figura d'autor de literatura. A banda de l'oralitat, espontaneïtat i vivacitat de les memòries de Guillem Frontera, destaca l'articulació que fa dels seus missatges; parla sense embuts de qualsevol tema, gairebé no censura res i transmet molta sinceritat. Pere Antoni Pons, ho diu en el pròleg, feia temps que volia escriure les memòries de Guillem Frontera per la perspectiva que ha pogut obtenir de la societat illenca, i d'això en resulta una obra singular, feta amb il·lusió i respecte, sobretot molt de respecte i complicitat entre els dos protagonistes. L'obra acaba essent un mirall, o fins i tot podria dir que un televisor, des d'on es pot observar el passat i el present, i tal vegada preveure una mica el futur de les Illes.

La memòria, en definitiva, és volàtil, de vegades no recordes què has pres per dinar avui mateix, i per aquesta raó tal volta va bé que qualcú t'interrogui per fer memòria. Segurament si no s'hagués articulada aquesta obra de la mà de Pere Antoni Pons, no haurien sortit a la llum certs records i reflexions de Guillem Frontera. I no parl d'aquests aspectes pel bé de l'obra mateixa, sinó pel gaudi individual de recordar experiències passades que creies oblidades i així poder revivre-les.

Joan González Sastre

Ngũgĩ wa Thiong'o
Descolonitzar la ment
Traducció de Blanca Busquets
Raig Verd, Barcelona, 2017
240 pàgs.

De vegades ens passa que, en acabar un llibre, ens recorre el cos una estranya sensació, un aire d'hivern que ens glaça per uns moments i fa que ens qüestionem el perquè de moltes coses. Les idees que contenen aquestes obres, que etiquetem com a imprescindibles, ens mostren una part del món que desconeixem, ens fan establir relacions que mai no havíem imaginat i, sobretot, ens mouen alguna peça per dins que ressona en els nostres cors. I aquest és el cas de *Descolonitzar la ment*, de Ngũgĩ wa Thiong'o (Kenya, 1938): «l'autor que el món necessita».

Parlar de Ngũgĩ wa Thiong'o és fer-ho, sense cap mena de dubtes, d'un dels autors més reeixits de la literatura africana contemporània. Es donà a conèixer com a escriptor i activista social a partir de 1962; és lògic, doncs, que a les seves obres els problemes polítics, culturals i socials de la seva Kenya natal hi apareguen de manera oberta i recurrent. Dins d'aquest activisme social que el caracteritza hi té un paper destacat la defensa aferrissada de les cultures i llengües minoritzades. Fruit d'una reflexió profunda, des de 1981 fa servir prioritàriament el kikuiu com a vehicle d'expressió enfront de l'anglès.

El canvi idiomàtic, motivat per l'experiència de Kamiirithu, no va estar exempt de conseqüències polítiques i personals —persecució, empresonament, prohibició d'impartir classes a la universitat i exili— que van fer ben evident que les llengües no són únicament un instrument de comunicació, sinó que també són portadores de cultura, reivindicacions i lluites. Aquestes experiències vitals es reflecteixen al llibre i serveixen a l'autor per a exemplificar allò que considera imprescindible: la descolonització de la ment.

Les quatre conferències que formen el llibre són un recull dels pensaments de l'autor sobre la qüestió de la llengua en la literatura africana. Aquest és un tema que, com ell mateix confirma, ha abordat durant tota la seva obra, però que ara presenta de manera clara i ordenada. En *Descolonitzar la ment*, Thiong'o reflexiona, i ens obliga a fer-ho, sobre qüestions que, als ulls de molts, poden resultar banals, però que, en circumstàncies de subordinació, són primordials, com per exemple què és la literatura africana o en quina llengua hauria d'escriure's.

Tot i que el llibre va aparèixer l'any 1981, el debat ara, a casa nostra, resulta més interessant encara perquè algunes de les lúcides idees i preguntes que formula el kenyà són perfectament assumibles per a la nostra llengua i literatura. Les idees que conté continuen sent plenament vigents. Amb *Descolonitzar la ment* ens adonem que no són només els africans els qui han d'alliberar la ment de la colonització, sinó que som molts els qui vivim en una situació semblant, en què la nostra cultura o la nostra llengua es troba en una situació de subordinació.

Thiong'o ens ofereix les eines per a començar aquest profund i costós procés d'alliberació i per a creure, de debò, que la diversitat lingüística i cultural és enriquidora. *Descolonitzar la ment* és per a l'autor un alliberament nacional, democràtic i humà. És l'obligació de (re)descobrir i (re)assumir la nostra llengua i cultura perquè, en definitiva, «l'elecció de la llengua i l'ús que es fa de cada una són unes qüestions centrals en la definició que un poble té de si mateix en relació amb el seu entorn natural i social, de fet en relació amb l'univers sencer».

Hem d'alliberar la ment. Ho hem de fer perquè no sols mitjançant la força es pot aconseguir dominar un poble, sinó que controlar la llengua i cultura és sovint més efectiu. De fet, la llengua és l'ànima d'un poble i és, junt amb la cultura, l'única eina que aquest té per autodefinir-se. Hem de creure que cadascuna de les llengües és vàlida com a mitjà de cultura i hem d'actuar en conseqüència perquè, al capdavall, totes les llengües del món són tessel·les que tenen el dret de formar part del gran mosaic de la literatura.

Adrià Villar i Cebrián

El noucentista militant

Definit per Josep Massot i Muntaner com un home de «tarannà clarament noucentista», seriós i reservat, consagrat a un activisme cultural i civil eficient però discret, Josep Maria de Casacuberta no va deixar gaires pistes perquè un biògraf pogués fer-ne una semblança personal. Tal com reconeix Faust Ripoll: «Casacuberta se'm continua esmunyint entre els dits. He de confessar que no he pogut traspassar la cuirassa que la seua profunda timidesa o potser el seu dissimulat orgull va bastir. Tant fa! Supose que ell també ho voldria així.» En efecte, la vida de Casacuberta sembla haver transcorregut entre llibres. Ni en uns moments tan trasbalsats com la Guerra Civil i la postguerra sembla que no va ser colpit pels esdeveniments revolucionaris ni per la repressió posterior. Per això, sorprèn que aquell erudit i editor meticulós de fines ulleres metàl·liques, en la seua joventut, hagués pogut ingressar en la Societat d'Estudis Militars, una organització paramilitar clandestina que volia formar els quadres d'un futur exèrcit català, i on coincidiria, en plena dictadura de Primo de Rivera, amb altres joves intel·lectuals catalanistes com Ferran Soldevila o Joan Coromines. Si el fet pot ser anecdòtic i no és representatiu de la seua pacífica tasca orientada al món de la recerca i de l'edició, no deixa de ser una prova de la solidesa del seu compromís nacional, com es remarca en el subtítol del llibre.

Casacuberta es va dedicar a la construcció, des de la cultura, d'una nació catalana que no es limitava a les quatre províncies del Principat. Era una «Catalunya gran», el que després s'anomenaria Països Catalans, com un projecte bastit sobre la llengua, la cultura i la història compartides, però sempre respectuós amb la realitat i la manera de veure les coses als altres territoris, sobretot al País Valencià. Rescatar del passat i renovar els lligams culturals entre totes les terres catalanes va ser una estratègia civil que, iniciada als anys vint, continuaria durant la resta de la seua vida, malgrat els durs condicionaments de la postguerra i els entrebancs que s'arrossegarien durant tota la dictadura franquista. En el fons, deixant de banda aquell moment en

Faust Ripoll
*Josep Maria de Casacuberta:
La construcció de la nació catalana*
Afers, Catarroja-Barcelona, 2017
298 pàgs.

què la consigna va ser aprendre a «tirar al blanc», Casacuberta mai no va deixar de ser un home de lletres noucentista.

La biografia que ens ofereix Faust Ripoll, ja un expert en el món cultural i cívic del valencianisme de la postguerra, reconstrueix detalladament l'activitat pública, encara que no sempre en un primer pla, d'un erudit i —en el món on es movia— també d'un home d'acció, compromès en nombroses empreses culturals, sempre amb una dimensió cívica, d'afirmació

catalana. Casacuberta es va formar com a filòleg i des de ben jove col·laborà amb l'Institut d'Estudis Catalans. Professor auxiliar o ajudant en la Universitat de Barcelona, es formà també en estudis romànics a Zuric i Montpeller. Però més que no com a erudit, on tingué també un innegable relleu, va destacar en la seua tasca d'editor. Sempre des de la voluntat de suplir les institucions públiques catalanes —limitades o reprimides per l'Estat—, alhora que de dotar la cultura nacional d'instruments per a la seua normalitat. El seu activisme en l'editorial Barcino no sols es va palesar en obres d'alta cultura —com la col·lecció «Els Nostres Clàssics»—, sinó també en la «Col·lecció Popular», un veritable calaix de sastre de coneixements pràctics per fer-los accessibles a un públic ampli sense haver de pagar el peatge de canviar de llengua.

Ja abans de la Guerra Civil, com a jove cap de l'Oficina de Toponímia i Onomàstica de l'Institut, viatjà al País Valencià i entrà en contacte amb els intel·lectuals valencianistes del moment. Un contacte que s'afegia a la seua vinculació a l'entitat Nostra Parla, on participaven valencians i balears. Casacuberta es relacionà, així, amb escriptors i activistes com Francesc Soriano Bueso, Adolf Pizcueta, Carles Salvador o Francesc Almela, i després de la Guerra Civil, amb Xavier Casp, Miquel Adlert o Joan Fuster. A més dels contactes epistolars i editorials, Casacuberta va participar en l'organització de viatges de valencianistes a Barcelona, com els que van fer Carles Salvador, Ricard Santmarí i Casp i Adlert als anys quaranta, o el mateix Fuster en 1954, que va ser una veritable presentació de l'escriptor de Sueca en el món cultural barceloní. Eren els anys en què Xavier Casp confessava treballar en «el pla de la Gran Catalunya que tots nosaltres portem per ideal». Però fins i tot molts anys després, quan ja havia esdevingut el «renegat Casp», continuaria manifestant un respecte quasi reverencial per la figura de Casacuberta. Tota una mostra de la talla cívica d'aquest noucentista militant.

En un viatge a Brussel·les el juliol de 2016 vaig tenir el plaer de sopar amb Jordi Sebastià —el primer eurodiputat de Compromís— i Florent Marcellesi —representant d'Equo i, en aquell moment, l'assistent de Sebastià. Parlàrem, entre altres coses, d'eines i recursos de què disposa un eurodiputat, de la singularitat del pacte electoral Primavera Europea gràcies al qual havia sortit elegit, o de vetllades *estellesianes* per la capital del vell continent. La lectura de *Quaderns de l'Europa trista* em retorna a aquella memorable vetllada, com si la pàgina escrita escurçàs la distància que separa aquests gairebé dos anys de política internacional marcada pel Brexit, per la guerra de Síria o per l'exili del govern català. Només per això ja en celebr la publicació, per comprovar que la literatura és l'única manera d'aturar el temps, i per veure com Sebastià eixampla, amb una qualitat literària remarcable, una important tradició d'assaig polític en català. «Si Europa es fera ara mateix una *selfie*, com apareixeria? Poruga, trista, sense energia ni horitzó...» Aquesta citació de Matteo Renzi i el vers de Vicent Andrés Estellés «Oh vella, oh trista Europa» serveixen a Sebastià per titular amb eloqüència aquest assaig altament didàctic que posa llum al funcionament de les tres grans institucions de la UE —el Parlament, el Consell i la Comissió—, en treu l'entrellat i n'identifica les virtuts, les mancances, els mecanismes democràtics i els que, malauradament, no ho són tant. Entre molts d'altres, del text en

Brussel·les: capital de tots?

Jordi Sebastià
Quadern de l'Europa trista
Edicions Bromera, Alzira, 2017
288 pàgs.

destacaria tres grans eixos: per què la UE segueix sent un club d'estats, la diversitat lingüística del vell continent i els contrasentits de la política agrària.

Amb habilitats argumentals, l'autor explica que si s'avança tan poc amb el corredor mediterrani o el fet que el català, tot i tenir més parlants que moltes llengües oficials, no siga reconegut a la UE, no és pas per una manca de voluntat a Brussel·les, sinó més aviat per un interès que arriba des de les institucions de Madrid. Dit d'una altra manera: la UE no disposa d'una visió del que és millor per al conjunt dels europeus sinó que defensa exclusivament allò que els governs volen. Lluny de treballar per un bé supraestatal, la UE no ha superat la fase de ser un club d'estats. Això explica que arreu d'Europa trobem casos de contraplanificacions lingüístiques contràries als drets dels parlants, com l'advertència de Manuel Valls als

membres de l'assemblea corsa que no els passàs pel cap parlar en cors en cap institució francesa. Amb tot, el tema de l'agricultura mereix una atenció especial, ja que, de fet, «la Política Agrícola Comuna és l'única política realment comuna de la Unió Europea», diu Sebastià. Els motius que fan que hi hagi dos elements que pertorben el mercat deixant els pagesos indefensos, els analitza amb esperit crític. Per una banda, la perversió de la cadena alimentària, ja que els grans distribuïdors europeus de fruita i verdura són pocs i poderosos. Per una altra, la competència deslleial dels productes importats de tercers països, tractats amb pesticides prohibits a Europa, i que es comercialitzen a casa nostra sense cap control.

Jordi Sebastià és, per desgràcia, un polític *rara avis*, un humanista i il·lustrat de l'«Europa del gòtic», com diria Joan Francesc Mira. No debades, en aquest assaig polític hi apareixen Rimbaud, Paul Claudel, Estellés, Robert Guédiguian, Breton, Joan Fuster, Bryce Echenique, Pessoa..., però sobretot Julio Cortázar, que sobrevola els capítols del llibre més personals i introspectius. El pensament lúcid i compromès de l'autor vers el present i el futur polític del nostre continent emergeix amb frases com aquesta: «Europa ha de recuperar els seus ideals que tant exhibeix i tan poc aplica com la democràcia, els drets humans i la igualtat, deixar aparcats els manuals d'economia i obrir els d'ètica.»

Sebastià Sansó i Jaume

novetats

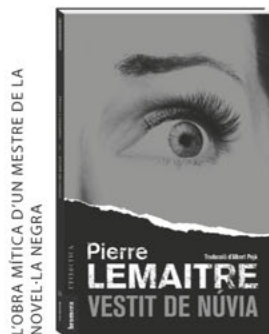
www.bromera.com
edicions
bromera

Émilie Frèche ens fa reflexionar sobre la radicalització jihadista a través dels diaris d'Élea i dels seus pares.

Quan Cesare descobreix que l'avi té tatuat el Che, s'endinsa en la vida extraordinària del líder revolucionari.

El desconcert i la tensió dominen aquest *thriller* diabòlic de Pierre Lemaître on el mal no perdona ningú.

Algú, concretament el poeta Vidal Palau, pot morir dues vegades? Una original intriga literària sobre la identitat.

Un apassionant camí sense retorn

Que l'educació necessita ser repensada és una certesa cada vegada més acceptada socialment. N'és una prova l'interès que es detecta als mitjans de comunicació tradicionals —normalment més conservadors que les xarxes— per la innovació pedagògica en tots els seus aspectes. Conceptes com gamificació, treball cooperatiu, aprenentatge basat en projectes, realitat virtual i educació, cultura *maker*, etc., protagonitzen reportatges a la premsa de manera més o menys regular. El món editorial també ha reaccionat a aquesta tendència, i les editorials no especialitzades en educació publiquen textos per a un públic majoritari. Fins fa poc, les publicacions sobre pedagogia eren bàsicament adreçades als professionals, i això està canviant. Tanta sort. L'educació mereix tenir també una literatura divulgativa, no especialitzada. Matèries molt menys rellevants la tenen, i és la manera de fer arribar el discurs de la innovació fora dels límits dels centres docents.

Aquest és el cas de *Revolució a les aules*, un llibre d'entrevistes publicat per Núria Martínez, periodista especialitzada en educació del diari *Ara* i *El Periódico*. Una lectura amena, distesa i rigorosa que dibuixa una panoràmica prou àmplia i diversa dels diferents centres que impulsen el que s'ha anomenat la tercera onada de renovació pedagògica —després de les de la Segona República i la dels anys 60-70. La selecció dels entrevistats respon a la voluntat d'oferir una mostra representativa dels diferents models i sensibilitats que trobam dins aquest concepte de vegades tan difús i inconcret de la innovació educativa. Hi trobam, a més de representants de l'Associació de Mestres Rosa Sensat i Escola Nova 21, directius de centres tant públics com privats

Núria Martínez Ribot
Revolució a les aules
Editorial Columna, Barcelona, 2017
192 pàgs.

de primària i de secundària. Un possible retret seria que l'àmbit on se circumscriu és bàsicament Barcelona, i hom no pot evitar pensar si a la resta del territori potser la realitat seria diferent. Trobo a faltar també a les diferents converses un tractament més extens d'un dels reptes a què s'enfronta aquesta revolució: la fractura que pot produir-se entre aquelles institucions que s'adaptin als nous paradigmes i aquelles que, pels motius que siguin, no avancin cap allà.

Resulta curiós, tanmateix, comprovar que, malgrat la diversitat de centres educatius que apareixen representats al llibre, trobam paral·lelismes i coincidències recurrents tant en les

idees sobre l'educació com en les dificultats per posar-les en pràctica. Així, comprovam que, en molts de casos, l'existència d'un alumnat molt divers, sovint nouvingut o amb problemes d'integració social, ha estat el detonant que ha impulsat la recerca de noves fórmules per millorar els resultats estancats que s'aconseguien amb la pedagogia més tradicional.

Altres punts de coincidència són la importància de considerar l'alumne com el centre de l'aprenentatge, la participació de les famílies en el context escolar i les reticències i falta de formació d'una bona part del professorat. Els itineraris que han hagut de seguir tots els centres entrevistats també tenen això en comú. Han partit d'un petit nucli de docents interessats a millorar la qualitat de l'educació que impartien, i han estirat a poc a poc altres professionals inicialment escèptics. És interessant veure com al llibre es desmunta el tòpic d'assimilar la introducció de les tecnologies de la informació amb la innovació. Són fenòmens que solen produir-se de manera paral·lela, però l'un no implica l'altre necessàriament. La introducció de les tecnologies (em resistesc a dir-ne «noves») a l'aula és una altra necessitat que, de fet, funciona com a accelerador de metodologies educatives, però que no garanteix la innovació per ella mateixa.

El que queda extraordinàriament clar al treball de Núria Martínez és que el camí cap a un nou paradigma d'escola adaptada a les necessitats reals del món actual no és —només— una moda. És, ben al contrari, un necessitat que es veu cada cop més inajornable. Per això, aquells que encara ara s'hi resisteixen no fan altra cosa que intentar endarrerir el que, de fet, ja ha arribat.

Visat

La revista digital de literatura i traducció del PEN Català aplega articles al voltant d'iniciatives que impulsen l'activitat traductora i la fan visible. En aquest número 24, es reproduïxen els textos dels finalistes del II Premi PEN Català de Traducció, i també la intervenció del president del jurat, Joaquim Mallafrè. El premi es va atorgar a Miquel Desclot pel *Cançonner* de Petrarca. Iolanda Pelegrí aprofita la celebració dels trenta anys d'institució per fer repàs dels programes duts a terme pel PEN. Sílvia Aymerich tracta l'autotraducció dins del projecte literari «Versions Múltiples»; Violeta Tsitsiliani explica les batalles o *slams* de traducció que promou dins l'àmbit europeu The Language Project, i Cèlia Nadal presenta el programa col·laboratiu de la Universitat de Siena per traslladar a l'italià Ausiàs March. Alexis Llobet reflexiona sobre el model de llengua, mentre que un article de Jordi Cerdà i una conversa amb Vimala Devi serveixen per recordar la figura i l'obra de Manuel de Seabra, a qui està dedicat, *in memoriam*, aquest número.

Faristol

Revista especialitzada en literatura infantil i juvenil de llengua catalana editada pel Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil (Clijcat). El dossier del número 86 està dedicat als llibres infantils i juvenils que, quant als temes que tracten i a la manera de fer-ho, són transgressors. Hi ha espai per reflexionar i aprofundir en transgressions a través d'una acurada selecció i l'anàlisi d'alguns llibres per a infants —i per a més grans?—, concretament àlbums

Revista de revistes

il·lustrats. El dossier es tanca amb una sèrie de títols de producció catalana que es troben en aquesta línia transgressora, des dels anys vuitanta fins avui. I també es comenten obres que tracten la diversitat ètnica. Com a contrapunt, s'entrevista l'anglesa Helen Oxenbury, dona de referència en l'àmbit de la il·lustració infantil. El reportatge d'aquest número està dedicat precisament a parlar d'il·lustradors o, més precisament, de com se'n pot analitzar el treball, amb la mostra d'algunes eines per enfrontar-se al llenguatge visual i saber-lo interpretar.

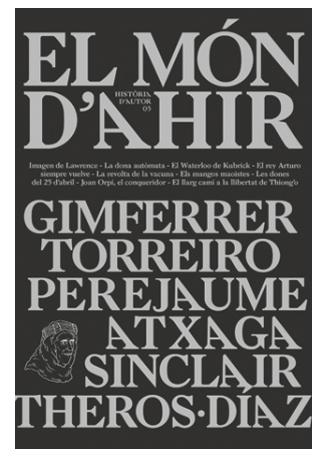
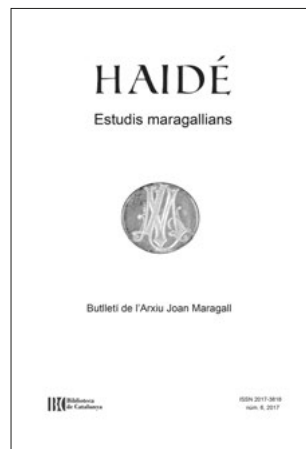
Haidé: *Estudis maragallians*

Revista digital editada per la Biblioteca de Catalunya: promou la publicació d'articles originals sobre Joan Maragall i les activitats culturals, literàries i artístiques que van caracteritzar el darrer tombant de segle. En aquest sisè número, les aportacions d'Antoni Mora, Jordi Mir i Blanca Ripoll formen el monogràfic «Maragall i el poder», en què s'aborden aspectes de la vivència i la reflexió política de Maragall, així com l'ús que els discursos del poder van fer posteriorment de la seua imatge i la seua obra. En la secció «Testimonis», Lluïsa Julià introdueix un treball de Maria-Mercè Marçal sobre el poeta, Helena Badell presenta unes

versions pioneres de «Rêverie» i del «Cant espiritual» al grec modern, i Josep M. Jaumà reflexiona sobre el seu espectacle *Maragall a casa*. En «Vària», Francesc Fontbona passeja per la casa natal de l'escriptor, Ferran Carbó estudia la seua relació amb Estellés, i Francesco Ardolino, Glòria Casals, Ignasi Moreta i Lluís Quintana proposen uns criteris per a la reproducció de textos de Maragall i de l'època. Encara n'hi ha més, com el treball d'Irene Roig-Francolí, Premi Haidé 2017.

El món d'ahir

Publicació trimestral dedicada a la història d'autor editada per Minoria Absoluta des de l'any 2016. Una revista per als lectors de no-ficció que gaudeixen visitant el passat acompanyats de grans escriptors —novel·listes, assagistes, periodistes, historiadors...— amb una mirada personal (d'autor) sobre un fet, un personatge, una època o un fenomen històric. El número 5 està dedicat a la relació entre història i cinema. Conté testimonis en primera persona de figures com Charles Chaplin, Groucho Marx o Luis Buñuel, i diversos articles sobre el tema, com el de Casimiro Torreiro sobre com s'ha vist reflectida en el cinema la llegenda del rei Artús o el de Bernardo Atxaga, que escriu sobre Lawrence d'Àràbia. També hi ha espai per a textos de Jordi Nopca, Jenn Díaz, Xavier Theros, Perejaume, Pere Gimferrer, Ingrid Guardiola, Francesc Serés i Xavier Antich, entre altres. El número obeeix així a l'objectiu que es proposen els seus editors: «posar les nostres pàgines a disposició de bons narradors, per tal que escriguin sobre el passat».

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València:

ADESIARA EDITORIAL

Andréiev, Leonid: *La història dels set penjats*, traducció de Jaume Creus, 120 pàgs.

Plaute: *El soldat fanfarró*, traducció d'Esther Artigas, 224 pàgs.

EDITORIAL AFERS

Colley, Londa: *Unió i desunió. Què ha mantingut i què està dividint el Regne Unit*, 184 pàgs.

Fulquet, Josep Maria: *Shakespeare en la veu dels traductors catalans*, 220 pàgs.

Palà Moncusí, Albert: *Viure l'anticlericalisme. Una història cultural del lliure pensament català (1868-1923)*, 338 pàgs.

Ripoll Domènech, Faust: *Josep Maria de Casacuberta. La construcció de la nació catalana*, 286 pàgs.

Tucholsky, Kurt: *Un llibre dels Pirineus*, 224 pàgs.

ANGLE EDITORIAL

Hanscom, Angela J.: *Equilibrats i descalços*, traducció d'Anna Turró Armengol, 256 pàgs.

Marín, Dolores: *Espiritistes i lliurepensadores*, 368 pàgs.

Pijuan, Albert: *Seguiràs el ritme del fantasma jamaicà*, 232 pàgs.

ARA LLIBRES

Mytting, Lars: *Els setze arbres del Somme*, traducció d'Alexandra Pujol, 498 pàgs.

Pinyol, Laura: *El risc més gran*, 354 pàgs.

Serra, Màrius: *La novel·la de Sant Jordi*, 368 pàgs.

Torrallba, Francesc: *Elogi de la maduresa*, 176 pàgs.

L'AVENÇ

Pujol Cruells, Adrià: *Els barcelonins*, 152 pàgs.

Guillamon, Julià: *El barri de la Plata*, 232 pàgs.

BALANDRA EDICIONS

Guardiola, Pepa: *La memòria de les ones*, 240 pàgs.

Traverso, Enzo: *Els nous rostres del feixisme*, traducció de Gustau Muñoz, 120 pàgs.

EDICIONS DEL BUC

Císcar, Pere: *Anit sempre*, 93 pàgs.

CLUB EDITOR

Carré-Pons, Antònia: *Com s'esbrava la mala llet*, 128 pàgs.

Todo, Lluís Maria: *Gramàtica dels noms propis*, 192 pàgs.

Yalom, Irvin D.: *El dia que Nietzsche va plorar*, 448 pàgs.

EDICIONS DE 1984

Jordana, C.A. *El Rusio i el Pelao*, edició de Xavier Luna-Batlle, 128 pàgs.

Spufford, Francis: *Golden Hill*, traducció d'Emili Olcina, 384 pàgs.

EDICIONS 96

Diversos autors: *El Drac d'Europa*, 364 pàgs.

Monxolí, Elies: *Odissea, el viatge de Ningú*, il·lstr. de Pere Salinas, 80 pàgs.

EDICIONS DEL BULLENT

Diversos autors: *Escrivim. Seqüències didàctiques per a l'escola*, 648 pàgs.

Toldrà, Albert: *Paraula i passió. Sant Vicent Ferrer, predicador*, 152 pàgs.

EDICIONS BROMERA

Alapont, Pasqual: *El mal que m'habita*, 192 pàgs.

Canela, Joan i Colonques, Jordi: *Napalm*, 200 pàgs.

Carroll, Lewis: *Les aventures d'Àlicia al país de les meravelles*, traducció de Rubén Luzón, 152 pàgs.

Dasí, Vicent: *Loly Ferrer i l'enigma Gulliver*, 368 pàgs.

COLUMNA EDICIONS

Benet Cros, Carlota: *Papitu. El somriure sota el bigoti*, 200 pàgs.

Elcacho, Neus: *La dieta de les emocions*, 272 pàgs.

Tarragona, Sílvia: *Tal com érem*, 320 pàgs.

Villaró, Albert: *El Sindicat de l'Oblit*, 400 pàgs.

COSSETÀNIA EDICIONS

Bass, Rick: *Un hivern a Montana*, 160 pàgs.

Bladé Desumvila, Artur: *Cicle de l'exili IV. Memòries de l'exili mexicà (1943-1956)*, 592 pàgs.

Mans, Claudi: *100 preguntes de química quotidiana*, 208 pàgs.

EL GALL EDITOR

Homar Borràs, Xisca: *Aigua d'alta mar*, 164 pàgs.

Pàvlova, Vera: *A banda i banda del petó*, 187 pàgs.

Torga, Miguel: *Portugal*, 119 pàgs.

LLETRA IMPRESA EDICIONS

Chirbes, Rafael: *La bona lletra*, traducció de Carles Mulet, 156 pàgs.

De Sá-Carneiro, Mário: *Poesia Completa. Cartes a Fernando Pessoa*, traducció de Vicent Berenguer, 314 pàgs.

Espinós, Joaquim: *La presó del cel*, 142 pàgs.

Vizcarra, Ester: *Enterreu-me en batí i en sabatilles. Biografia novel·lada de Joan Valls i Jordà*, 206 pàgs.

METEORA EDITORIAL

Alexandre, Víctor: *Els amants de la rambla del Cellar*, 352 pàgs.

Bennasar, Sebastià: *Manuel de Pedrolo, manual de supervivència*, 128 pàgs.

PERIFÈRIC EDICIONS

Bou Jorba, Anna: *El cirurgià de màscares*, 70 pàgs.

Lozano, Josep i Vendrell, Salvador (ed.): *Nosaltres, els fusterians*, 192 pàgs.

Vendrell, Salvador: *Joan Baldoví. En clau valenciana*, 196 pàgs.

PROA

Alzamora, Sebastià: *La netedat*, 96 pàgs.

Busquets Oliu, Blanca: *La fugitiva*, 288 pàgs.

Fulquet, Josep Maria: *Ample vol de la nit*, 80 pàgs.

Lluís, Joan-Lluís: *Jo soc aquell que va matar Franco*, 304 pàgs.

Queraltó, Clara: *El que pensen els altres*, 200 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

AA.DD.: *Circuit Circus*, 204 pàgs.

AA.DD.: *50 años de la Facultad d'Economía de la Universidad de Valencia*, 308 pàgs.

AA.DD.: *Ars Longa 26*, 414 pàgs.

AA.DD.: *Cambio laboral y políticas inclusivas*, 440 pàgs.

AA.DD.: *Cien años después del Cours de Linguistique Générale*, 200 pàgs.

AA.DD.: *Dos siglos d'Història i Memòria a València / Dos siglos de Historia y Memoria en Valencia*, 520 pàgs.

AA.DD.: *Educación física y pedagogía crítica*, 350 pàgs.

AA.DD.: *Estudis 43*, 358 pàgs.

AA.DD.: *Iacobi primi instrumenta in archivo sedis valentinae asservata*, 316 pàgs.

AA.DD.: *Llull, Cervantes, Shakespeare*, 196 pàgs.

AA.DD.: *Mètode 95*, 148 pàgs.

AA.DD.: *Músicas populares, sociedad y territorio: sinergias entre investigación y sociedad*, 256 pàgs.

AA.DD.: *Parelles de Tiepolo*, 132 pàgs.

AA.DD.: *Pasajes 53*, 172 pàgs.

Ardit Lucas, Manuel: *Cartes de poblament valencianes modernes III*, 885 pàgs.

Calderón de la Barca, Pedro: *El consumo del Vellón*, 152 pàgs.

Camarasa Balaguer, Pablo: *Arquitectura civil en Xàtiva*, 320 pàgs.

Cárcel Ortí, Mª Milagros: *Capbreu de la Confraria d'Òrfenes a Maridar de València (segles XIV-XVII)*, 488 pàgs.

Colomer Rubio, Juan Carlos: *Gobernar la ciudad*, 248 pàgs.

De Chinchilla, Pedro: *Carta y breve compendio. Exhortación o información de buena y sana doctrina*, 316 pàgs.

Dufrenne, Mikel: *Fenomenología de la experiencia estética*, 530 pàgs.

Ferragud Domingo, Carmel: *Biografías médicas, sanitat municipal, educación sanitaria i epidèmies en la Ribera del Xúquer durant el segle XX*, 186 pàgs.

Franch Benavent, Ricardo: *Las rutas de la seda en la historia de España y Portugal*, 434 pàgs.

García de Leonardo, Eduardo: *Aspectos jurídicos de la ordenación del territorio en la Comunidad Valenciana*, 358 pàgs.

Grueso Gala, Melanie: *La empresa social. Cuaderno de trabajo*, 54 pàgs.

Katz Robert: *16 d'octubre de 1943/Segon Sàbat: final del viatge*, 100 pàgs.

Lozano Aguilar, Arturo: *Víctimas y verdugos en Shoah de C. Lanzmann*, 312 pàgs.

Majfud, Jorge: *Neomedievalism*, 196 pàgs.

Majfud, Jorge: *U.S.A. ¿Confía Dios en nosotros?*, 304 pàgs.

Monrós Gaspar, Laura: *Re-Thinking Literary Identities*, 232 pàgs.

Pintor Irazo, Iván: *Figuras del cómic*, 348 pàgs.

Rabasa Vaquer, Carles: *Els llibres de Consells de la vila de Catelló I (1374-1383)*, 354 pàgs.

Roselló Verger, Vicenç: *Viles planificades valencianes medievals i modernes*, 334 pàgs.

Rueda Ramos, Carmen: *Constructing the Self*, 370 pàgs.

Soler Boada, Mª José: *Psicología de la memoria*, 100 pàgs.

Soler Molina, Abel: *Enyego d'Àvalos i el Nàpols alfonsí*, 1.194 pàgs.

Soler Molina, Abel: *L'Europa caballeresca i la ficció literaria* (2 toms), 1.958 pàgs.

Soler Molina, Abel: *La cort napolitana (Obra Completa) d'Alfons el Magnànim: el context de Curial e Güelfa*, 4.754 pàgs.

Soler Molina, Abel: *Les fonts literàries de la novel·la*, 1.602 pàgs.

EDICIONS DEL PERISCOPI

Agualusa, José Eduardo: *Teoría general de l'oblit*, traducció de Pee Comellas, 256 pàgs.

Faludi, Susan: *A la cambra fosca*, traducció de Josep Alemany, 512 pàgs.

Haruf, Kent: *Cançó de la plana*, traducció de Marta Pera Cucurell, 384 pàgs.

RAIG VERD

Gasol, Daniel, Ancarola, Nora i Manonelles Moner, Laia: *Polititzacions del malestar*, 2712 pàgs.

Pallarés, Aida i Pérez, Manuel: *El carrer és nostre*, 224 pàgs.

Stalker: *En aquell cel brillen estels desconeguts*, 144 pàgs.

Terrin, Peter: *Montecarlo*, traducció de Maria Rosich, 224 pàgs.

Thiong'o, Ngũgĩ wa: *A la Casa de l'Intèrpret*, traducció de Josefina Caball, 264 pàgs.

EDICIONS SALDONAR

Molina, Anna: *L'home de lava*, 128 pàgs.

Espot, Santiago: *O processisme o independència*, 128 pàgs.

SEMBRA LLIBRES

Conrad, Joseph: *El cor de les tenebres*, traducció de Yannick Garcia, 136 pàgs.

Rubio, Antoni: *Black Friday*, 168 pàgs.

Txarango: *Obriu les portes*, il·lustracions de Gemma Capdevila, 56 pàgs.

Zaballa, Bel: *Manuel de Pedroló. La llibertat insubornable*, 168 pàgs.

TIGRE DE PAPER

Federici, Silvia: *El patriarcat del salari*, traducció d'Anna Llisterrí i Àngel Ferrero, 120 pàgs.

Sáenz, Tirso W.: *El Che ministre*, traducció d'Arnau Carné, 278 pàgs.

VVAA: *Antígona emmordassada*, 278 pàgs.

TRES I QUATRE

Molins, Manuel: *Poder i santedat, (Els àngels de Sodoma)*, 154 pàgs.

Pallarés, Vicent: *Les llàgrimes d'Orfeu*, 242 pàgs.

AA.DD.: *Nosaltres les fusterianes*, 500 pàgs.

Viciano, Pau: *Per què Fuster tenia raó*, 142 pàgs.

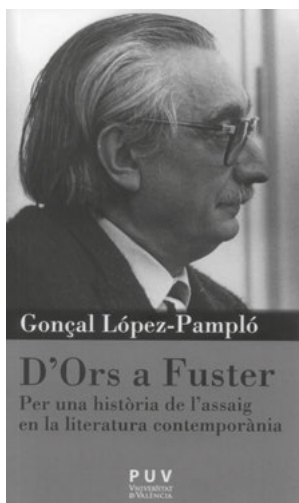
Faula

Hi havia una vegada un país on només hi havia joves i vells, sense gradació, sense adults: joves molt joves, en la zona de confort —i de guerra— de la pubertat, i vells molt vells, al límit de la decrepitud, ja molt exhaurits en una senectut vençuda. No hi havia ni nens ni madurs. Els dos grups vivien separats per un tel molt fi. De tant en tant hi havia canvis, que eren sempre dràstics: el passatge d'un estat a l'altre es produïa de manera abrupta. Un jovencell es ficava a la cambreta de la transformació, que era una sinistra cabina metàl·lica com de muntacàrregues, i es produïa una sobtada foscor i una petita explosió com de flaix fotogràfic antic, de l'època de les plaques i el daguerreotip, i el subjecte sortia de la cabina transformat en vell, un vell perfecte, un gueto a punt de decadència definitiva. Una cambreta amb efectes màgics —o tràgics—, un

lloc sagrat en una civilització estranya, perduda en algun punt de l'univers. El procés també podia ser a la inversa. Aleshores era un vell que tornava a esdevenir jove, la mutació era directa i sobtada, sense transició, i ni els joves envellien naturalment ni els vells es rejuenien, es tractava d'un estadi estàtic, sense evolució. La relació entre ells era inexistent, però s'acabaven coneixent perquè tots passaven per la cabina de transformació i eren rebuts per la seva comunitat respectiva. Tots recordaven el seu estadi anterior i podien parlar-ne, però ningú no podia passar dues vegades per la cabina, de manera que, un cop fet el viatge de transformació, no hi havia retorn, i les dues comunitats vivien de manera estanca, sense cap possibilitat de relació. No entenien per què eren una espècie sense evolució possible, per què no creixien ni canviaven ni

esdevenien vells fins a la decadència i la mort biològica, per què els vells no morien. Es tractava d'una espècie immortal, que no podia créixer mai. Apareixien tal qual i ja està, com per partenogènesi o generació espontània, i els éssers naixien ja formats en un estadi de formació completa però en plena vigoria de joventut púber, o bé ja envellits directament, sabent que tornarien a la joventut el dia de la seva transformació. No hi ha més dades sobre l'organització o l'estructura social d'aquesta espècie, sobre la seva forma de civilització, la seva subsistència, la seva capacitat cognitiva, les particularitats anatòmiques, genètiques..., la seva psicologia o la seva filosofia de vida. Ja és prou que sapiguem —si és que mai sabem res— que han existit. O no.

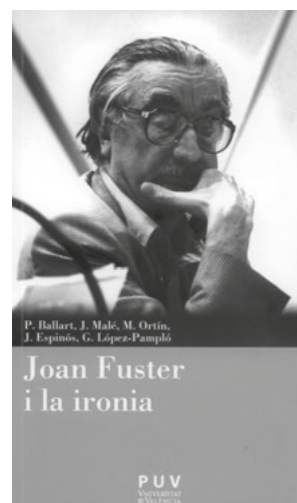
Victor Obiols

Gonçal López-Pampló
D'Ors a Fuster. Per una història de l'assaig en la literatura contemporània

Daniel P. Grau
El dit sobre el mapa. Joan Fuster i la descripció del territori

P. Ballart, J. Malé, M. Ortín,
J. Espinós, G. López-Pampló
Joan Fuster i la ironia

joan fuster
CÀTEDRA
UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

A propòsit de *Nosaltres les fusterianes*

He de confessar que quan em vaig veure entre les mans el llibre *Nosaltres les fusterianes*, el primer que vaig pensar va ser: «Uf, quin patracol! Quasi cinc-cents pàgines parlant i lloant la figura i el pensament de l'insigne Joan Fuster!»

I tot això per què? Bé, doncs resulta que enguany es compleix el 25è aniversari del seu traspàs.

Que en podria dir jo ara ací que no s'haja dit ja? Joan Fuster fou, sens dubte, un dels escriptors que més ens ha influït a tots els que compartim i estimem la nostra llengua; i també, però, un dels més odiats pels especialistes a odiar tot el que se n'ix dels seus cànons del que ha de ser i no ha de ser. Suppose que ja sabreu de qui parle. La dreta més reaccionària i franquista, la dreta més visceral i antivalenciana.

A mi, per descomptat, també m'ha influït molt. Un home capaç d'escriure aforismes com els que tot seguit plasmaré, a la força ha d'interessar qualsevol que estime el pensament: «Reivindiqueu sempre el dret de canviar d'opinió: és el primer que us negaran els vostres enemics.» «Forma part d'una bona educació saber en quines ocasions cal ser mal educat.» «Contra el bé i contra el mal —contra les pretensions de l'un i de l'altre— només tenim una defensa: la ironia.» I, finalment, aquest altre que em sembla molt adequat arran de l'actualitat política que estem vivint a hores d'ara: «El mal d'Europa és que encara hi ha milions de jacobins per civilitzar.»

Bé, altra gent més qualificada que jo n'haurà parlat a bastament, però sí que puc i vull parlar del llibre que he esmentat adés. La primera sorpresa, però, fou descobrir-hi que de lloances, ben poques; o les justes i necessàries.

Nosaltres les fusterianes és un recull d'articles escrits sempre per dones, tot parlant sempre del mestre de Sueca, sí, però des de molíssimes perspectives diferents.

Diverses autores
Nosaltres les fusterianes
Edicions Tres i Quatre, València, 2017
500 pàgs.

N'hi ha que parlen de la gran importància que va tindre per a la reivindicació de la nostra llengua la publicació de *Nosaltres, els valencians* l'any 1962, i d'altres que posen especial èmfasi en el pensament filosòfic plasmat en assajos que publicà —o no— Joan Fuster. S'hi parla també del seu vessant menys conegut, el de poeta sensible i tan líric. També s'hi parla de la visió d'aquest pensador de l'art en general i de la importància política que ens va donar a valencians, catalans, mallorquins, etc., en reconèixer-nos com a poble que compartim la mateixa llengua i part de la nostra història.

Nosaltres les fusterianes, però, no és un llibre que es pugua considerar hagiogràfic o laudatori. Hi ha també articles més crítics que posen en dubte —sempre des del respecte que sens dubte es mereix un pensador de la talla intel·lectual de Fuster— algunes facetes de la seua escriptura. Una de les més destacables, tal volta, seria la poca importància que va donar a l'obra artística o filosòfica de les dones en general. Jo el disculparia, en part, recordant que al capdavant Joan Fuster fou un home d'una època ben diferent de la nostra. Què hi farem!

Una altra de les sorpreses que em vaig endur llegint el llibre va ser descobrir-hi la gran qualitat literària i assagística de tots els articles —he dit tots i sense excepció. Em va sorprendre una mica veure quantes bones escriptores tenim en una llengua relativament poc parlada com la nostra. No diré noms perquè em semblaria injust no anomenar-les totes; però la primera percepció que vaig tindre tot llegint-les va ser: «Aquestes dones coneixen l'ofici.» L'ofici d'escriure, vull dir.

He de confessar també que la immensa majoria d'elles —exceptuant-ne potser una dotzena— són totalment desconegudes per a mi. Cosa que ha fet que se m'incrementara la plaent sorpresa en comprovar la seua qualitat.

En definitiva, i resumint i concretant, que diria un amic meu, si el que pretenia l'edició d'aquest llibre publicat per Edicions Tres i Quatre era retre homenatge a l'obra de l'escriptor de Sueca i fomentar-la i potenciar-la, crec que l'objectiu ha estat assolit a bastament.

De fet, el primer que faré de seguida que podré serà rellegir la seua obra —*Nosaltres, els valencians* el vaig llegir quan tot just era poc més que un adolescent— i cercar tot el que encara no he llegit. Moltes gràcies i felicitacions... a tots, i totes.

Sico Fons

Cal no oblidar

Esperava un llibre trist, dolorós, angoi-
xant. I l'he trobat. Full rere full, Monika
Zgustova ens fa participants dels records
que nou dones conserven —amb el
detall d'una experiència colpidora—
sobre el seu pas pel que s'ha conegut
com a gulag, una complexa trama de
llocs i de pràctiques pensades per a
reprimir qualsevol dissidència, real o
imaginada, respecte de les maneres
com es governà la Unió Soviètica. El
patiment de les protagonistes del llibre,
però també de les dones i els homes
que les acompanyaven, i que les espe-
raven, fa que se't glace l'ànim: fam,
son, por, cops, brutícia. I sobretot la
incertesa i vulnerabilitat de trobar-se
davant d'un règim arbitrari, capriciós i
venjatiu que ordenava com pensar, com
sentir —«la tristesa és antisoviètica»—, i
que era capaç de pensar les més recar-
golades maneres d'humiliar i rebaixar
aquells que considerava enemics del
poble, un poble que no existia.

És clar que el càstig, pervers i cruent,
no es limita només a les persones
empresonades, sinó que s'estén al seu
cercle més proper, directament o indi-
rectament, i alhora afecta tota la socie-
tat soviètica. La incertesa els amara de
temor fins al moll de l'os. No saps mai
quan et pot arribar ni si t'arribarà. Tanta
és la imprevisió que se't poden endur
mudada per a una festa, com reflecteix
el títol del llibre. I es perllonga més enllà
de la seua estada als camps. La llibertat
cobejada durant anys de captiveri esde-

vé per a moltes supervivents un feixuc
pes per dur endavant, pel desconcert de
la lleugeresa de la quotidianitat però
també per les precàries condicions de
vida que els genera l'estigma d'haver
estat a un camp.

Sí, a *Vestides per a un ball a la neu*
hi trobem dolor. Però no només. Hi tro-
bem bellesa. Una bellesa que prové de
la capacitat de les dones entrevistades
de cercar la dignitat que els tracten
d'arrabassar. Els testimonis del llibre no
abunden en explicacions dels detalls
més escabrosos del captiveri, de les tor-
tures. L'autora no rebutja parlar-ne,
però narra també les petites i quotidia-
nes resistències, els vincles teixits als
camps, sobretot entre les dones. No
només he trobat fosc en llegir aquest
llibre. Hi he trobat llum. M'he trobat
amb la força de les emocions per donar
sentit a una vida penosa. L'amor enyo-
rat o l'amor trobat al mateix camp.
L'amor a les paraules i a la música. La
capacitat d'admirar-se davant dels
colors d'una natura abrupta com la de
Sibèria. I la necessitat de sentir-se ente-
sos. M'he trobat amb la generositat de
compartir les escasses pertinences, de
crear llibres de contes per a una nena
que havia nascut i crescut captiva com
sa mare. Aclapara la manera com el
coneixement, la literatura i la música
impregnen tots els relats; com els poe-
mes recordats i també creats, recitats
una vegada i una altra, donaven sentit
a les seues vides i alhora contribuïen a
enfortir els vincles d'amistat entre les
dones que comparteixen destí.

L'autora, Monika Zgustova (Praga,
1957), ja s'havia acostat a aquesta rea-

litat dolorosa, especialment amb el seu
llibre *La nit de Vàlia* (2013), inspirat en
el relat d'una de les dones entrevista-
des. Zgustova ha conreat amb èxit la
ficció amb títols com *La dona silenciosa*
(2005), *Jardí d'hivern* (2009) i *Contes
de la lluna absent* (2010). Ha treballat
també profusament en la traducció d'o-
bres fonamentals, feina per la qual ha
rebut nombrosos reconeixements, entre
altres el Premi de les Lletres Catalanes
(1991), l'European Translation Prize
(1994) o el Premi Ciutat de Barcelona
(1995). I hem d'agrair-li que ens aporte
llum a aquesta realitat tan poc conegu-
da, arraconada i transmutada en el
relat que compartim de la nostra histò-
ria. Sobretot en el cas de les dones,
obviades de qualsevol relat, emmasca-
rades en les realitats masculines, vícti-
mes de les decisions dels homes.

El llibre comença amb un poema
d'Anna Akhmàtova, *Rèquiem*, que
acaba així: «Cal no oblidar.» I això és
el que fa aquest llibre: negar-se a obli-
dar la vida de nou dones que represen-
ten a moltes altres que com a preses
polítics estigueren recloses als camps
de treball soviètics. Hem de recordar
Zaiara Vessiòlaia, Susanna Petxuro, Ela
Markman, Elena Korybut-Daszkiwicz,
Valentina Íevleva, Natàlia Gorba-
névskaia, Janina Misik, Gàlia Safónova
i Irina Emeliànova. Cal recordar els seus
noms. L'oblit és el més gran dels càstigs.

Sandra Obiol Francés

Monika Zgustova
Vestides per a un ball a la neu
Galàxia Gutenberg, Barcelona, 2017
272 pàgs.

Josep Maria Miró (Vic, 1977), llicenciat en dramaturgia i direcció escènica a l'Institut del Teatre, ha escrit més de deu peces i dramàtiques de textos narratius, entre les quals: *La dona que perdia tots els avions*, *Gang Bang* (*Obert fins a l'hora de l'Àngelus*), *El principi d'Arquimedes*, *Nerium Park*, *Fum*, *Estripar la terra*, *Le collaborateur*, *Los libros cautiverios de Ricardo y Leonisa*, *Obac*, *La travessia*, *Cúbit*, *Olvidémonos de ser turistas* i *Temps salvatge*. Hi proposa un teatre ideològic que, servint-se d'una poètica de la revelació —fotogràfica—, interroga les certeses a les quals s'aferren els individus desorientats de la «societat líquida» —segons l'expressió de Zygmunt Bauman. A través d'aquestes obres on els personatges acostumen a realitzar un viatge emocional cap al desengany, el dramaturg es converteix en un delinqüent que trenca les còmodes veritats de l'imaginari burgès i denuncia la doble moral de l'ordre establert. Com veurem, aquesta proposta interpel·la directors, programadors i espectadors de tot arreu, seguint i eixamplant el camí que van crear Carles Batlle, Sergi Belbel, Josep Maria Benet i Jornet, Lluïsa Cunillé o Jordi Galceran.

Efectivament, totes les peces esmentades, llevat de *Temps salvatge* —per ara—, ja han tingut o tenen vida fora del territori catalanoparlant. S'han dut a terme 34 traduccions a 16 llengües, gràcies a 25 traductors: Ursula Bachhausen, Nicola Tuschwitz i Klaus Laabs (alemany); Dustin Langnan i Sharon G. Feldman (anglès); Нева Мичева (búlgar); Carlos Be i, sobretot, Eva Vallines (castellà); Nenni Delmestre (croat); Iñaki Ziarrusta (èuscar); Laurent Gallardo (francès); Richard Huddleson (gaèlic); Afonso Becerra (gallec); Maria Chatziemmanouil, Yiannis Mantas i Dimitris Psarras (grec); Pino Tierno, Simona Noce i Angelo Savelli (italià); Rubi Birden (polonès); Daniel Dias da Silva i Luís Artur Nunes (portuguès de Brasil); Luminița Voina-Răuț (romanes); Anna Papchenko (rus), i Irem Aydin (turc). D'aquestes traduccions se n'han fet pocs llibres, excepte en el cas castellà amb les publicacions a Artezblai, Paso de Gato i Losada —en aquest cas, era una antologia de cinc peces. Se n'han concretat, però, 24 lectures i 48 produccions, 44

Josep Maria Miró: un dramaturg delinqüent com a nou exemple de la internacionalització del teatre català

de les quals se situen fora de l'Estat espanyol: 17 a Europa (Alemanya, Croàcia, França, Grècia, Itàlia, Regne Unit, Romania, Xipre), Turquia i Rússia; 4 als Estats Units (amb la versió castellana) i 23 a l'Amèrica Llatina (Argentina, Brasil, Colòmbia, Costa Rica, Equador, Mèxic, Paraguai, Perú, Puerto Rico, Uruguai, Veneçuela i Xile).

Cal destacar que exactament la meitat d'aquestes traduccions (17), lectures (13) i produccions (24) són d'*El principi d'Arquimedes*, que radiografia el fenomen de la por en les nostres societats asèptiques i hiperconnectades. Des que va rebre el Premi Born de Teatre el 2011, l'o-

bra va despertar força interès a Barcelona, a la resta de l'Estat i sobretot a l'estranger. De fet, l'obra va ser estrenada en les quatre llengües de l'Estat espanyol, esdeveniment que només va ocórrer amb *El mètode Grönholm* de Jordi Galceran. Al continent llatinoamericà, *El principi d'Arquimedes* va convertir-se en un fenomen, amb diverses reposicions de l'obra —cinc a Buenos Aires, sota la direcció de Corina Fiorillo— i una molt bona rebuda per la crítica. Les dues adaptacions cinematogràfiques, pel català Ventura Pons —*El virus de la por*, 2015— i per la brasilera Carolina Jabor —*Aos teus olhos*, 2017—, i la recepció internacional positiva —*Aos teus olhos* ha rebut ja cinc premis— també han contribuït a la visibilitat de la peça original.

L'èxit d'aquesta obra va significar per a Josep Maria Miró l'inici d'una etapa de connexions a Europa i, sobretot, a l'Amèrica Llatina. L'obra posterior *Nerium Park* (2012) va ser programada a molts teatres, en particular a la coneguda sala argentina Timbre 4 de Claudio Tolcachir, on fou reposada quatre cops. Les estrenes mundials d'*Obac* (2014) i de *La travessia* (2015) van ser a la Comedia Nacional d'Uruguai i al Teatro San Martín d'Argentina. Totes aquestes peces van tenir un alt reconeixement de la crítica, com ho demostren els 16 premis i 41 nominacions que van rebre els artífexs dels espectacles. A més, l'afinitat amb la comunitat teatral del Con Sud s'ha reforçat aquests dos darrers anys per mitjà dels cinc cursos de dramaturgia que l'autor va ser convidat a impartir allà. I ara, el 2018, hem passat de la complicitat a la col·laboració gràcies a *Olvidémonos de ser turistas*, un text de Miró dirigit per l'argentina Gabriela Izcovich i interpretat per una catalana, un madrileny i dos argentins, que es representarà a Barcelona, Madrid, Buenos Aires i Montevideo.

Aquest ràpid recorregut de la trajectòria mironiana demostra i consolida la internacionalització de la dramaturgia catalana que, per efecte dòmino, sense cap dubte facilitarà la projecció d'altres autors.

Vaig fer el camí invers: pensant en el sentit clos en el tronc dels Quatre Arbres de Dickinson («*Four Trees – upon a solitary Acre – / Without Design / Or Order, or Apparent Action – Maintain –*») vaig anar a parar, pels viaranys de la memòria, a la voluntat de significança dels d’Ashbery. Som allò que els arbres proven de dir-nos: ¿se’n surten, tanmateix? ¿O quedem del·là de la tela, prou lluny del món per veure’n la llum misteriosa i la forma —les capçades que s’alcen, acusant un sentit transcendent: «*No nearer Neighbor – have they – / But God –*», diu ella—, però massa distants per sentir i entendre la remor del que diuen? Dickinson deixa, com fa sempre, el misteri obert: un «*Unknown –*» que penja pictòricament del darrer vers («*What Deed is Their’s unto the General Nature – / What Plan / They severally – retard – or further – / Unknown –*»), agafat a la mà del guió, com un trapezista oscil·lant en una corda, cercant el buit o cercant un sentit, o com la fulla a punt de caure i l’últim raig de sol del dia que, pietós, encar la daura. Ara som a Carner. I penso en els seus, d’Arbres, i en la «cèlica fortuna» que sap donar-los a cadascun: en el fullam tendre de l’auró que serva deixies d’alba, en el palau dels roures i els àlbers vora el riu. En Dickinson i Ashbery hi ha, penso, una mateixa pregunta dreta, una pregunta que s’arboria: perquè la contemplem de lluny o perquè ens desafii amb l’ham de l’interrogant. En Carner, en canvi, una resposta: però una resposta que només ens arriba, com els xiuxiuejos de l’oratge, si som capaços de posar els sentits aprehensors de la natura humana en totes les coses.

SOME TREES

These are amazing: each
Joining a neighbor, as though speech
Were a still performance.
Arranging by chance

To meet as far this morning
From the world as agreeing
With it, you and I
Are suddenly what the trees try

To tell us we are:
That their merely being there
Means something; that soon
We may touch, love, explain.

And glad not to have invented
Such comeliness, we are surrounded:
A silence already filled with noises,
A canvas on which emerges

A chorus of smiles, a winter morning.
Placed in a puzzling light, and moving,
Our days put on such reticence
These accents seem their own defense.

ALGUNS ARBRES

Són sorprenents: s’uneix
cadascun amb el seu veí, com si parlar
fos una acció estàtica.
Disposats casualment

per trobar-se tan lluny, aquest matí,
del món com si estiguéssim d’acord
amb ell, tu i jo
de sobte som allò que els arbres proven

de dir-nos que som:
que el simple fet que siguin allà
vol dir alguna cosa; que aviat
podrem tocar, estimar, explicar.

I contents de no haver creat
aquesta placidesa, sentim el que ens envolta:
un silenci que és ple de sorolls,
una tela en la qual apareix

un cor de somriures, un matí d’hivern.
Amb una llum misteriosa, bellugant-se,
els nostres dies porten tal reserva
que aquests accents ja semblen la seva pròpia defensa.

CENTRE CULTURAL

LA NAU

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

EXPOSICIONS

TEATRE

MÚSICA

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

TENDA **enda!**

CAFETERIA

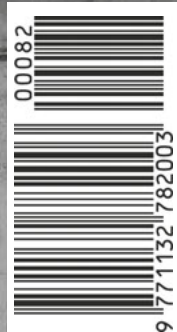
ENTRADA GRATUÏTA

Carrer Universitat 2,
46003, València
dilluns-dissabte 08-21h.
diumenges 10-14 h.

EXPOSICIONS

dimarts-dissabte 10-14h 16-20h
diumenge 10-14 h.

www.uv.es/cultura

CLARISSIMO SCHOLARI SVO
ET PRAESTANTISSIMO PHILOSOPHO
IOANNI LYDOVICO VIVES

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

PALAU DE CERVERO

Institut d'Història de la Medicina
i de la Ciència López Piñero.

EXPOSICIONS

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

ENTRADA GRATUÏTA

Pl. Cisneros 4,
46003, València
dilluns-divendres 09-20h.